PRZEGLĄD UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

NUMER POŚWIĘCONY

ZIEMIOM ODZYSKANYM

W ZWIĄZKU

Z WZO WE WROCŁAWIU

7

ZESZYT

ROK XVI • WARSZAWA • LIPIEC • 1948 R.

NUMER POŚWIĘCONY ZIEMIOM ODZYSKANYM W ZWIĄZKU Z W. Z. O. WE WROCŁAWIU

PRZEGLĄD UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

ROK XVI
WARSZAWA
LIPIEC
1948 R.
ZESZYT 7

MIESIĘCZNIK

Za treść wywodów odpowiadają autorzy. Przedruk dozwolony pod warunkiem podania źródła.
Redakcja prosi o nadsyłanie artykułów i notatek przed 15 każdego miesiąca. Wszystkie nadesłane materiały powinny być pisane na maszynie. Rękopisów nie zwraca się. Redakcja zastrzega sobie prawo zmniejszenia normalnego honorarium lub wypłacenia honorarium, przy większych artykułach, tylko za część artykułu. Odbitki artykułów wykonywane będą tylko na koszt autora.

MGR W. BUJARSKI

Organizacja ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych

SZCZEGÓŁOWA historia organizacji polskich ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych jako jeden z odcinków wspaniałego obrazu włożonych wysiłków i uzyskanych osiągnięć odrodzonej Polski demokratycznej nie jest jeszcze opracowana. Byłoby na to za wcześnie, ze względu na trwający nadal rozwój i postęp w tej dziedzinie. Niemniej jednak pierwsze, najtrudniejsze etapy budowy ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych są już poza nami. Można więc podjąć próbę wskazania, czego i jak dokonano.

Tu zajmiemy się tylko stroną organizacyjną, gdyż sama działalność instytucyj ubezpieczeń społecznych w poszczególnych kierunkach, od chwili ich powstania na Z.O. do chwili obecnej, wymaga odrębnego przedstawienia.

Ubezpieczenia społeczne na polskich ziemiach dawnych odrodziły się niemal natychmiast po odzyskaniu niepodległości. Nawiązując do swojej poprzedniej działalności, przerwanej na dłuższy lub krótszy okres czasu działaniami wojennymi, powstawały poszczególne instytucje ubezpieczeń społecznych w miarę oswobodzenia terenów. Niektóre z tych instytucyj nie przerywały nawet swojej działalności.

Tak szybkie odrodzenie się instytucyj ubezpieczeń społecznych na ziemiach dawnych było możliwe, mimo zupełnego niejednokrotnie zniszczenia budynków administracyjnych, akt i ruchomości, tylko dzięki natychmiastowej normalizacji życia społecznego i gospodarczego oraz prawnej i faktycznej tradycji poprzedniego okresu funkcjonowania aparatu administracyjnego ubezpieczeń społecznych.

W przeciwieństwie do tych czynników sprzyjających powojennej odbudowie ubezpieczeń społecznych na dawnych ziemiach polskich, warunki budowy polskich ubezpieczeń społecznych na Z. O. były wybitnie nie sprzyjające. Z ogólnych można wymienić: zniszczenie wojenne nieruchomości i ruchomości pozostałych po dawnych niemieckich instytucjach ubezpieczeniowych, brak akt i dokumentów umożliwiających szybkie przejęcie stanu posiadania wspomnianych instytucyj i podjęcie normalnej działalności ubezpieczeniowej przez nowe polskie instytucje, późniejszy w stosunku do ziem dawnych rozwój życia społecznego i gospodarczego na Z. O., dotkliwy brak fachowców w pierwszej fazie budowy ubezpieczeń itd.

Polskie ubezpieczenia społeczne na Z. O. musiały być od nowa budowane, gdyż poprzednio tu działające instytucje niemieckie przestały faktycznie istnieć, a praca przy utworzeniu, zorganizowaniu i podjęciu funkcyj polskich instytucyj była w pełnym tego słowa znaczeniu pionierską budową od podstaw i zrębów. Jeśli w tym względzie, siłą faktu nie nawiązywano do działalności poprzednich instytucyj, to tym mniej nie było powiązania w dziedzinie prawnej. Z chwilą przejęcia Ziem Odzyskanych przez Polskę dawne przepisy prawa ubezpieczeniowego utraciły swoją aktualność, a ziemie te zostały objęte polskim ustawodawstwem ubezpieczeniowym w wyniku unifikacji polskiego systemu ubezpieczeń społecznych pod względem prawnym i organizacyjnym, na podstawie dekretu z dnia 8.I.1946 r. Odtąd nie ma już i pod względem prawnym formalnych różnic między dawnymi ziemiami a odzyskanymi.

Ubezpieczenia społeczne będąc ważnym czynnikiem i przejawem stabilizacji i rozwoju życia społecznego i gospodarczego, rozpoczęły działać na Ziemiach Odzyskanych jako jedno z pierwszych urządzeń polskiej administracji. Było to

zresztą konieczne, aby od pierwszej chwili narastające w szybkim tempie rzesze pracowników zatrudnionych w powstających zakładach pracy, zostały objęte opieką ubezpieczeniową.

W dotychczasowym rozwoju polskich instytucyj ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych dają się odróżnić dwa okresy. Pierwszy, trwający mniej więcej w drugiej połowie 1945 r., to okres powstawania i organizowania się ubezpieczalni społecznych z nierozwiniętym jeszcze w pełni nasileniem działalności, spowodowanym nie tyle nawet niedoskonałością aparatu administracyjnego, co przemianami i stopniowo postępującą odbudową życia gospodarczego. Okres drugi trwający od początku r. 1946 dotychczas, charakteryzuje się udoskonaleniem administracji ubezpieczeniowej i normalnym jej funkcjonowaniem w wykonywaniu wszystkich rodzajów ubezpieczeń społecznych. W niedalekiej przyszłości będzie konieczna korektura terytorialnego zasięgu niektórych ubezpieczalni społecznych na Z.O. wzgl. utworzenie jeszcze kilku nowych tego rodzaju instytucyj, w celu zmniejszenia zbyt dużych dotychczasowych okręgów działania. Zmiany te zamkną etap budowy ubezpieczeń społecznych na Z. O.

Organizację ubezpieczalni społecznych na Z. O. inicjowało Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, współdziałając też z instytucjami, które wzięły czynny i szeroki udział w tej organizacji t.j. z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych i jego Oddziałami w Chorzowie, Wrocławiu, Poznaniu i Gdańsku, oraz z szeregiem ubezpieczalni społecznych. Były to głównie ubezpieczalnie, których okręgi działania stykały się z terenem Ziem Odzyskanych i które na tych przyległych terenach tworzyły samodzielne oddziały lub też ubezpieczalnie, które współdziałały w formie pomocy instruktorskiej.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej powołało w połowie r. 1945 komisarzy organizacyjnych ubezpieczeń społecznych głównie na terenie Z. O. Powołano komisarzy na okręg województwa śląsko-dąbrowskiego, na okręg administracyjny Dolnego Śląska, na okręg pomorsko-zachodni, na teren ziem dołączonych do województwa poznańskiego (ziemi lubuskiej) oraz w Olsztynie. Zadaniem tego czynnika przebywającego bezpośrednio w terenie było podjęcie w porozumieniu z władzą nadzorczą i instytucjami bezpośrednio współdziałającymi wstępnych czynności organizacyjnych, nadanie im właściwego kierunku, czuwanie nad postępem prac i uruchomienie poszczególnych instytucyj, a wreszcie bezpośredni nadzór w początkowym okresie ich działalności. Instytucja komisarzy organizacyjnych przyczyniła się w niemałym stopniu do powstania i postawienia na należytym poziomie ubezpieczeń społecznych na Z. O. Czynne współdziałanie Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej wyrażało się m. in. w formie bezpośredniego wglądu i nadzoru postępu prac organizacyjnych za pośrednictwem inspekcyj.

Udział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w budowie ubezpieczeń społecznych na Z. O. był określony ogólnie treścią przysługujących Zakładowi na mocy przepisów ustawy o ubezp. społ. i statutu uprawnień instytucji nadzorczej w stosunku do ubezpieczalni społecznych. W akcji tworzenia nowych ubezpieczalni społecznych na Z. O. i wprowadzenia tam w praktyce polskich ubezpieczeń społecznych nie mogło jednak zbraknąć i ubezpieczalni społecznych z terenu ziem dawnych, które jakkolwiek są każda dla siebie odrębnymi instytucjami o własnej osobowości prawnej, były pośrednio lub bezpośrednio zainteresowane w terenowej rozbudowie ubezpieczeń.

Nowe ubezpieczalnie społeczne tworzono bądź w miejscowościach, w których istniały dawniej niemieckie instytucje ubezpieczeń społecznych, bądź też w centrach administracji państwowej lub przemysłowych. Po ustaleniu siedziby przyszłej ubezpieczalni, rozpoczynała się dla grupy kilku zazwyczaj osób, którym powierzono wstępną organizację, żmudna praca. Wyżej wspomniano o trudnych warunkach tej pionierskiej pracy w terenach częściowo wyludnionych i dotkniętych zniszczeniami wojennymi w stopniu na ogół większym niż na ziemiach dawnych. Poszukiwanie nieruchomości dawnych instytucyj ubezpieczeniowych najczęściej, wobec braku jakichkolwiek akt lub dokumentów, na podstawie wywiadów i informacyj, objęcie ich w posiadanie i zabezpieczenie, zebranie najpotrzebniejszych do rozpoczęcia pracy ruchomości, pozyskanie niezbędnego personelu pierwszych komórek organizacyjnych, powiadomienie środowiska o podjęciu działalności ubezpieczalni, instruowanie nowych i niezaznajomionych z zadaniami instytucji pracowników, oto poszczególne etapy pracy organizacyjnej. Wymagała ona wiele wysiłku i poświęcenia, których jednak nie szczędzono, w imię szczytnej misji objęcia ubezpieczeniami społecznymi coraz liczniejszych mas pracujących na Ziemiach Odzyskanych.

Pomocy dla nowo tworzących się instytucyj udzielało Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej głównie w formie dotacyj finansowych, zaś Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz część ubezpieczalni z ziem dawnych, w formie czynnej współpracy organizacyjnej. Ujęto w ewidencję dawnych pracowników instytucyj ubezpieczeń społecznych ze wschodnich terenów i w miarę zgłaszania się do pracy kierowano ich do ubezpieczalni społecznych na Z. O., zapewniając w ten sposób tym instytucjom dobór niezbędnych fachowców. Zastosowano szeroką pomoc instrukcyjną przy sposobności inspekcyj i lustracyj w utworzonych ubezpieczalniach społecznych. Zaopatrzono je w niezbędne zbiory przepisów prawnych i normujących ich stosowanie, oraz zapewniono w porozumieniu z władzą nadzorczą właściwą obsadę kierownictwa oraz personelu lekarskiego.

Rzecz jasna, że wobec przedstawionych już trudności i piętrzących się przeszkód w pracy organizowania nowych ubezpieczalni społecznych, działalność ich w fazie początkowej wykazywała wiele niedomagań. Zwrócono na nie uwagę na I-ym Zjeździe Prezydiów Tymczasowych Zarządów Ubezpieczalni Społecznych zor-

ganizowanym przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w dniach od 8-go do 10-go kwietnia 1946 r. w Łodzi. Wskazano wówczas, że aby umożliwić ubezpieczalniom społecznym na Ziemiach Odzyskanych pełne wywiązanie się ze swych obowiązków wobec ubezpieczonych, należy im przede wszystkim zapewnić m. i. równomierne rozmieszczenie lekarzy w terenie i ścisłą współpracę lekarzy, uzyskanie aptek poniemieckich oraz większych przydziałów leków z uwagi na zły stan zdrowotny ludzi pracujących. Wyrazem troski o usprawnienie i przyśpieszenie organizacji ubezpieczalni społecznych na Z. O. było też uchwalenie przez Zjazd rezolucji, w której zalecono Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych wydanie odpowiednich zarządzeń, aby ubezpieczalnie społeczne już zorganizowane i dawniej działające przyszły z pomocą ubezpieczalniom na Z. O. przez delegowanie swoich pracowników w charakterze instruktorów, przez dostarczenie wzorów druków, zbiorów instrukcyj itp. środków pomocniczych. W wykonaniu zalecenia Zakład przesłał w maju 1946 r. dyrektorom wszystkich ubezpieczalni społecznych ankietę, w której nawiązując do organizowanej już poprzednio pomocy instrukcyjnej w zakresie rejestracji i ewidencji ubezpieczonych oraz pracodawców, orzecznictwa, kontroli zakładów pracy, wymiaru i repartycji składek, poboru, egzekucji i inkasa składek, świadczeń chorobowych i rentowych, rachunkowości oraz spraw administracyjno-gospodarczych, wezwał do terminowego zgłoszenia odpowiednich kandydatów na instruktorów i organizatorów spośród fachowego personelu ubezpieczalni społecznych, podając zarazem zgłoszone zapotrzebowanie przez ubezpieczalnie społeczne Z. O. Akcja pomocy w ten sposób zorganizowana dała dodatnie rezultaty. Szereg pracowników fachowych w poszczególnych działach pracy wziął czynny udział w szkoleniu i instruowaniu pracowników nowych ubezpieczalni społecznych, oraz w zorganizowaniu we właściwej formie odpowiednich komórek. Również i pracownicy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych brali udział w tej akcji pomocy jak i jej kontroli w ramach uprawnień nadzoru.

Wymaga również podkreślenia rola jaką w organizowaniu i ulepszaniu działalności ubezpieczeniowej i świadczeniowej ubezpieczalni społecznych na Ziemiach Odzyskanych odegrali sami pracownicy tych instytucyj. Stanowiąc przeważnie element niefachowy niezwiązany tradycją poprzedniej pracy w ubezpieczeniach społecznych i nieświadomy jeszcze społecznego i gospodarczego znaczenia pracy w tym zakresie, sprostał jednak trudnemu i odpowiedzialnemu zadaniu, jakie miał do wykonania. Stało się tak niewątpliwie dzięki znacznemu wysiłkowi i ofiarności tych pracowników oraz ich obywatelskiemu wyrobieniu. Wspomnieć też trzeba o podjęciu — niemal od razu od chwili powstania nowych instytucyj ubezpieczeń społecznych na Z. O. — ścisłej współpracy przedstawicielstw tych pracowników, tj. rad zakładowych i oddziałów związku zawodowego z kierownictwem instytucyj w celu ułatwienia im wykonywania ustawowych zadań, w zakresie uświadomienia za pośrednictwem terenowych ośrodków zrzeszeń pracowniczych, obowiązków pracowników i zakładów pracy, wynikających z wprowadzenia na Z. O. polskich ubezpieczeń społecznych. Dodatnie wyniki w postaci zapoznania szerokich rzesz pracowników z uprawnieniami ubezpieczeniowymi dało także nawiązanie przez kierownictwo nowych ubezpieczalni społecznych kontaktów z miejscowymi czynnikami społecznymi.

Gdy ubezpieczalnie społeczne na Z. O. przeszły już poszczególne etapy organizacyjne i prowadziły w roku 1946 normalne funkcje, okręgi ich działania podobnie jak i okręgi działania wszystkich pozostałych ubezpieczalni społecznych zostały ustalone rozporządzeniem Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 29.IV. 1947 r. Zgodnie z tym rozporządzeniem istnieje na obszarze Ziem Odzyskanych 14 nowych ubezpieczalni społecznych pokrywających okręgami swego działania około 87% terenu Ziem Odzyskanych z około 90% ogółu ludności tych ziem. Pozostałe 13% terenu przydzielono do okręgów działania granicznych 10-ciu ubezpieczalni społecznych na ziemiach dawnych.

Szczegółowe dane cyfrowe są zawarte w jednym z następnych artykułów niniejszego numeru Przeglądu Ub. Społ.

Jak już wspomniano, niektóre z nowo utworzonych ubezpieczalni społecznych na Z. O. działały przez pewien czas jako oddziały ubezpieczalni na ziemiach dawnych, uzyskując dopiero później charakter samodzielnych instytucyj. Tak np. Ubezpieczalnie w Bytomiu, Gliwicach i Zabrzu, które rozpoczęły swą działalność z dniem 1.VII.1945 r., były początkowo oddziałami Ubezpieczalni katowickiej i w Tarnowskich Górach. Ubezpieczalnie społeczne w Gorzowie (rozpoczęła działalność z dniem 29.VIII.1945 r.) i w Zielonej Górze (rozpoczęła działalność z dniem 8.X.1945 r.) istnieją początkowo formalnie jako oddziały Ubezpieczalni Społecznej w Poznaniu. Ubezpieczalnia Społeczna w Słupsku powstaje z początkiem września 1945 r. działając przez czas pewien jako oddział gdyńskiej ubezpieczalni. Ubezpieczalnia w Opolu powstała dnia 1.XI.1945 r. początkowo jako oddział Ubezpieczalni katowickiej. Wszystkie w ten sposób lub odrazu jako samodzielne ubezpieczalnie społeczne na Ziemiach Odzyskanych, tworzone były w ramach schematu organizacyjnego przyjętego i dla ubezpieczalni społecznych na ziemiach dawnych. Wskutek tego różniły się one tak między sobą, jak i w stosunku do ubezpieczalni na ziemiach dawnych tylko wielkością, zależną od ilości ubezpieczonych i wynikającym stąd nieco odmiennym ustrojem administracyjnym. Weszły w skład całości aparatu polskich instytucyj ubezpieczeń społecznych jako w pełnym i normalnym zakresie działające jednostki. Posiadają też one, na ogół podobnie jak i pozostałe ubezpieczalnie na ziemiach dawnych, własne statutowe organa samorządowe, które jako związane z terenem Ziem Odzyskanych, w ra-

mach swoich uprawnień wpływają w niemałej mierze na realizację szczególnych zadań służby ubezpieczeniowej polskich ubezpieczeń społecznych na prastarych polskich odzyskanych ziemiach.

Po przebyciu okresu organizacji i pierwszego roku swej działalności, ubezpieczalnie społeczne na Ziemiach Odzyskanych opracowały i złożyły w ciągu 1947 r. szczegółowe sprawozdania. Są one dzisiaj nie tylko „aktami" administracyjnymi, lecz także dokumentami świadczącymi o wielkości wkładu ubezpieczeń społecznych w budowę społeczno - gospodarczą Ziem Odzyskanych.

Jak wiadomo, ubezpieczalnie społeczne są w zakresie ubezpieczeń długoterminowych, instytucjami pomocniczymi Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wzgl. jego oddziałów. W ten sposób ubezpieczalnie z terenu województwa szczecińskiego i olsztyńskiego współdziałają z Oddziałem ZUS w Gdańsku, Ubezpieczalnie bytomska, zabrska i gliwicka z Oddziałem ZUS w Chorzowie, ubezpieczalnie ziemi lubuskiej z Oddziałem ZUS w Poznaniu, zaś ubezpieczalnie Dolnego Śląska i opolszczyzny z Oddziałem ZUS we Wrocławiu. Ten ostatni Oddział ZUS utworzono (początkowo jako ekspozyturę Oddziału w Chorzowie) specjalnie dla obsługi ubezpieczeniowej Ziem Odzyskanych, podczas gdy dawne oddziały ZUS i nowo utworzony Oddział w Gdańsku obsługują również teren ziem dawnych.

Dla dopełnienia obrazu organizacji ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych wspomnieć trzeba o utworzeniu w ciągu roku 1947 Okręgowych Sądów Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu i Szczecinie.

W szerszym znaczeniu okres organizacyjny instytucyj ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych nie jest jeszcze zakończony. Instytucje te, jako nowe, wykazują jeszcze czasem pewne niedomagania, a dynamika rozwoju gospodarczego Ziem Odzyskanych stawia je w obliczu zadań i problemów, od których szybkiego i sprawnego rozwiązania zależy dobro szerokich rzesz ubezpieczonych. Błędy usuwane są stopniowo, trudności zaś pokonuje dobra wola i wysiłek pracowników instytucyj ubezpieczeń społecznych, przepojonych świadomością potrzeby pełnej odbudowy Ziem Odzyskanych.

Mgr. ZYGMUNT CYBULSKI

Nakłady gospodarcze instytucyj ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych

PO ODZYSKANIU niepodległości powszechną wolą Narodu było zjednoczenie Ziem Odzyskanych z Ziemiami Dawnymi.

Wyrazem tej powszechnej woli jest uchwała Krajowej Rady Narodowej z m-ca września 1946 r., która ustaliła zasady Planu Odbudowy Gospodarczej Kraju. Jako jedno z najważniejszych założeń dla osiągnięcia tego celu uchwała ta przyjmuje scalenie gospodarcze Ziem Odzyskanych.

Scalenie to polegać ma na możliwie równomiernym rozmieszczeniu ludności w osiedlach Ziem Dawnych i Ziem Odzyskanych. Według tej uchwały zagadnienie scalenia gospodarczego winno być uwzględnione we wszystkich planach szczegółowych i odcinkowych. Kierując się tymi wytycznymi, w ślad za opuszczającymi Kraj wojskami nieprzyjacielskimi wstępowały na Ziemie Odzyskane również i instytucje ubezpieczeń społecznych tj. Zakład Ubezpieczeń

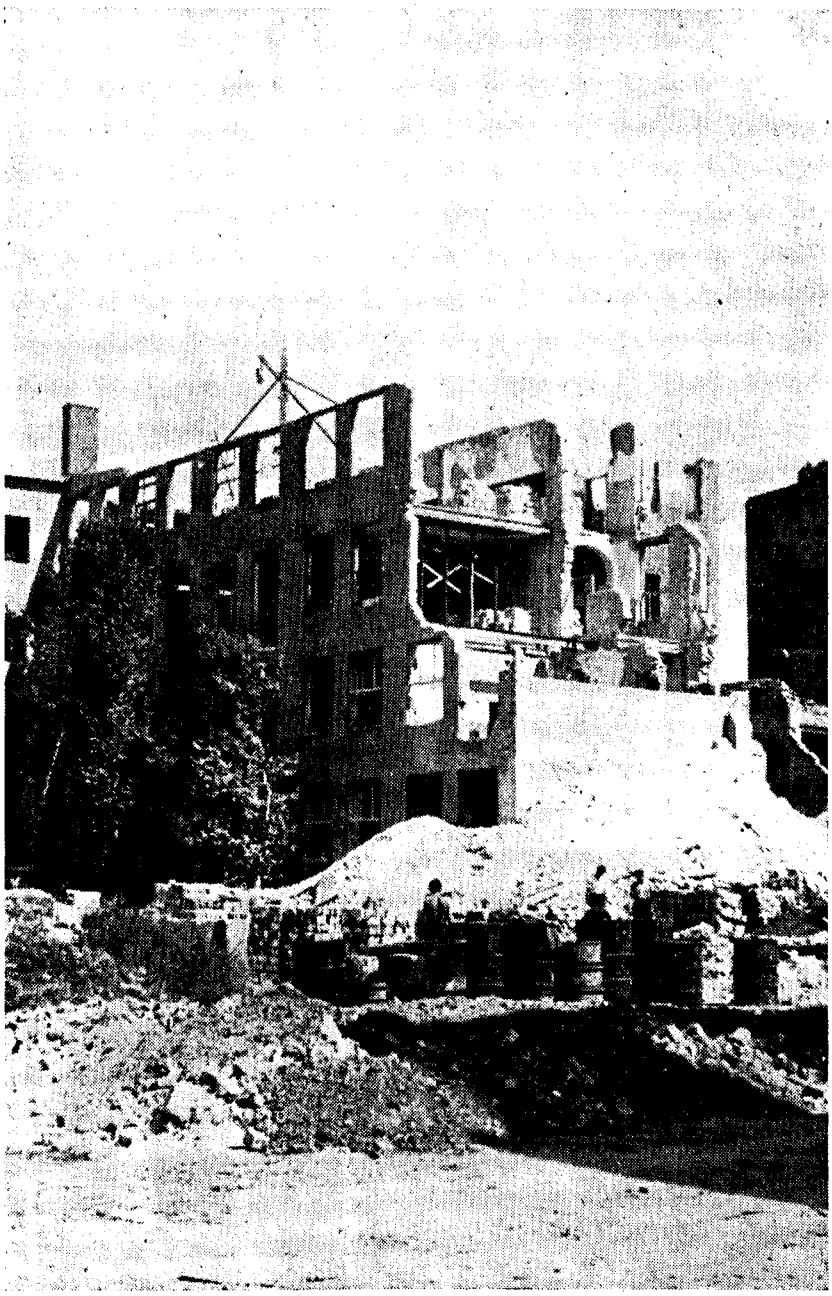

Zniszczony budynek ubezpieczalni społecznej w Olsztynie

Społecznych i ubezpieczalnie społeczne. Instytucje te zdążały na Ziemie Odzyskane, aby organizować urządzenia usługowe dla ludności polskiej odwiecznie zamieszkałej na tych ziemiach oraz dla ludności z Polski Centralnej spieszącej zagospodarowywać te Ziemie.

Wobec fizycznego wyniszczenia i wyczerpania ludności najgłówniejszym zadaniem instytucyj ubezpieczeń społecznych było i jest maksymalne podniesienie świadczeń. Możliwość tworzenia rezerw pieniężnych na cele inwestycyjne po odzyskaniu niepodległości była ograniczona.

scowych, wiejskich, zakładowych i cechowych, Zakład Ubezpieczeń Społecznych przejął natomiast zobowiązania niemieckich zakładów ubezpieczenia długoterminowego.

Przejmując zobowiązania niemieckich instytucyj ubezpieczeniowych ,tym samym polskie instytucje ubezpieczeń społecznych przejęły i uprawnienia tych instytucyj, a wśród nich i prawa majątkowe.

Dlatego też zgodnie z postanowieniami art. 2 pkt. 4 dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich, majątek nieruchomy b. niemiec-

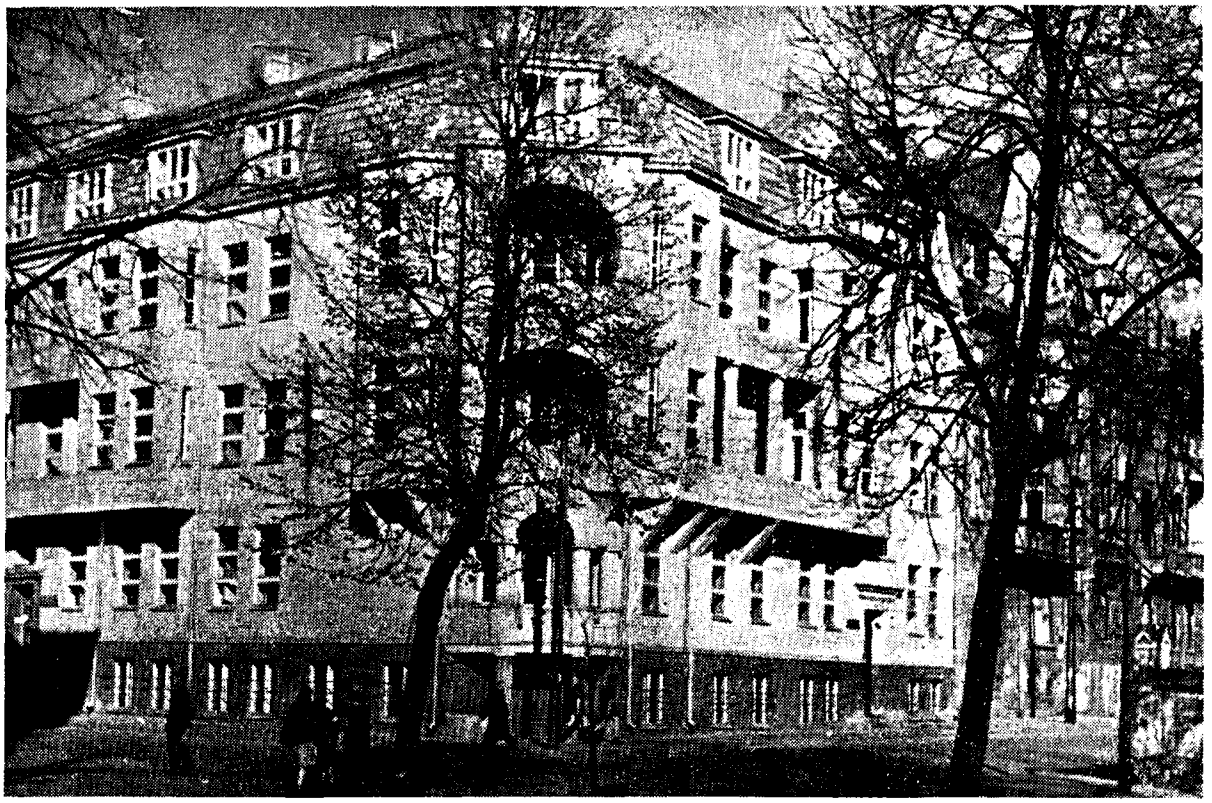

Odbudowany budynek ubezpieczalni społecznej w Olsztynie.

Dlatego też na terenie całego Kraju i na Ziemiach Odzyskanych program inwestycyj budowlanych oraz inwestycyj w zakresie urządzeń w pierwszym etapie odbudowy ograniczał się do uzupełnienia i skompletowania do stanu umożliwiającego działalność zakładów leczniczych, urządzeń leczniczych oraz zakładów pracy. Powszechnie wiadomo, że nieprzyjaciel ,opuszczając zajęte tereny nie szczędził sił w kierunku pozostawienia gruzów, niezależnie od tego, że wiele zniszczeń powstało z powodu samych działań wojennych.

W związku z Wystawą Ziem Odzyskanych, która ma dać obraz wkładu gospodarczego całego Kraju w zagospodarowanie tych Ziem i wkładu całego Narodu w zjednoczenie ich z Ziemiami Dawnymi, postaramy się zobrazować nakłady gospodarcze poczynione na Ziemiach Odzyskanych przez instytucje ubezpieczeń społecznych.

Ubezpieczalnie społeczne przejęły zobowiązania dawnych niemieckich kas chorych — miejkich instytucyj ubezpieczeniowych, z mocy samego prawa, przeszedł na własność polskich instytucyj ubezpieczeń społecznych.

Majątek ten przy objęciu go w posiadanie przez polskie instytucje ubezpieczeniowe był zniszczony i przedstawiał znikomą wartość użytkową. Jeżeli idzie o budynki, czy to przeznaczone ściśle dla celów lecznictwa, czy dla potrzeb administracji, były one zniszczone wzgl. zdewastowane; w sporadycznych tylko wypadkach ocalały i zostały przejęte w posiadanie w stanie używalności.

Ruchomości natomiast były nieomal całkowicie wywiezione wzgl. zniszczone lub zdewastowane.

Instytucje ubezpieczeń społecznych organizujące się na Ziemiach Odzyskanych nie miały więc u progu swej działalności na tych terenie ani budynków, ani też urządzeń; nie posiadały też odpowiedniego doświadczonego personelu administracyjnego i służby zdrowia. Zadania, przed którymi stanęły instytucje ubezpieczeń

społecznych na tych Ziemiach, były trudne — trzeba było odbudować zniszczone budynki i zaopatrzyć się w urządzenia lecznicze, maszyny, aparaty ,a w wielu przypadkach i w normalne urządzenia biurowe: jak meble itp.

Ubezpieczenia społeczne włączone w orbitę państwowej polityki gospodarczej, stanęły do pracy w charakterze współrealizatora zamierzeń państwowych na Ziemiach Odzyskanych, a w szczególności do odbudowy i scalenia gospodarczego tych Ziem z Ziemiami Dawnymi.

ści, inwestycje można było dokonywać tylko ze środków własnych powstających po zaspokojeniu roszczeń świadczeniowych. Bezpośrednio więc po odzyskaniu niepodległości mogły one być dokonywane tylko w minimalnych rozmiarach zwłaszcza w 1945 roku. W miarę postępu organizacji ubezpieczeń na Ziemiach Odzyskanych, w miarę organizacji i rozwoju życia gospodarczego na tych Ziemiach, w miarę pomyślnego przebiegu koniunktury ubezpieczeniowej, zakres inwestycyj dokonywanych na Ziemiach

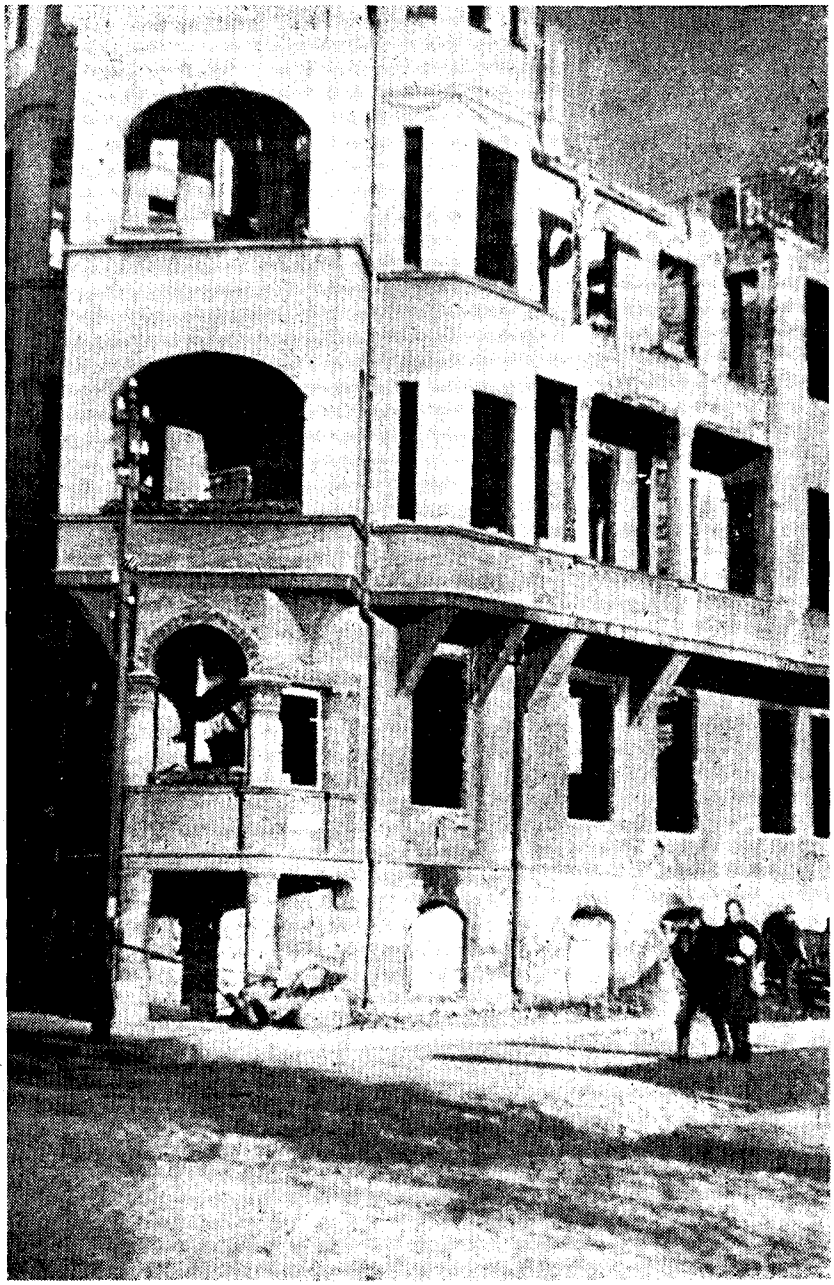

Zniszczony budynek ubezpieczalni społecznej w Szczecinie.

Jak już zaznaczyliśmy na wstępie najgłówniejszym zadaniem ubezpieczeń społecznych musi być osiągnięcie maksymalne poziomu świadczeń. Wobec takiego założenia i braku rezerw pieniężnych po odzyskaniu niepodległo-

Odzyskanych przez instytucje ubezpieczeń społecznych wzmagał się.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych jako sukcesor majątku po niemieckich instytucjach ubezpieczenia długoterminowego, przejął na Ziemiach Odzyskanych następujące sanatoria:

1) Zakłady Leczenia Gruźlicy dla Dorosłych w Bukowcu, (jest to zespół sanatoryjny w Bukowcu, Wysokiej Łące, Kowarach i Twardowie).
2) Sanatorium Przeciwgruźlicze dla Dorosłych i Dzieci w Kamiennej Górze.
3) Sanatorium Zdrojowiskowe dla Dorosłych — Kudowa - - Zdrój.
4) Sanatorium Zdrojowiskowe dla Dorosłych — Wieniec — Zdrój.
5) Prewentorium dla Dzieci—Karpacz (Świetlana Góra).
6) Sanatorium Przeciwgruźlicze — Gryfin (Gryfogóra).
7) Sanatorium Przeciwgruźlicze dla Dzieci — w Olsztynku.
8) Sanatorium Przeciwgruźlicze dla Dorosłych w Olsztynie.
9) Sanatorium Przeciwgruźlicze dla Dorosłych w Starogardzie (Ustroń).
10) Sanatorium Przeciwgruźlicze dla Dorosłych w Zdunowie.

W zależności od stanu zniszczenia budynków sanatoryjnych, Zakład poczynił znaczne nakłady pieniężne na doprowadzenie ich do stanu używalności. Ogółem na wykonane już odbudowy i remonty budynków sanatoryjnych oraz na prace już wszczęte a jeszcze nieukończone, prowadzone na Ziemiach Odzyskanych, Zakład wydatkował począwszy od 1946 r. do 31.III.1948 r. kwotę zł. 90.312.716.— w czym największe kwoty pochłonęły odbudowy sanatoriów: Zdunowo — zł. 34.504.566.—, Olsztynek — zł. 26.919.533.—, Gryfogóra — zł 15.078.217.

Niezależnie od tych nakładów pieniężnych poniesionych przez Zakład na budynki sanatoryjne, wydatkowano jeszcze na Ziemiach Odzyskanych w okresie od 1946 r. do 31.III.1948 r. kwotę zł. 98.415.715.— na odbudowę budynków we Wrocławiu przeznaczonych na potrzeby administracyjne Oddziału ZUS, na szpital, na szkołę pielęgniarek, na internat dla słuchaczek szkoły pielęgniarskiej, na mieszkania dla sióstr szpitalnych i innych pracowników.

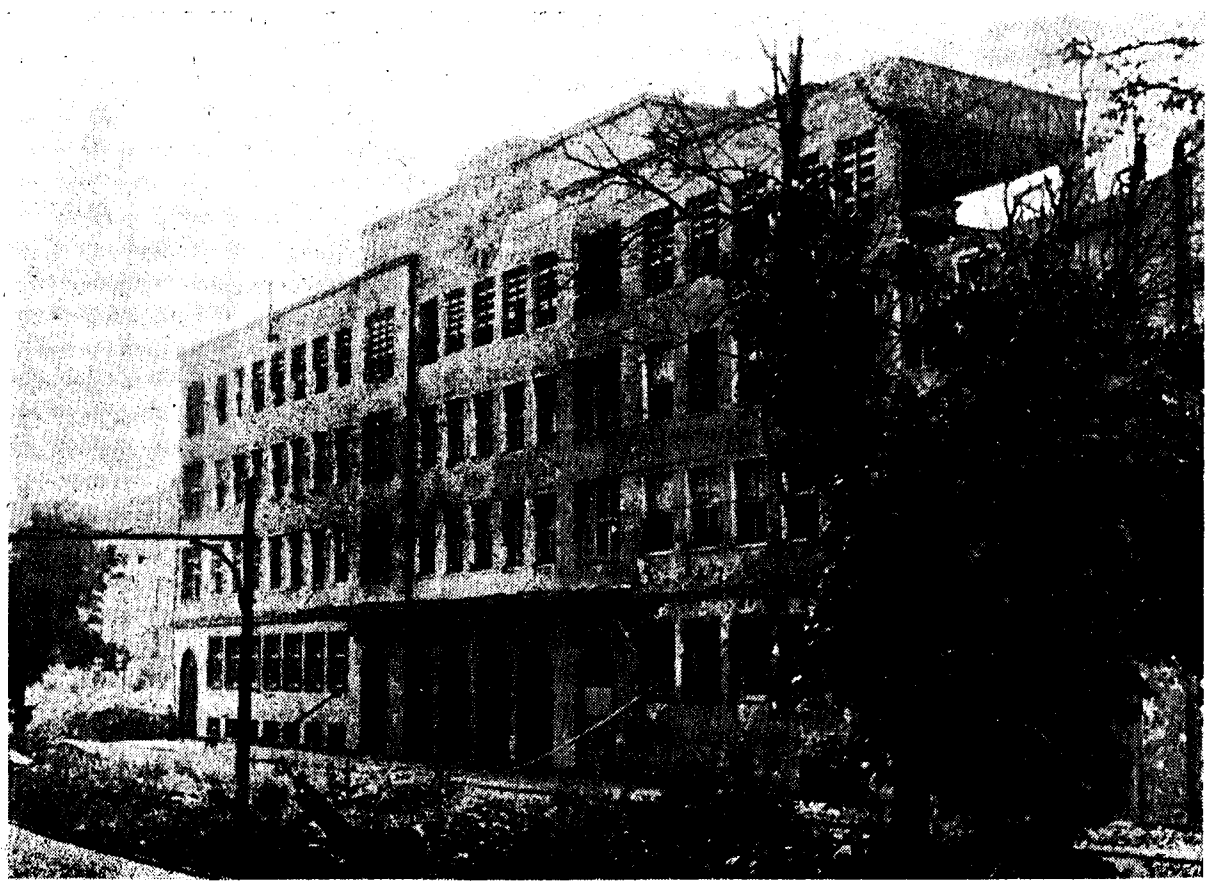

Odbudowany budynek ubezpieczalni społecznej w Szczecinie.

W chwili objęcia nie były zniszczone następujące sanatoria: Bukowiec, Kamienna Góra, Wieniec Zdrój i dlatego też zostały uruchomione już w 1945 r.

Po odbudowie wzgl. po dokonaniu większych lub mniejszych remontów Zakład uruchomił sanatoria: Kudowa - Zdrój, Karpacz. Pozostałe z wymienionych wyżej 10 sanatoriów są w odbudowie i w stadium organizacji.

Razem na inwestycje budowlane na Ziemiach Odzyskanych, Zakład wyłożył kwotę zł. 188.728.531.—.

Natomiast na inwestycje urządzeniowe (aparaty lecznicze i diagnostyczne, sprzęt sanitarno-gospodarczy, tabor samochodowy itp.) na Ziemiach Odzyskanych, Zakład wydatkował w czasie od r. 1946 do 31.V.1948 r. kwotę zł. 18.620.604.—.

Ogółem więc na Ziemiach Odzyskanych na inwestycje budowlane i urządzeniowe, począwszy od odzyskania niepodległości, Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydatkował kwotę zł. 207.349.135.—.

Ubezpieczalnie społeczne na Z.O. również zastały majątek nieruchomy i ruchomy, przypadający im w sukcesji po niemieckich instytucjach ubezpieczenia chorobowego, zburzony wzgl. zdewastowany.

nych mieli wielkie trudności w zorganizowaniu urządzeń usługowych tych instytucyj. W roku 1945 wymienione ubezpieczalnie wydatkowały na inwestycje budowlane zł 1.123.075. Jak widzimy był to nieznaczny nakład — przyczyną tego było niezorganizowane życie gospodarcze na tych Ziemiach, brak rzemieślników, brak surowca itp.

W miarę organizacji życia gospodarczego na Ziemiach Odzyskanych, a w związku z tym ubezpieczalnie społeczne w większym zakresie

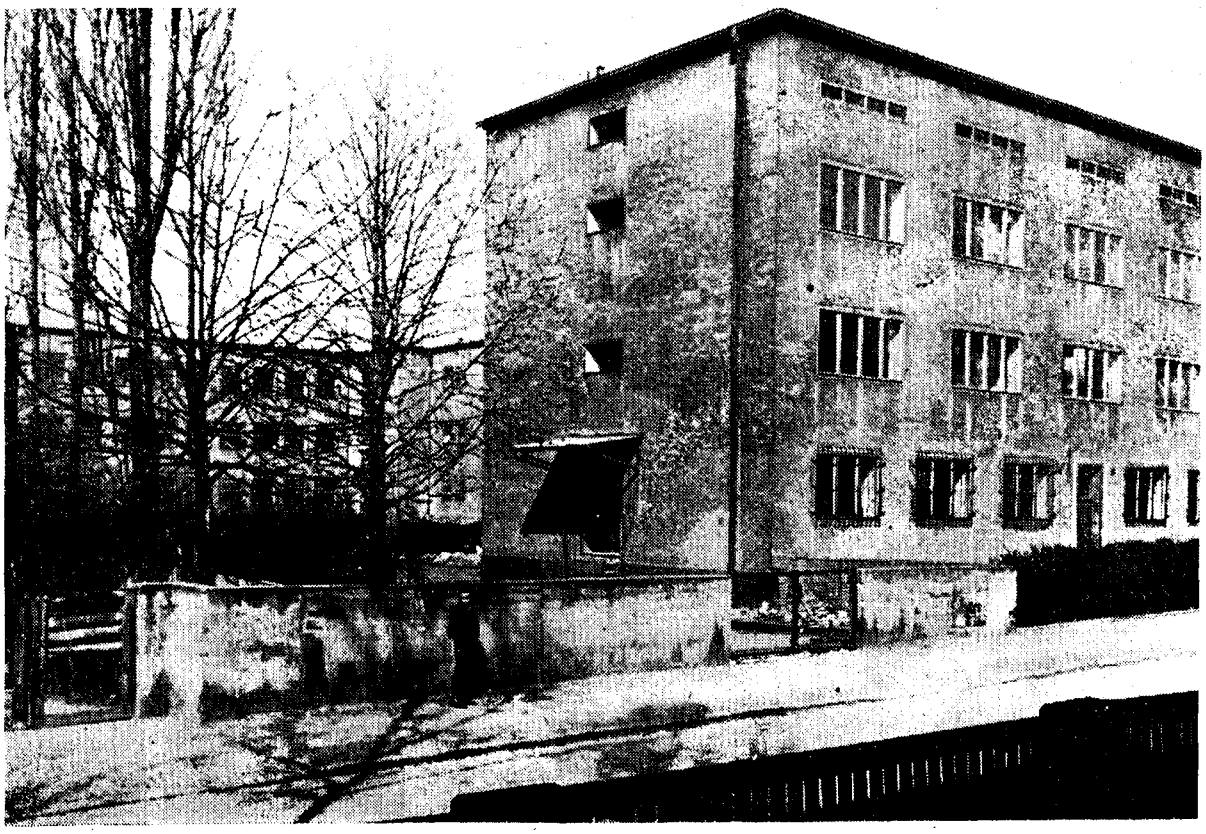

Odbudowany budynek ubezpieczalni społecznej w Opolu.

Niezależnie od tego szereg budynków niezniszczonych przypadających z mocy samego prawa instytucjom ubezpieczeniowym został zajęty przez inne instytucje i urzędy.

W sporadycznych tylko przypadkach ubezpieczalnie objęły w posiadanie budynki niezniszczone wzgl. co najmniej nie zdewastowane.

Z reguły zatem wszędzie miały ubezpieczalnie społeczne wielkie trudności w znalezieniu odpowiednich pomieszczeń; niekiedy zmuszone były rozpoczynać prace w lokalach przygodnych, nie nadających się na biura i zakłady lecznicze.

Urządzenia zaś jak: aparaty lecznicze i diagnostyczne, wyposażenie szpitali i ambulatoriów, a nawet meble biurowe zostały wywiezione wzgl. rozgrabione.

Biorąc pod uwagę i to, że pierwsze kadry pracowników były przygodne, organizatorzy ubezpieczalni społecznych na Ziemiach Odzyska-

wzrostu możliwości realizowania inwestycyj, inwestują, odbudowujac budynki lub remontując lokale i to nie tylko w osiedlach, gdzie są siedziby ubezpieczalni, ale również w terenie, gdzie organizują się ich oddziały, ośrodki, punkty kontrolne, tak że w r. 1946 są już znaczne efekty pracy, a kwota wydatkowana na inwestycje budowlane wynosi zł. 23.268.424.—.

W roku 1947 praca w tym zakresie idzie już z pewnym rozmachem, a kwota wydatkowana na cele budowlano - remontowe wynosi zł. 198.171.255.—.

W ciągu I-go kwartału 1948 r. ubezpieczalnie wydatkowały zł. 1.695.970.—. Razem nakłady pieniężne na inwestycje budowlane na Ziemiach Odzyskanych poniesione przez ubezpieczalnie społeczne wynoszą zł 221.439.679.—.

Należy tu podnieść, że w latach 1945 i 1946 odbudowano wzgl. wyremontowano 57 budynków, w tym 19 przydzielonych ubezpieczalniom,

nie będących ich własnością. Fakt że ubezpieczalnie społeczne zmuszone są korzystać z budynków przydzielonych, wskazuje na wielkie zniszczenia nieruchomości, przejętych po niemieckich instytucjach ubezpieczenia chorobowego. Trzeba tu bowiem zaznaczyć, że niemieckie instytucje ubezpieczenia chorobowego posiadały w każdym większym osiedlu, a bezwzględnie w każdym mieście powiatowym własne budynki.

Jeszcze tragiczniej przedstawiał się stan urządzeń jakie zastały Ubezpieczalnie: brak aparatów leczniczych i diagnostycznych, sprzętu sanitarno - gospodarczego, pościeli, bielizny, a nawet mebli biurowych, nie mówiąc już o maszynach biurowych do liczenia i pisania.

67.446.727.— i w pierwszym kwartale 1948 r. zł. 9.698.412.—. Razem na inwestycje urządzeniowe, i to przeważnie z zakresu lecznictwa, wydatkowały Ubezpieczalnie zł. 96.796.727.—.

Ogółem na inwestycje budowlane i urządzeniowe ubezpieczalnie społeczne na Ziemiach Odzyskanych wydatkowały w czasokresie od 1945 r. do 31.III.48 r. kwotę zł. 318.236.406.—.

Nakłady inwestycyjne na Ziemiach Odzyskanych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i ubezpieczalni społecznych począwszy od 1945 r. wynoszą łącznie zł. 525.585.541.—.

Jak z powyższego wynika nakłady pieniężne na inwestycje poniesione przez instytucje ubezpieczeń społecznych są, jak na ich możliwości znaczne; nie świadczy to jednak, aby potrzeby

Odbudowany budynek ZUS oddział we Wrocławiu.

Na inwestycje tego rodzaju ubezpieczalnie społeczne wydatkowały również znaczne kwoty. Wprawdzie potrzeby w tym zakresie występowały już bezpośrednio po ustąpieniu wojsk nieprzyjacielskich, jednak możliwości nabycia sprzętu były początkowo nieznaczne z powodu niezorganizowania należytego pośrednictwa. I tak w roku 1945 ubezpieczalnie wydatkowały na inwestycje urządzeniowe zł. 1.496.358.—, w roku 1946 zł 18.154.540.—, w 1947 r. — zł

instytucji ubezpieczeń społecznych w zakresie inwestycyj budowlanych i urządzeniowych na Ziemiach Odzyskanych zostały już zaspokojone.

Ubezpieczenia społeczne mają nowe i rozszerzone zadania — zakres usług zwiększa się i w związku z tym potrzeby urządzeń usługowych powiększają się. Instytucje ubezpieczeń społecznych zgodnie z wytycznymi czynników kierujących polityką inwestycyjną, przestrzegają

kolejności w swych zamierzeniach w zależności od pilności potrzeb; celem prowadzenia równomiernej odbudowy gospodarczej Kraju rozkładają swoje inwestycje w przestrzeni i czasie.

Wydaje się nam właściwym, aby tu zauważyć, że w organizacji urządzeń usługowych z instytucjami ubezpieczeń społecznych współpracuje Centrala Zaopatrzenia Instytucji Ubezpieczeń Społecznych, dostarczając potrzebny sprzęt, jak aparaty lecznicze i diagnostyczne, sprzęt sanitarno-gospodarczy oraz sanitarny taborsamochodowy.

Cały omawiany zakup urządzeń do sanatoriów ZUS. jak również lwia część zakupionych aparatów i sprzętu sanitarno - gospodarczego przez ubezpieczalnie społeczne pochodzi z Centrali Zaopatrywania.

Instytucje ubezpieczeń społecznych pracują po linii zamierzeń i dyspozycji naczelnych władz i idą równolegle z innymi instytucjami w kierunku odbudowy zniszczeń, scalenia i gospodarczego zjednoczenia Ziem Odzyskanych z Ziemiami Dawnymi, spiesząc ze swymi urządzeniami usługowymi dla ludności pracującej na tych Ziemiach. Wkład instytucyj ubezpieczeń społecznych, skromny może w porównaniu z ogólnym wkładem państwowym, zasługuje tym niemniej na podkreślenie.

T. GLEIXNER i W. ZBIERAŃSKI

Rozwój ubezpieczenia chorobowego na Ziemiach Odzyskanych

WSTĘP

UBEZPIECZENIA społeczne doznały poważnych zniszczeń w okresie ubiegłej wojny, szczególnie zaś w czasie powstania warszawskiego i zimowej ofensywy armii radzieckiej i polskiej w 1945 r., kiedy uchodzący okupant niemiecki „ewakuował" do Rzeszy lub niszczył i palił nasz dorobek i mienie. Zniszczenia te dotyczyły budynków wszelkiego rodzaju, urządzeń leczniczych oraz akt ubezpieczeniowych, kartotek itp. Poniesiono również poważne straty w personelu lekarskim i administracyjnym, który zsyłany na roboty do Niemiec, czy też ginący w walce podziemnej z okupantem lub w powstaniu, umniejszał stale ów podstawowy kapitał naszych instytucji, jakim są wykwalifikowani i ideowo wyrobieni pracownicy ubezpieczeń społecznych.

W miarę uwalniania Ziem Dawnych z pod okupacji, natychmiast następowała odbudowa ubezpieczeń społecznych, na pewnych terenach szybciej, na innych zaś wolniej w zależności od wielkości zniszczeń i strat. Powracający do swych zajęć pracownicy starali się w jak najkrótszym czasie doprowadzić do normalizacji działalność ubezpieczalni społecznych, a istniejące luki w składzie osobowym zapełniano nowym personelem szkolonym przez przedwojenny zespół pracowników.

Zupełnie odmiennie przedstawiała się sprawa na terenie Ziem Odzyskanych. Zniszczenia wojenne były tutaj nieporównanie większe. Nadto o ile na Ziemiach Dawnych działalność ubezpieczalni społecznych jako instytucji już tam zasiedziałych była tylko wznawiana, to na Ziemiach Odzyskanych musiała być organizowana od podstaw.

Co najistotniejsze na Ziemiach Dawnych zespół pracowników ubezpieczalni społecznych, był po wyzwoleniu tylko uzupełniony na Ziemiach zaś Odzyskanych nie było go zupełnie. Niemcy posiadali wprawdzie na tym obszarze dobrze funkcjonujący aparat ubezpieczeń społecznych, lecz ich personel w większości uszedł, a zresztą nie chodziło tutaj o wznowienie niemieckich instytucyj ubezpieczeń społecznych, lecz o stworzenie polskich placówek dla polskich pracowników, a więc opartych na polskim ustawodawstwie i odpowiadających naszemu rodzimemu duchowi.

Jest poza tym rzeczą powszechnie uznaną, że polski system organizacyjny ubezpieczeń społecznych jest bardziej postępowy od niemieckiego, należało więc choćby i z tego względu wprowadzić na Ziemiach Odzyskanych organizacje ubezpieczeń społecznych istniejącą na Ziemiach Dawnych.

Reasumując, jeżeli odbudowę ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Dawnych można porównać do remontu częściowo spalonego budynku o konstrukcji żelbetonowej, to wysiłek jaki dały ubezpieczenia społeczne w ubiegłym trzyleciu na Ziemiach Odzyskanych — do wzniesienia zupełnie nowej budowli na miejscu oczyszczonym z gruzów.

TEREN DZIAŁANIA

Praca nad organizacją ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych w 1945 r. postępowała stopniowo w miarę przesuwania się frontu na zachód i obejmowania terenów przez administrację polską. Polska ustawa o ubezpieczeniu społecznym i ubezpieczalnie społeczne, jako podstawowe instytucje ubezpieczeń społecznych, zostały najwcześniej wprowadzone na odzyskanych terenach Górnego Śląska, bo już na zasadzie tymczasowych rozporządzeń Pełnomocnika Rządu z dnia 16.II. i 10.III.1945 r.

TABLICA 1.*)

Wykaz Ubezpieczalni Społecznych.

Ziemie Dawne						Ziemie Odzyskane	
L. p.	Ubezp. Społeczna	L. p.	Ubezp. Społeczna	L. p.	Ubezp. Społeczna	L. p.	Ubezp. Społeczna
1	Biała	17	Kielce	33	Radom	48	**Bytom**
2	Białystok	18	Kraków	34	Rybnik	49	**Gliwice**
3	Bielsko	19	Krosno	35	Rzeszów	50	**Gorzów Wlkp.**
4	Bydgoszcz	20	Kutno	36	Siedlce	51	**Jelenia Góra**
5	Chorzów	21	Leszno	37	Sosnowiec	52	**Kłodzko**
6	Chrzanów	22	Lublin	38	Tarnobrzeg	53	**Legnica**
7	Ciechanów	23	Łomża	39	Tarnowskie Góry	54	**Olsztyn**
8	Częstochowa	24	Łódź	40	Tarnów	55	**Opole**
9	Gdańsk	25	Nowy Sącz	41	Tczew	56	**Słupsk**
10	Gdynia	26	Oborniki	42	Tomaszów Maz.	57	**Szczecin**
11	Gniezno	27	Ostrowiec Kiel.	43	Toruń	58	**Wałbrzych**
12	Grodzisk Wlkp.	28	Ostrów Wlkp.	44	Warszawa	59	**Wrocław**
13	Grudziądz	29	Pabianice	45	Włocławek	60	**Zabrze**
14	Inowrocław	30	Piotrków Tryb.	46	Zamość	61	**Zielona Góra**
15	Kalisz	31	Płock	47	Żyrardów		
16	Katowice	32	Poznań				

*) Zobacz mapkę na str.....

W/g stanu na 1.VI.1947 r., istniejącego do chwili obecnej, na Ziemiach Odzyskanych działa 14 ubezpieczalni społecznych:

Bytom	Olsztyn
Gliwice	Słupsk
Gorzów Wlkp.	Szczecin
Jelenia Góra	Wałbrzych
Kłodzko	Wrocław
Legnica	Zabrze
Opole	Zielona Góra,

obejmujących okręgami swej działalności obszar 87.419 km².

Różnica (13.524 km²) pomiędzy powyższym obszarem, a całym terenem Ziem Odzyskanych (100.943 km²) wynika stąd, iż 18 powiatów Ziem Odzyskanych, których powierzchnia wynosi 13,4% ogólnej powierzchni Ziem Odzyskanych, a graniczących z Ziemiami Dawnymi, zostały wcielone ze względów organizacyjnych do 10 ubezpieczalni społecznych, działających w większości swego obszaru na Ziemiach Dawnych, gdzie znajdują się również ich siedziby.

Powiaty te włączono:

1) człuchowski do U.S. Bydgoszcz
2) złotowski „ „ „
3) elbląski „ „ Gdańsk
4) lęborski „ „ Gdynia
5) babimojski „ „ Grodzisk Wlkp.
6) głogowski „ „ Leszno
7) górowski „ „ „
8) wschowski „ „ „
9) ełcki „ „ Łomża
10) gołdapski „ „ „
11) olecki „ „ „
12) pilski „ „ Oborniki
13) głubczycki „ „ Rybnik
14) raciborski „ „ „
15) dobrodzieński „ „ Tarnowskie Góry
16) kwidzyński „ „ Tczew
17) malborski „ „ „
18) sztumski „ „ „

Zaznacza się, że w związku z powyższym podziałem — wszelkie zestawienia statystyczne zawarte w publikacjach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zawierają tylko dane odnoszące się do wyszczególnionych uprzednio 14 ubezpieczalni społecznych, a więc jedynie do 86,6% całego obszaru Ziem Odzyskanych. Układ ten przyjmuje się więc również w niniejszym opracowaniu. Niżej przedstawiona tablica porównuje Ziemie Dawne i Odzyskane pod względem powierzchni i ludności według tegoż podziału na okręgi działalności ubezpieczalni społecznych.

TABLICA 2.

Wyszczególnienie	Powierzchnia		Ludność w dn. 31.XII. 1947 r.	
	w km²	w %	w tys.	w %
Polska	311.730	100,0	23.908,0*	100,0
Ziemie Dawne	224.311	72,0	19.355,0*	81,0
w tym 18 pow. przył.	13.524	4,4	551,6	2,3
Ziemie Odzyskane	**87.419**	**28,0**	**4.553,0**	**19,0**

Uwaga: *) Dane szacunkowe

Obszar działalności ubezpieczalni społecznych, działających na Ziemiach Odzyskanych w km² i procentach wynosi:

TABLICA 3.

L. p	Wyszczególnienie	Obszar działalności Ub. Społ.	
		w km²	w %
	Polska	311.730	100,0
	Ziemie Dawne	224.311	72,0
	Ziemie Odzyskane	**87.419**	**28,0**
1	U.S. Zabrze	44	0,0
2	„ Bytom	137	0,0
3	„ Gliwice	907	0,3
4	„ Jelenia Góra	1.118	0,4
5	„ Wałbrzych	1.641	0,5
6	„ Kłodzko	2 414	0,8
7	„ Zielona Góra	5.567	1,8
8	„ Gorzów Wlkp.	6.028	1,9
9	„ Opole	7.068	2,3
10	„ Legnica	7.444	2,4
11	„ Wrocław	8.146	2,6
12	„ Słupsk	9.519	3,0
13	„ Szczecin	18.067	5,8
14	„ Olsztyn	19.319	6,2

OKRĘGI DZIAŁALNOŚCI UBEZPIECZALNI SPOŁECZNYCH

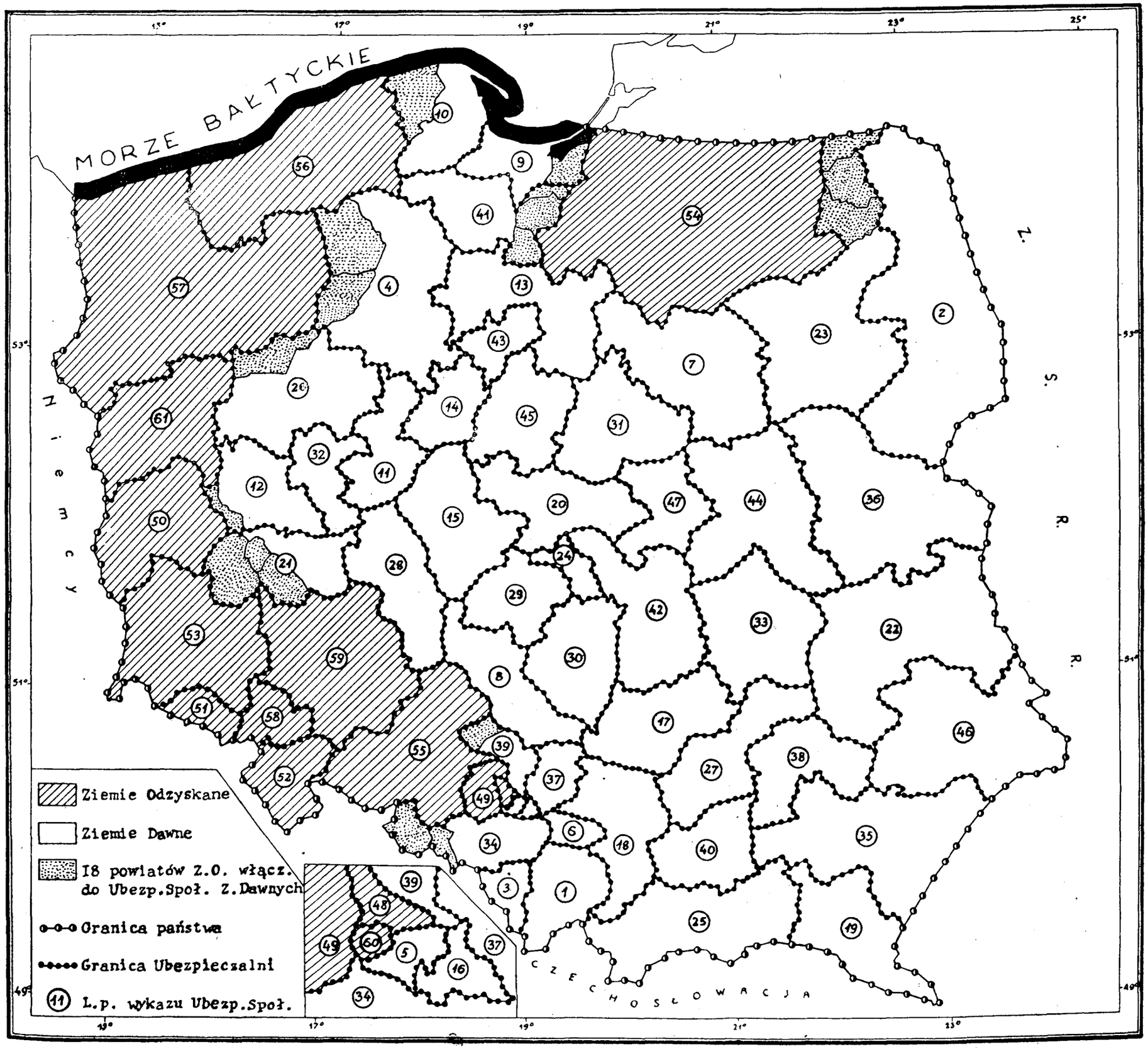

1 : 3.000.000

50 km 0 50 100 km

Jak widzimy, Ubezpieczalnie Społeczne w Olsztynie i Szczecinie posiadają największe okręgi działalności ze wszystkich ubezpieczalni społecznych w Polsce.

INSTYTUCJE UBEZPIECZENIOWE

Ubezpieczalnie społeczne, jak to wyżej zaznaczono, organizowane były na Ziemiach Odzyskanych od podstaw, jako zupełnie nowe dla tych terenów instytucje — w warunkach następujących:

Budynki administracyjne i zakładów leczniczych b. niemieckich instytucyj ubezpieczeniowych zostały przejęte przez nowotworzone ubezpieczalnie społeczne przeważnie w stanie zniszczonym lub poważnie zaniedbanym. W ubiegłym okresie trzyletnim przystosowano je do właściwych potrzeb, przeprowadzając konieczne remonty i uzupełnienia, względnie dokonując tylko niezbędnego zabezpieczenia przed dalszym niszczeniem. Niektóre ubezpieczalnie zmuszone były wydatkować na ten cel bardzo poważne kwoty (np. Olsztyn, Wrocław). Gorzej przedstawiała się sprawa z urządzeniami leczniczymi i biurowymi, których brak ubezpieczalnie społeczne Ziem Odzyskanych odczuwają silnie jeszcze dotychczas.

Najbardziej zasadniczą troską było jednak zdobycie wyszkolonego personelu. Autochtoni, składający się przeważnie z ludności robotniczej i rolniczej, w znikomym odsetku mogli być tu pomocni. Zresztą nieznane im było ustawodawstwo polskie i tryb postępowania polskich instytucyj ubezpieczeniowych. W tej „budowie" ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych siłą więc rzeczy musieli wziąć udział pracownicy ubezpieczalni społecznych Ziem Dawnych, którzy osiedlili się na polskim „zachodzie".

Również doniosłą rolę odegrali tu pracownicy b. ubezpieczalni społecznych z za Bugu. Ta transfuzja ubezpieczeniowców na tereny odzyskane dała bardzo pozytywne rezultaty i wraz z nowym narybkiem wytworzyła scementowany element, który z całkowitym zaparciem się siebie godnym polskich pionierów i poświęceniem walczył z wszelkiego rodzaju trudnościami, na jakie w tym okresie czasu napotykano. Mimo tych trudności aparat ubezpieczalni społecznych musiał jak najprędzej przystąpić do wykonywania swej ustawowej i ze społecznego charakteru tych instytucji wynikającej działalności.

Z końcem 1945 r., niezależnie od trwającego okresu organizacji, ubezpieczalnie społeczne wykonywały już swą działalność świadczeniową. Działalność tą rozpoczęły:

TABLICA 4.

L.p.	Ubezpieczalnia Społeczna	Data oficjalnego rozpoczęcia działalności
1	Bytom	1. 7 1945 r.
2	Gliwice	„ „ „
3	Zabrze	„ „ „
4	Gorzów Wlkp.	29. 8 „
5	Szczecin	1. 9 „
6	Słupsk	14. „ „
7	Zielona Góra	8.10 „
8	Opole	1.11 „
9	Wrocław	„ „ „
10	Olsztyn	15.11 „
11	Jelenia Góra	1.12 „
12	Legnica	„ „ „
13	Wałbrzych	„ „ „
41	Kłodzko	1.6. 1947 r.*)

Uwaga: *) Do dn. 31.5.1947 r. jako Oddz. Administr. U.S. w Wałbrzychu.

W okresie przejściowym, licząc od momentu objęcia poszczególnych terenów do dnia rozpoczęcia działalności przez ubezpieczalnie społeczne, świat pracy najemnej nie był zasadniczo całkowicie pozbawiony pomocy leczniczej, której w tym czasie udzielali na swój rachunek pracodawcy, względnie na terenach obecnych Ubezpieczalni Społecznych w Jeleniej Górze, Kłodzku i Wałbrzychu, wznowione przejściowo, a istniejące tam dotychczas instytucje ubezpieczenia chorobowego. (Żywot ich był zresztą bardzo krótki, gdyż trwał od 17.7. — 1.12.45 r.). W chwili obecnej ubezpieczalnie społeczne działające na Ziemiach Odzyskanych mają już poza sobą okres organizacyjny, niektóre z nich nie mają jeszcze tylko powołanych organów kolegialnych (Ubezpieczalnie: w Jeleniej Górze, Kłodzku, Legnicy, Szczecinie, Wałbrzychu, Wrocławiu i Zielonej Górze), co zresztą powinno nastąpić w najbliższym okresie czasu.

SKŁAD I ROZMIESZCZENIE UBEZPIECZONYCH

Stosunek ubezpieczonych: robotników, pracowników umysłowych, funkcjonariuszów państwowych i pracowników rolnych ilustruje poniższe zestawienie:

TABLICA 5.

Ubezpieczenie wg rodzajów zatrudnienia wg stanu na 1.4.1948 r.

Wyszczególnienie	Ziemie Dawne		Ziemie Odzyskane	
	w tysiącach	%	w tysiącach	%
Ogółem	2.459,1	100,0	849,5	100,0
w tym zatrudnieni w rolnictwie	148,8	6,1	106,6	12,5
robotnicy	1.783,9	72,5	644,0	75,8
pracownicy umysłowi	539,2	21,9	169,6	20,0
funkcjonariusze państwowi	134,2	5,5	35,9	4,2
dobrowolnie kontynuujący ubezp.	1,8	0,1	0,0	0,0

Stosunkowo wysoki procent ubezpieczonych zatrudnionych w rolnictwie na Ziemiach Odzyskanych (tablice 6 i 7) należy tłumaczyć tym, że na terenach tych istnieje dużo majątków pozostających między innymi pod zarządem Państwowego Zarządu Nieruchomości Ziemskich oraz tym, że ubezpieczeniem chorobowym na tych terenach objęci byli pracownicy rolni od początku rozpoczęcia działalności tworzonych tu ubezpieczalni społecznych, podczas gdy na Ziemiach Dawnych ubezpieczenie chorobowe w rolnictwie wprowadzone zostało 1.3.1947 r. (gospodarstwa rolne powyżej 30 ha), a w gospodarstwach rolnych, o obszarze poniżej 30 ha od 1.3. 1948 r.

Zagęszczenie ubezpieczonych w Polsce wynosi przeciętnie 10 osób na 1 km², odpowiednie zaś liczby dla Ziem Dawnych i Odzyskanych wynoszą 11 i 9 (stan na 1.I.1948 r.).

Niewielka ta różnica zaciera się, przy czym o ile wskaźnik wzrostu liczby ubezpieczonych w Polsce w/g stanu na 1.I.1948 r. równa się 100, to odpowiednie liczby w/g stanu na 1.4.1948 r. wynoszą dla Ziem Dawnych 102, a dla Ziem Odzyskanych 103.

Zagęszczenie ubezpieczonych na terenach ubezpieczalni społecznych Ziem Odzyskanych przedstawia tablica 8.

TABLICA 6.

Ubezpieczeni i zatrudnieni w rolnictwie w odsetkach wg stanu na 1.1.1948 r.

L. p.	Wyszczególnienie	Ubezpieczeni: Razem	Ubezpieczeni: w tym zatrudnieni w rolnictwie
		w odsetkach	
	P o l s k a	100,0	100,0
	Ziemie Dawne	74,5	60,6
	Ziemie Odzyskane	**25,5**	**39,4**
1	U.S. Gorzów Wlkp.	0,8	2,7*)
2	„ Kłodzko	1.0	1,3*)
3	„ Zielona Góra	1.1	1,5*)
4	„ Jelenia Góra	1,1	0,4
5	„ Słupsk	1,2	4,3*)
6	„ Zabrze	1,3	0,1
7	„ Gliwice	1,5	0,9
8	„ Legnica	1,8	3,0*)
9	„ Olsztyn	1,9	6,7*)
10	„ Bytom	1,9	0,3
11	„ Wałbrzych	2,2	1,1
12	„ Opole	2,8	4,7*)
13	„ Szczecin	3,1	8,1*)
14	„ Wrocław	3,8	4,3*)

Uwaga: *) Oznaczono przewagę stosunku procentowego zatrudnionych w rolnictwie — do ogółu ubezpieczonych.

TABLICA 7.

Na 100 ubezpieczonych w Ubezpieczalniach Społecznych przypada zatrudnionych w rolnictwie wg stanu na 1.4.1948 r.

Polska	7,7
Ziemie Dawne	6,1
Ziemie Odzyskane	**12,5**

L. p.	Ziemie Dawne / Odzyskane — Ubezpieczalnie Społeczne	Na 100 ubezpieczonych przypada zatrudnionych w rolnictwie
1	Katowice	0,3
2	Chorzów	0,4
3	Łódź	0,4
4	**Zabrze**	**0,4**
5	Sosnowiec	0,5
6	**Bytom**	**1,0**
7	Warszawa	1,2
8	Chrzanów	1,4
9	Kraków	1,8
10	Bielsko	2,2
11	Częstochowa	2 8
12	**Jelenia Góra**	**3,3**
13	Rzeszów	3.3
14	Nowy Sącz	3,7
15	**Gliwice**	**3,8**
16	Kielce	3,9
17	Krosno	3,9
18	Radom	3,9
19	Pabianice	4,1
20	Tarnów	4,5
21	**Wałbrzych**	**4,5**
22	Gdańsk	4,7
23	Lublin	4,8
24	Ostrowiec Kiel.	5,2
25	Tarnobrzeg	5,4
26	Poznań	6,0
27	Piotrków Tryb.	6,2
28	Biała	6,4
29	Rybnik	6,6
30	Tarnowskie Góry	6,8
31	Tomaszów Maz.	6,8
32	Białystok	7,5
33	Żyrardów	7,5
34	Gdynia	7,6
35	**Kłodzko**	**7,6**
36	Zamość	7,7
37	Płock	8,9
38	Kalisz	9,1
39	**Wrocław**	**9,4**
40	Siedlce	9,7
41	Toruń	9,8
42	Kutno	10,5
43	Ciechanów	11,3
44	Łomża	11,3
45	Włocławek	12,8
46	Bydgoszcz	12,9
47	**Zielona Góra**	**13,2**
48	Grudziądz	15,3
49	**Legnica**	**15,4**
50	**Opole**	**15,6**
51	Ostrów Wlkp.	19,0
52	Tczew	20,2
53	**Szczecin**	**20,7**
54	Inowrocław	22,7
55	**Gorzów Wlkp.**	**22,8**
56	Gniezno	24,8
57	**Olsztyn**	**27,0**
58	Oborniki	30,2
59	**Słupsk**	**30,9**
60	Leszno	37,3
61	Grodzisk Wlkp.	38,1

TABLICA 8.

L. p.	Wyszczególnienie	Obszar działalności ub. społ. w km²	Ubezpieczeni na 1.1. 1948 r.	
			w tysiącach	na km²
	Polska	311.730	3.248,0	10
	Ziemie Dawne	224.311	2.419,4	11
	Ziemie Odzyskane	**87.419**	**828,6**	**9**
1	U.S. Olsztyn	19.319	60,1	3
2	„ Gorzów Wlkp.	6.028	25,2	4
3	„ Słupsk	9.519	38,4	4
4	„ Szczecin	18.067	100,7	6
5	„ Zielona Góra	5.567	35,2	6
6	„ Legnica	7.444	58,7	8
7	„ Opole	7.068	91,7	13
8	„ Kłodzko	2.414	33,2	14
9	„ Wrocław	8.146	123,5	15
10	„ Jelenia Góra	1.118	37,1	33
11	„ Wałbrzych	1.641	70.5	43
12	„ Gliwice	907	47,7	53
13	„ Bytom	137	62,5	456
14	„ Zabrze	44	44,1	1.002

KSZTAŁTOWANIE SIĘ LICZBY UBEZPIECZONYCH I ZAKŁADÓW PRACY

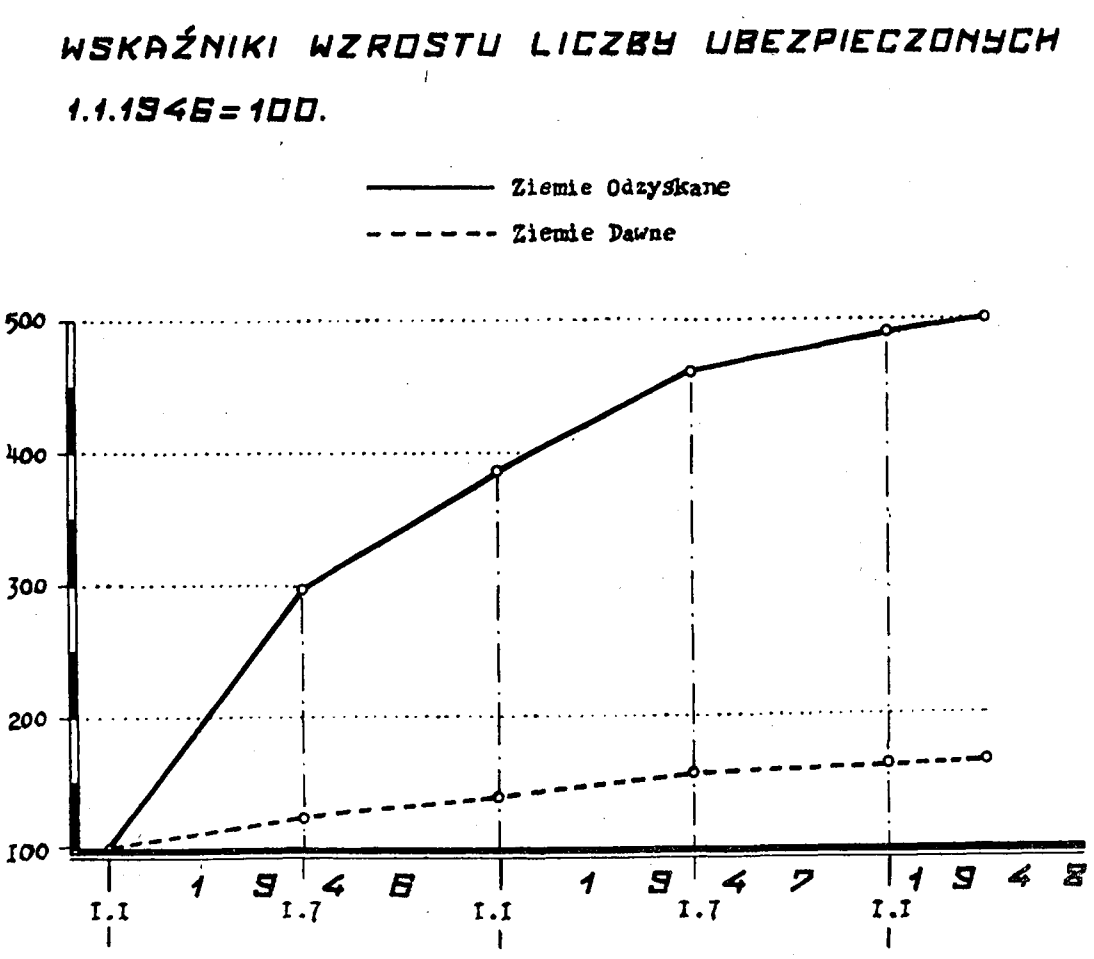

Wykres powyższy wskazuje na imponujące tempo wzrostu liczby ubezpieczonych na terenie Ziem Odzyskanych.

Wzrost ten trwa nadal jak widać z tablicy 9 i wykresu 2.

TABLICA 9.

Wskaźniki rozwoju liczby ubezpieczonych 1.1.1948 r. = 100.

L. p.	Wyszczególnienie	1.4.1948 r.
	P o l s k a	102
	Z i e m i e D a w n e	102
	Ziemie Odzyskane	**103**
1	Kłodzko	98
2	Opole	98
3	Jelenia Góra	101
4	Wrocław	101
5	Szczecin	102
6	Wałbrzych	102
7	Legnica	103
8	Bytom	104
9	Gorzów Wlkp.	104
10	Zielona Góra	104
11	Olsztyn	105
12	Słupsk	106
13	Zabrze	106
14	Gliwice	108

Ziemie Odzyskane mają jeszcze duże możliwości wydatnego zwiększenia liczby ubezpieczonych.

Kształtowanie się liczb ubezpieczonych na terenach poszczególnych ubezpieczalni społecznych Ziem Odzyskanych w okresie 1.I.1946 — 1.4.1948 r. wykazuje tablica 10 ilustrowana wykresem 3.

Równolegle do wzrostu liczby ubezpieczonych kształtowała się liczba zakładów pracy, jak widać z tablicy 11 i wykresu 4.

Przytoczone w tablicy 11 stosunki procentowe wykazują jasno, że na terenie Ziem Odzyskanych jest stosunkowo więcej dużych zakładów pracy niż na Ziemiach Dawnych, o ile bowiem stosunek procentowy ubezpieczonych na porównywanych terenach przedstawiał się jak 25,5 : 74,5, o tyle stosunek procentowy zakładów pracy w tym samym czasie wynosił 17,3 : 82,7. W dniu 1.IV.48 r. proporcja ta uległa nieznacznym zmianom i kształtuje się odpowiednio dla ubezpieczonych: 25,7 : 74,3, a dla zakładów pracy: 17,4 : 82,6.

Należy więc założyć, że Ziemie Odzyskane nie zostały jeszcze w pełni wykorzystane przez rzemiosło i drobny handel, które rozwijając się, wyrównają w przyszłości przedstawione powyżej stosunki liczbowe.

TABLICA 10.

L. p.	Ubezpieczalnia Społeczna	Ubezpieczeni	
		1.1.1946 r.	1.4.1948 r.
		w tysiącach	
	Ziemie Odzyskane	**175,0**	**849,5**
1	Legnica	2,0	60,5
2	Jelenia Góra	2,9	37,3
3	Kłodzko	4,0*)	32,7
4	Szczecin	4,7	102.9
5	Olsztyn	5,5	63,3
6	Zielona Góra	6,6	36,6
7	Wałbrzych	8,4*)	72,1
8	Słupsk	9.0	40,8
9	Gorzów Wlkp.	10,1	26,3
10	Wrocław	18,4	124,3
11	Gliwice	22,4	51,4
12	Zabrze	23,3	46,8
13	Opole	26 4	89,6
14	Bytom	31,3	64,9

Uwaga: *) Dane szacunkowe (do dn. 31.5.1947 r. okręg działalności U.S. Kłodzko był włączony do U.S. w Wałbrzychu).

WYKRES 2

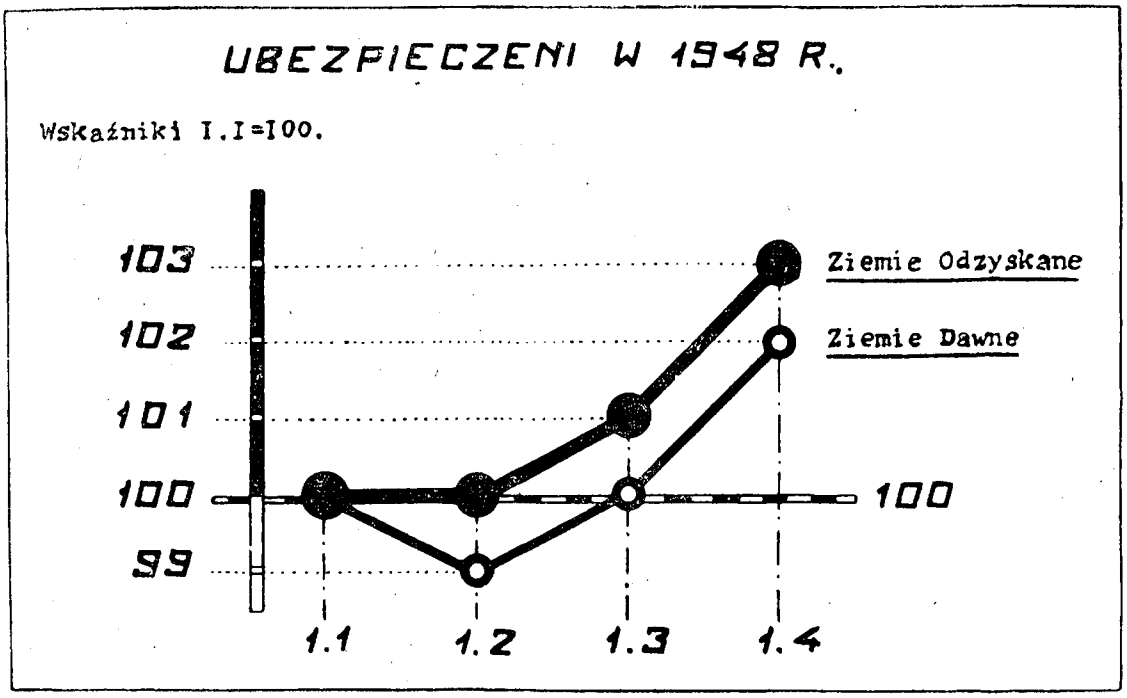

WYKRES 4

PORÓWNANIE LICZBY UBEZPIECZONYCH

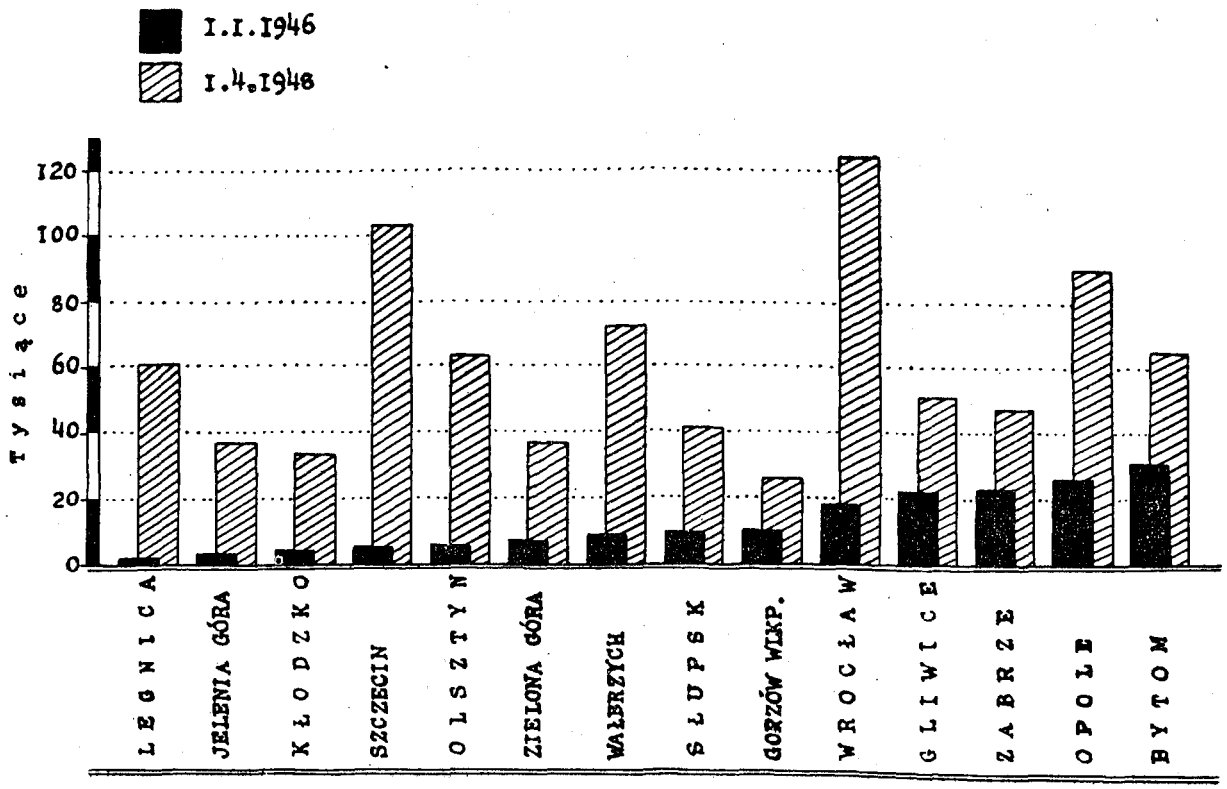

WYKRES 3

UBEZPIECZENI I ZAKŁADY PRACY NA Z.O. W ODSETKACH /POLSKA = 100/

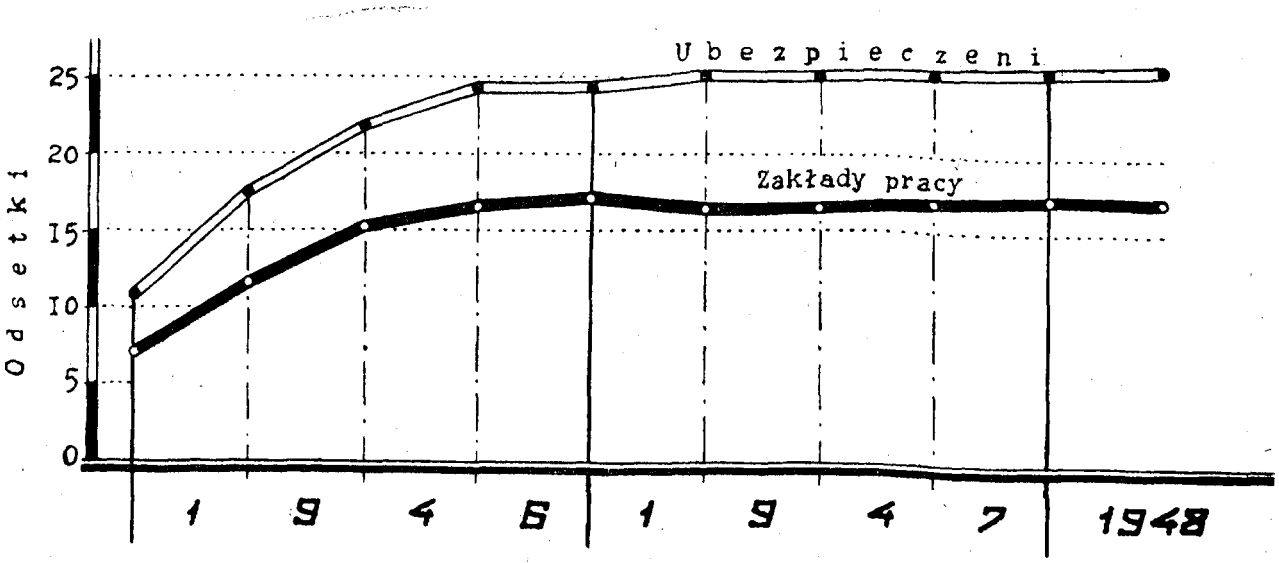

TABLICA 11.

Porównanie udziału procentowego przypisu składek z udziałem procentowym ubezpieczonych w 1947 r.

L. p	Ubezpieczalnie Społeczne: Ziemie Dawne	Ziemie Odzyskaue	Przypis składek (w odsetkach)	Ubezpieczeni *) (w odsetkach)	Różnica
	Polska		100,0	100,0	×
	Ziemie Dawne		76,3	74,5	+ 1,8
	Ziemie Odzyskane		**23,7**	**25,5**	**— 1,8**
1	Białystok		0,8	0,9	
2	Bielsko		1,6	1,7	
3	Bydgoszcz		2,4	2,5	
4	Ciechanów		0,4	0,5	
5	Częstochowa		1,5	1,6	
6		Gorzów Wlkp.	**0,7**	**0,8**	
7	Grodzisk Wlkp		0,6	0,7	
8	Inowrocław		0,6	0,7	
9	Kalisz		0,8	0,9	
10	Kielce		0,9	1,0	— 0,1
11	Krosno		0 5	0,6	
12	Kutno		0,7	0,8	
13	Ostrowiec Kiel.		0.6	0.7	
14	Pabianice		0,9	1,0	
15	Siedlce		0,5	0,6	
16	Tarnobrzeg		0,5	0,6	
17	Tczew		0,8	0,9	
18	Tomaszów Maz.		0 8	0,9	
19	Toruń		0,7	0,8	
0	Biała		1,1	1,3	
21		**Gliwice**	**1,3**	**1,5**	
22	Grudziądz		0,9	1,1	
23	Leszno		0,8	1,0	
24	Łomża		0,3	0,5	
25	Nowy Sącz		0,8	1,0	— 0,2
26	Oborniki		0,9	1,1	
27		**Olsztyn**	**1,7**	**1,9**	
28	Ostrów Wlkp.		0,8	1,0	
29	Rybnik		2,8	3,0	
30	Tarnowskie Góry		0,8	1,0	
31		**Kłodzko**	**0,7**	**1,0**	
32	Rzeszów		1,0	1,3	
33		**Słupsk**	**0,9**	**1,2**	— 0,3
34		**Wrocław**	**3,5**	**3,8**	
35		**Zielona Góra**	**0,8**	**1,1**	
36		**Opole**	**2,3**	**2,8**	0,5
37		**Szczecin**	**2,5**	**3,1**	— 0,6
38	Chrzanów		1,0	1,0	
39	Gniezno		0,7	0,7	
40		**Legnica**	**1,8**	**1,8**	
41	Płock		0,6	0,6	
42	Piotrków Tryb.		0,7	0,7	0
43	Radom		1,1	1,1	
44	Tarnów		0,7	0,7	
45	Włocławek		0,7	0,7	
46	Zamość		0,5	0,5	
47	Kraków		3,8	3,7	
48	Lublin		1,6	1,5	
49	Poznań		3,6	3,5	+ 0,1
50		**Zabrze**	**1,4**	**1,3**	
51	Żyrardów		0,9	0,8	
52		**Jelenia Góra**	**1,3**	**1,1**	+ 0,2
53	Sosnowiec		3.3	3.1	
54		**Bytom**	**2,2**	**1,9**	+ 0,3
55	Gdynia		2,0	1,7	
56		**Wałbrzych**	2,6	2.2	+ 0,4
57	Chorzów		3,7	3,2	
58	Gdańsk		2,9	2,4	+ 0,5
59	Katowice		4,2	3,7	
60	Łódź		8,9	7,6	+ 1,3
61	Warszawa		9,6	7,6	+ 2,0

Uwaga: *) Stan 1.I.1948 r.

TABLICA 12.

Ubezpieczeni i zakłady pracy na **Ziemiach Odzyskanych** 1.1.1946 — 1.4.1948

Stan w dniu	Ubezpieczeni: w tysiącach	Ubezpieczeni: w o/o*)	Zakłady pracy: w tysiącach	Zakłady pracy: w o/o*)
1 I.1946 r.	175,0	10,6	7,1	7,1
1.IV.1946 r.	350,9	17,4	13,0	11,5
1.VII.1946 r.	520,5	21,8	19,1	15,0
1.X.1946 r.	641,8	24,2	23,1	16,6
1.I.1947 r.	676,7	24,3	25,6	17,2
1.IV.1947 r.	720,1	25,2	26,2	16,6
1.VII.1947 r.	779,3	25,1	29,1	16,6
1.X.1947 r.	815,0	25,2	32,1	17,2
1.I.1948.	828,6	25,5	33,7	17,3
1.V.1948 r.	849,5	25,7	36,3	17,4

Uwaga: *) Polska = 100,0%

SKŁADKI (PRZYPIS, WPŁYWY)

Przyjmując w dalszym ciągu jako miernik porównawczy stosunek procentowy liczb ubezpieczonych na Ziemiach Dawnych i Odzyskanych w końcu 1947 r. (74,5 : 25,5) musimy przyznać, że przypis składek ubezpieczalni społecznych Ziem Odzyskanych w 1947 r., wyrażony w odnośnym stosunku procentowym 76,3 : 23,7, był jeszcze nieco niższy, różnica bowiem wynosiła tylko 1,8%, a w I-szym kwartale 1948 r. spadła do 1,4% (ubezpieczeni 74,3 : 25,7, przypis 75,7 : 24,3).

Zaważyły na tej różnicy większe zarobki ubezpieczonych w Ubezpieczalniach Społecznych w Warszawie, Łodzi, Gdańsku, Gdyni i na Górnym Śląsku (zob. tab. 12), a poza tym to, że pracownicy zatrudnieni na terenie Ziem Odzyskanych korzystają w większej mierze niż zatrudnieni na terenach Ziem Dawnych z zaopatrzenia kartkowego, które nie wchodzi do podstawy wymiaru składek, uzależniającej wysokość przypisu. Ich zarobki podstawowe są więc niższe od zarobków pracowników na terenach dawnych.

Z tablicy 12 wynika nadto, że bardziej uprzemysłowione tereny (Ubezpieczalnie Społeczne w Zabrzu, Jeleniej Górze, Bytomiu i Wałbrzychu) miały omawiany wyżej stosunek procentowy przypisu składek korzystniejszy od stosunku procentowego ubezpieczonych. Ciekawy jest również wzrost udziału procentowego przypisu składek w ubezpieczalniach Z.O.:

TABLICA 13.

Przypis składek w latach 1946 — 1948

Wyszczególnienie	Polska	Ziemie: Dawne	Ziemie: Odzyskane
	w odsetkach		
I kwartał 1946 r.	100,0	96,9	**3,1**
II „ „	100,0	93,5	**6,5**
III „ „	100,0	84,4	**15,6**
IV „ „	100,0	81,1	**18,9**
I „ 1947 r.*)	100,0	81,4	**18,6**
II „ „	100,0	79,5	**20,5**
III „ „	100,0	77,5	**22,5**
IV „ „	100,0	77,7	**22.3**
I „ 1948 r.*)	100,0	76,5	**23,5**

Uwaga: *) Od 1.I.1947 r. łącznie z przypisem opłat zryczałtowanych.

Na przestrzeni 1947 r. ogólne wpływy ze składek w porównaniu z całym przypisem Ubezpieczalni Społecznych Ziem Odzyskanych były niższe od analogicznych wpływów i przypisów Ubezpieczalni Ziem Dawnych, co należy tłumaczyć tym, że ściągalność składek od pracodawców rolnych napotyka na szczególne trudności— ubezpieczalnie społeczne mające na terenach swej działalności większą liczbę pracodawców rolnych wykazują znacznie niższe wpływy procentowe niż pozostałe ubezpieczalnie. I tym też tłumaczyć należy to, że ubezpieczalnie Ziem Odzyskanych, posiadające stosunkowo znacznie większą ilość pracowników rolnych, między innymi i z tego powodu wykazują dużo niższą ściągalność składek niż przeciętna dla całej Polski (1947 r.) — por. tabl. 14.

Zagadnienie to jest szczególną troską aparatu wykonawczego ubezpieczeń społecznych.

TABLICA 14.

Ściągalność składek i odsetek zwłoki w 1947 r.

L.p.	Wyszczególnienie	%
	Polska	93
	Ziemie Dawne	95
	Ziemie Odzyskane	88
1	U.S. Legnica	63
2	„ Olsztyn	79
3	„ Kłodzko	83
4	„ Gorzów Wlkp.	85
5	„ Jelenia Góra	85
6	„ Słupsk	86
7	„ Wałbrzych	88
8	„ Zielona Góra	88
9	„ Szczecin	89
10	„ Wrocław	89
11	„ Opole	95
12	„ Bytom	97
13	„ Gliwice	97
14	„ Zabrze	98

ROZŁOŻENIE WYDATKÓW

TABLICA 15.

Wydatki Ubezpieczalni Społecznych w 1947 r.

Wydatki	Polska	Ziemie		Polska	Ziemie	
		Dawne	Odzyskane		Dawne	Odzyskane
	w milionach złotych			w odsetkach		
Razem	12.505,2	9.777,9	2.727,3	100,0	78,2	21,8
1. Świadczenia	10.069,7	8.076,8	1.992,9	100,0	80,2	19,8
a) zasiłki	2.278,5	1.896,1	382.4	100,0	83,2	16,8
b) opieka lekarska	1.766,6	1.422,0	344,6	100,0	80,5	19,5
c) środki lecznicze	2.276,2	1.807,2	469,0	100,0	79,4	20,6
d) szpitale i sanatoria	3.407,7	2.663,5	724,2	100,0	78,7	21,3
e) inne wydatki na świadczenia	340,7	268,0	72,7	100,0	78,7	21,3
2. Opłaty do Og. Fund. Chorob.	552,5	429,5	123,0	100,0	77,7	22,3
3. Koszty administracyjne	767,6	575,3	192,3	100,0	74,9	25,1
4. Koszty ogólne	118,7	95,3	23,4	600,0	80,3	19,7
5. Odpisy na zaległe składki	775,6	429,1	346,5	100,0	55,3	44,7
6. Fundusz rezerwowy	221,1	171,9	49,2	100,0	77,7	22,3

Nawiązując do procentowego stosunku ubezpieczonych na Ziemiach Dawnych i Odzyskanych (74,5 : 25,5) i przyjmując go nadal jako miernik porównawczy, widzimy, że ubezpieczalnie społeczne położone na Ziemiach Odzyskanych wykazują przeciętnie niższy poziom łącznych wydatków na świadczenia oraz w wydatkach na poszczególne rodzaje świadczeń. Na Ziemiach Odzyskanych znalazł się bowiem element młodszy niż na Ziemiach Dawnych (przeciętny wiek ubezpieczonego na Z.O. — 32,8 lat, a na Z. D. — 35,3 lat), wykazujący mniejszy współczynnik rodzinny ubezpieczonych (Z.D. — 1,16, Z.O. — 0,95). Nadto na wspomniane wyżej różnice w wydatkach na świadczenia chorobowe ubezpieczalni na obszarze Z. O. wpływają prawdopodobnie czynniki tego rodzaju, jak mniejsza liczba udzielanych porad (zachorowalność), struktura systemu przyznawania świadczeń, który nie jest jeszcze wrzędzie jednolity, jak i niedostateczna obsada personelu lekarzy domowych i specjalistów, o czym będzie mowa w części dalszej.

Sytuacja finansowa ubezpieczalni społecznych położonych na terenie Z. O. wykazuje szczególną poprawę, bowiem rok 1947 zamknięto ogólną nadwyżką dochodów nad wydatkami i jedynie Ubezpieczalnia w Słupsku posiadała niedobór 2,2 milionów złotych, t.j. 2% przypisu. Nadmienić należy, że w tym samym okresie sprawozdawczym niedobór finansowy posiadało 5 ubezpieczalni społecznych Ziem Dawnych.

W związku z tą poprawą sytuacji finansowej, stwierdzić należy, że w porównaniu z ostatnim kwartałem 1947 r. ogólne wydatki na świadczenia w 1-szym kwartale 1948 r. znacznie wzrosły, w szczególności na zasiłki i środki lecznicze, a od marca tegoż roku daje się zauważyć duży wzrost wydatków na wszystkie rodzaje świadczeń.

TABLICA 16.

Wydatki miesięczne przypadające na 1 ubezpieczonego i rencistę*)

Polska

Wyszczególnienie	1947	1948				
	IV kwartał	I kwartał				kwiecień
		razem	styczeń	luty	marzec	
	w złotych					
Świadczenia	301	319	286	305	365	378
a) zasiłki	61	72	72	66	77	80
b) opieka lekarska	50	51	43	49	61	63
c) środki lecznicze	66	77	67	82	84	84
d) szpitale i sanatoria	114	113	100	103	134	141
e) inne wydatki na świadczenia	10	6	4	5	9	10

Uwaga: *) Na rencistę uprawnionego do leczenia

UPRAWNIENI DO LECZENIA

Ludność Ziem Odzyskanych w większej mierze niż na Ziemiach dawnych należy do świata pracy najemnej, gdy bowiem na 100 mieszkańców Ziem Dawnych przypada w końcu 1947 r.—

TABLICA 17.

Odsetek ludności uprawnionej do leczenia w ubezpieczalniach społecznych Z. O. wg stanu 1.12.1947 r.

L. p.	Wyszczególnienie	%
	P o l s k a	32
	Ziemie Dawne	31
	Ziemie Odzyskane	38
1	U.S. Olsztyn	24
2	„ Kłodzko	27
3	„ Legnica	27
4	„ Słupsk	27
5	„ Gorzów Wlkp.	31
6	„ Wałbrzych	33
7	„ Szczecin	34
8	„ Zielona Góra	34
9	„ Wrocław	38
10	„ Opole	39
11	„ Jelenia Góra	42
12	„ Gliwice	63
13	„ Bytom	86
14	„ Zabrze	92

31 osób uprawnionych do leczenia, to na Ziemiach Odzyskanych — 38. Dwie z Ubezpieczalni Społecznych Ziem Odzyskanych (Zabrze i Bytom) posiadają nawet 92 i 86 osób uprawnionych do leczenia na 100 mieszkańców, a więc są to najwyższe wartości liczbowe dla całej Polski. Tłumaczyć to można tym, że tereny działalności tych Ubezpieczalni nie wykraczają w zasadzie poza granice odnośnych miast. Nawet Ubezpieczalnia w Olsztynie, której okręg działalności jest najsłabiej zaludniony (27 mieszkańców na km^2 — stan na 31.12.1947 r.) posiada na 100 mieszkańców 24 osoby uprawnione do leczenia i znajduje się we wzrastającym uszeregowaniu omawianych liczb wszystkich 61 ubezpieczalni na 20 miejscu.

Stosunek procentowy osób uprawnionych do leczenia — do ogółu ludności w poszczególnych ubezpieczalniach Z.O. przedstawia tablica 17.

Przy omawianym już powyżej stosunku procentowym liczby ubezpieczonych Z.D. i Z.O. (74,5 : 25,5) odpowiedni stosunek osób uprawnionych do leczenia wynosił w/g stanu na 1.12. 1947 r. — 77,6 : 22,4. i jak widzimy, pod tym względem ubezpieczalnie Z.O. mają mniejszą liczbę osób objętych ryzykiem ubezpieczenia chorobowego niż ubezpieczalnie Z.D.

Badając bliżej skład osób uprawnionych do leczenia, dochodzimy do wniosku, że na wykazaną wyżej różnicę wpływa omówiony już poprzednio niższy współczynnik rodzinności ubezpieczonych oraz małe liczby rencistów i członków ich rodzin, zamieszkałych na terenach Ziem Odzyskanych, wyrażające się stosunkiem procentowych na dzień 1.12.47 r.: 85,4 : 14,6, zob. tabl. 18 i 18a.

TABLICA 18.

Uprawnieni do leczenia wg stanu 1.12.1947 r.

Wyszczególnienie	Polska	Ziemie	
		Dawne	Odzyskane
	w odsetkach		
O g ó ł e m	100,0	77,6	**22,4**
Ubezpieczeni	100,0	75,0	**25,0**
Członkowie rodzin ubezp.	100,0	78,5	**21,5**
Renciści	100,0	85,4	**14,6**
Członkowie rodzin rencistów	100,0	85.4	**14,6**

TABLICA 18a.

Na 100 uprawnionych do leczenia przypada

Wyszczególnienie	Razem	ubezpieczonych	rencistów	członków rodzin	
				ubezpieczonych	rencistów
Polska	100	43	5	48	4
Ziemie Dawne	100	42	6	48	4
Ziemie Odzyskane	**100**	**48**	**3**	**46**	**3**

PERSONEL LEKARSKI I POMOCNICZO-LEKARSKI

W 1938 roku przy 35 milionach ludności przypadało w Polsce na 10.000 mieszkańców 3,7 lekarzy, w/g ostatnich posiadanych danych liczba ta uległa zmniejszeniu i wynosi na 1.I.1947 r. — 3,2 przy 24 milionach ludności. Spowodowane to zostało szczególnym wyniszczeniem biologicznym inteligencji w okresie okupacji jak też zahamowaniem w tym czasie studiów na wyższych uczelniach. W ubezpieczalniach społecznych bezwzględna liczba personelu lekarskiego (1.I.1948 r. — 3.752) niewiele wprawdzie odbiega od stanu w 1938 r. (4.240), — podkreślić jednak należy, że gdy w roku 1938 pod ryzykiem chorobowym pozostawało 4.850 tys. osób, to na 1.I.1948 r. liczba ich wynosiła 7.693 tys., wobec czego na 10.000 uprawnionych do leczenia w ubezpieczalniach społecznych w roku 1938 przypadało 8,7 lekarzy, a w/g stanu na 1.I.1948 r. — 4,7.

Przytoczony powyżej wzrost liczby uprawnionych do leczenia wynika z wydatnego powiększenia się liczby ubezpieczonych, związanej z tym liczby członków ich rodzin oraz z objęcia lecznictwem ubezpieczeniowym rencistów, a także ich rodzin.

Odpowiednie liczby lekarzy przypadających na 10.000 mieszkańców uprawnionych do leczenia wynoszą dla ubezpieczalni Z.D. 4,8, a dla Z.O. — 4,4. Jak wynika z tych ostatnich liczb ubezpieczalnie Z.O. posiadają mniej lekarzy niż ubezpieczalnie społeczne Z.D.

Niekorzystny ten stan ulega jednak stałej poprawie, o czym świadczą liczby bezwzględne i wskaźniki przeciętnej miesięcznej liczby lekarzy zatrudnionych w ubezpieczalniach społecznych zob. tabl. 19.

TABLICA 19.

Lekarze *) zatrudnieni w U. S. **Ziem Odzyskanych** 1946 — 1948

Wyszczególnienie	Liczba lekarzy**)	
	osób	wskaźniki IV kw. 1946 = 100
I kwartał 1946 r.	137	100
II „ „	461	336
III „ „	504	368
IV „ „	545	398
I „ 1947 r.	613	447
II „ „	660	482
III „ „	721	526
IV „ „	752	549
I „ 1948 r.	812	593

Uwagi: *) Lekarze domowi i specjaliści
**) Przeciętna miesięczna liczba lekarzy

Wzrost liczby lekarzy w I kwartale 1948 r. w ubezpieczalniach społecznych Z.O. ilustruje szczegółowo poniższa tablica:

TABLICA 20.

Wskaźniki wzrostu liczby lekarzy w I kw. 1948 r.
IV kw. 1947 r. = 100

L p.	Wyszczególnienie	IV kw. 1947 r.	I kw. 1948 r.
	P o l s k a	100	104
	Ziemie Dawne	100	103
	Ziemie Odzyskane	**100**	**108**
1	U.S. Bytom	100	100
2	„ Gorzów Wlkp.	100	100
3	„ Gliwice	100	103
4	„ Legnica	100	104
5	„ Opole	100	104
6	„ Jelenia Góra	100	105
7	„ Olsztyn	100	105
8	„ Wałbrzych	100	106
9	„ Kłodzko	100	108
10	„ Słupsk	100	110
11	„ Wrocław	100	113
12	„ Szczecin	100	116
13	„ Zabrze	100	116
14	„ Zielona Góra	100	118

Nawiązując do kilkakrotnie użytego już miernika: stosunku procentowego liczby ubezpieczonych na Z.O. i Z.D. (25,5 : 74,5) przytoczyć można odpowiednie dane, dotyczące personelu lekarskiego i pomocniczo - lekarskiego na Ziemiach Odzyskanych w %%:

(Stan na 1.I.1948 r.).

	Polska	Z.D.	Z.O.
lekarze domowi	100,0	76,9	23,1
„ specjaliści	100,0	81,0	19,0
„ dentyści	100,0	78,0	22,0
personel pomocniczo-lekarski	100,0	84,8	15,2

Z powyższego zestawienia wynika, że najsłabiej reprezentowany tu jest personel pomocniczo-lekarski.

Mając powyższe na uwadze, Zakład Ubezpieczeń Społecznych otworzył w 1947 r. dwie 3-letnie szkoły pielęgniarsko-położnicze we Wrocławiu i Siemianowicach Śląskich, których zadaniem jest przygotowanie wykwalifikowanego personelu pomocniczo-lekarskiego, celem stopniowego uzupełnienia istniejących na tym odcinku braków. Nauka i internat są zupełnie bezpłatne.

REJONY LEKARSKIE

Nietylko ilość lekarzy ubezpieczalni społecznych stanowi podstawę do oceny właściwej obsługi uprawnionych do pomocy leczniczej, ale niemniej ważnym jest zbadanie: rozmieszczenia lekarzy, które winno być w zasadzie proporcjonalne do liczby uprawnionych i wielkości obszaru terenowego (rejonu), obsługiwanego przez 1-go lekarza domowego. Gdy w Polsce wg danych z IV-go kwartału 1947 r. rejon lekarza domowego wynosił przeciętnie 132 km², to na Ziemiach Odzyskanych na taki rejon przypada 167 km² (na Ziemiach Dawnych 122). Na ten ujemny stosunek wpływają tereny Ubezczalni w:

Gorzowie Wlkp.
Legnicy
Olsztynie
Słupsku
Szczecinie
i Zielonej Górze,

gdzie jak wiemy, znajdują się jeszcze duże połacie ziemi, ogarnięte poważnymi zniszczeniami wojennymi oraz rozległe obszary lasów, wód i nieużytków.

Mimo tak wielkich różnic w wielkościach rejonów lekarzy domowych poszczególnych ubezpieczalni społecznych, należy jednak stwierdzić, że liczba lekarzy domowych przypadająca na 10.000 uprawnionych do pomocy leczniczej na terenach wyszczególnionych poprzednio ubezpieczalni jest przeważnie wyższa od przeciętnej średniej dla Ziem Odzyskanych (3,0), co obrazuje poniższe zestawienie:

TABLICA 21.

Wyszczególnienie	Przeciętny rejon lekarza domowego w km²	Na 10.000 uprawn. przyp. lek. domowych
Ziemie Odzyskane	**167**	**3,0**
w tym U.S. Legnica	186	4,1
„ Zielona Góra	253	3,1
„ Słupsk	280	4,4
„ Szczecin	306	3,1
„ Gorzów Wlkp.	317	3,3
„ Olsztyn	394	3,9

ŚWIADCZENIA

Zasadnicze świadczenia chorobowe obejmują:
a) zasiłki,
b) opiekę lekarską,
c) środki lecznicze,
d) lecznictwo szpitalne i sanatoryjne.

a) Zasiłki.

Wydatki na zasiłki chorobowe i połogowe były w 1947 r. stosunkowo znacznie niższe na Ziemiach Odzyskanych niż na Ziemiach Dawnych. Wynoszą one 16,3% (chorobowe) i 15,3% (połogowe) ogólnych odnośnych kwot wydatkowanych przez wszystkie ubezpieczalnie społeczne w Polsce. Wyższy natomiast stosunek procentowy wykazywały w tymże roku zasiłki domowe i szpitalne oraz zasiłki dla karmiących matek. Stosunek ten wynosił dla zasiłków domowych i szpitalnych łącznie 21,5%, a dla zasiłków dla karmiących matek 20,1%. Zaznaczyć należy, że w I kwartale 1948 r. obserwuje się wzrost wydatków na zasiłki dla karmiących matek (24,1%), co wskazuje na wysoką liczbę urodzeń na Ziemiach Odzyskanych w porównaniu z całą Polską. Potwierdzenie tego zjawiska znajdujemy w poniższych tablicach:

TABLICA 22.

Liczba noworodków żywych w I kwartale 1948 r.

Wyszczególnienie	Polska	Ziemie	
		Dawne	Odzyskane
	w odsetkach		
Razem	100,0	75,0	**25,0**
Ubezpieczone	100,0	70,8	**29,2**
Członkinie rodzin	100,0	75,9	**24,1**

TABLICA 22a.

Na 100 noworodków żywych przypada

Wyszczególnienie	Razem	u	
		ubezpieczonych	członkiń rodzin
Polska	100	17	83
Ziemie Dawne	100	16	84
Ziemie Odzyskane	**100**	**20**	**80**

Równie pozytywny stan dla Z. O. wynika z analizy zasiłków pogrzebowych. W tym wypadku odsetek dla Z.O. wynosi ogółem 17,1 (rok 1947) — dla zasiłków po ubezpieczonych 20,7%, a dla zasiłków po zmarłych członkach rodzin 15,2%, gdy z rozkładu porównawczego ubezpieczonych winien by wynosić około 25,5. Świadczy to przekonywująco o mniejszej śmiertelności mieszkańców Ziem Odzyskanych (wiek ubezpieczonych warunki mieszkaniowe itp.).

b) Opieka lekarska (porady, zabiegi).

Ilość porad lekarskich udzielonych przez ubezpieczalnie społeczne Ziem Odzyskanych wynosiła w I kwartale 1948 r. 20,1% ogółu porad w Polsce. Jest to procent niski w stosunku do liczby ubezpieczonych (25,5%) lub też uprawnionych (22,4%) i winien on wynosić około 25% ogółu porad w Polsce, względnie nieco mniej, operując niższym współczynnikiem rodzinności ubezpieczonych i omówioną już poprzednio mniejszą liczebnością rencistów.

Bardzo niski w tym samym okresie sprawozdawczym (1947 r.) stosunek procentowy zabiegów w zakładach Rentgena i leczenia fizykalnego (13,9 przy 100,0 w Polsce) należy tłumaczyć szczególnymi brakami urządzeń lecz-

niczych na Ziemiach Odzyskanych, których nie zdołano jeszcze uzupełnić w ciągu 3-ch lat. Wskaźniki jednak wykazują stałą poprawę i w tej dziedzinie.

c) Środki lecznicze.

Stosunek procentowy leków wydanych w 1947 r. i I kw. 1948 r., przedstawiony poniżej:

TABLICA 23.

Wyszczególnienie	1947 r.	I kw. 1948 r.
	w odsetkach	
Polska	100,0	100,0
Ziemie Dawne	84,0	82,9
Ziemie Odzyskane	**16,0**	**17.1**

choć lekko wzrasta jest również niezadawalający.

Na Ziemiach Odzyskanych ubezpieczalnie społeczne posiadają 14 aptek własnych (1948 r.) — ogółem w Polsce 75, przy czym w bieżącym roku projektuje się otwarcie dalszych 11 aptek — przy 40 dla całej Polski.

Własnych punktów rozdawnictwa leków istnieje na Ziemiach Odzyskanych 103 (w Polsce 525), a w tym roku projektuje się jeszcze otwarcie 61 nowych pnuktów (razem w Polsce 117). Wychodząc z analizy porównawczej liczb porad lekarskich, zabiegów i wydanych leków, możnaby twierdzić, że stan zdrowotny ludności zamieszkującej Ziemie Odzyskane jest na ogół lepszy od stanu zdrowotnego ludności Ziem Dawnych. Zagadnienie to jednak, z braku ściśle przepracowanych materiałów w tym kierunku jak i krótkiego w zasadzie okresu obserwacyjnego, nie może być jeszcze odpowiednio uzasadnione, w rachubę bowiem mogą wchodzić niedociągnięcia organizacyjne aparatu lecznictwa ubezpieczalni społecznych Ziem Odzyskanych, które wyrazić można by zbyt niskimi stosunkami procentowymi składników pomocy leczniczej tych ubezpieczalni. Aczkolwiek twierdzenie takie byłoby może jeszcze zbyt pochopne, przesłanki logiczne zdawałyby się jednak to potwierdzić, gdyż na Ziemiach Odzyskanych z zasady osiadał raczej element bardziej czynny zawodowo, pełen energii, młodszy i zdrowszy.

d) Lecznictwo szpitalne i sanatoryjne.

Z porównania ogólnej liczby przekazów do zakładów leczniczych (szpitale i sanatoria) wydanych przez ubezpieczalnie społeczne Ziem Dawnych i Odzyskanych w I kwartale 1948 r. wynika, że stosunek procentowy 26,3 dla Ziem Odzyskanych przy 100 w Polsce) lekko przekracza stosunek liczby ubezpieczonych na Ziemiach Odzyskanych (25,5%). Natomiast w leczeniu sanatoryjnym udział procentowy Ziem Odzyskanych jest jeszcze wyższy i wynosi 29,7.

Ziemie Odzyskane wniosły poza innymi również wielkie bogactwo w postaci zakładów leczniczych (sanatoriów) i stwierdzić należy, że posiadają ich na swych terenach stosunkowo więcej niż pozostałe obszary Polski.

Ponad połowa łóżek w sanatoriach znajdujących się do dyspozycji ubezpieczonych, rencistów i członków ich rodzin w roku 1948 przypada na sanatoria położone na Ziemiach Odzyskanych i dzięki temu właśnie ubezpieczenia społeczne wydatnie powiększyły możliwości leczenia sanatoryjnego szerokich mas pracujących.

BILANS OGÓLNY

Minęło trzy lata, odkąd polskie ubezpieczenia społeczne zostały przeszczepione na grunt Ziem Odzyskanych.

Dzisiaj okres organizacyjny już minął i nie ma właściwie większych różnic pomiędzy poziomem działalności ubezpieczalni społecznych Ziem Dawnych i Odzyskanych. Istniejące jeszcze niedomagania przedstawione powyżej są znikome w porównnaiu z ogromem prac już dokonanych.

Jeśli zważymy, że wprowadzenie ubezpieczenia chorobowego na terenie b. zaboru rosyjskiego trwało od 1920 do 1926 roku, to wyniki osiągnięte na Ziemiach Odzyskanych w ubiegłym trzyleciu należy uznać za rekordowe. „Polskie tempo pracy" przyswoiły sobie również ubezpieczenia społeczne. Wskaźniki wzrostu liczb ubezpieczonych dają podstawę do przypuszczenia, że liczba ubezpieczonych na Ziemiach Odzyskanych, stanowiącą obecnie ¼ ogółu ubezpieczonych w Polsce, dojdzie do ⅓, a nawet stosunek ten przekroczy.

Ubezpieczalnie społeczne Ziem Odzyskanych utrzymują swe wydatki na poziomie dochodów. Po zaspokojeniu niezbędnych jeszcze wkładów inwestycyjnych (budynki, urządzenia lecznicze) i doprowadzeniu ściągalności składek do właściwego poziomu działalność ich będzie ustabilizowana pod względem finansowym.

Powiększenie personelu lekarskiego na Ziemiach Odzyskanych w stosunku do potrzeb prawdopodobnie nie będzie jeszcze w najbliższym czasie możliwe; zagadnienie to wiąże się zresztą z ogólną sytuacją wszystkich ubezpieczalni społecznych w Polsce w tej dziedzinie i uzależnione jest ściśle od tego, w jakim czasie wydziały lekarskie naszych uniwersytetów zdołają uzupełnić braki, spowodowane wojną w tym zawodzie.

Sprawę powiększenia personelu pomocniczolekarskiego, jak to wyżej przedstawiono, starają się instytucje ubezpieczeń społecznych rozwiązać we własnym zakresie.

Działalność świadczeniowa ubezpieczalni społecznych Ziem Odzyskanych wymaga jeszcze dużego wkładu pracy, ale o charakterze raczej uzupełniającym. Istniejące w tym zakresie niedociągnięcia są stale usuwane i należy przypuszczać, że w niedługim czasie zostaną zlikwidowane całkowicie.

Ubezpieczalnie społeczne Ziem Odzyskanych, budowane od podstaw i związane od początku organizacyjnie z całością polskich instytucyj ubezpieczenia chorobowego, spełniają powierzone im zadania i stanowią obecnie integralną część polskich ubezpieczeń społecznych, łącząc mocnymi więzami Ziemie Odzyskane z Macierzą.

Mgr JAN WASYLECKI

Świadczenia rentowe na Ziemiach Odzyskanych

WYSTAWA Ziem Odzyskanych we Wrocławiu jest wielką rewią dotychczasowego dorobku Polski we wszystkich dziedzinach życia.

Historyczna krzywda narodu polskiego, wyrządzona przez zaborczość niemiecką, przed którą przez długie wieki Polska musiała ustępować, została wyrównana przez ponowne połączenie prastarych dzielnic polskich na zachodzie i północy z Macierzą.

Polska ma jednak prawo do tych ziem nie tylko ze względów czysto historycznych, lecz również i gospodarczych.

Udział tych ziem w niemieckiej gospodarce narodowej stanowił zaledwie 10% siły gospodarczej Rzeszy i tylko w okresie wojennym odgrywały one wybitniejszą rolę w produkcji niemieckiej, jako kuźnia niemieckiego przemysłu wojennego, z ogółu zaś ludności Niemiec na Ziemiach Odzyskanych zamieszkiwało tylko 11,8% ludności niemieckiej. Tymczasem udział Ziem Odzyskanych mimo olbrzymiego ich zdewastowania (brak maszyn, ludzi i możliwości produkcyjnych) dochodzi już dziś w eksporcie ogólnopolskim do około 50%. Ziemie te odzyskują wybitną rolę w kluczowej produkcji przemysłu polskiego.

Polska odradzająca się z gruzów i zgliszcz wojennych, które były dziełem Niemiec, daje pełną gwarancję, że nie wyzyska tych ziem dla celów wojennych, lecz tylko i wyłącznie dla celów pokojowych tj. dla szybkiej odbudowy gospodarczej kraju i podniesienia stopy życiowej ludności polskiej i dobra wszystkich narodów.

Naród polski w miarę swych sił odbudowuje zdewastowany przemysł Ziem Odzyskanych, zaludnia i organizuje ponownie życie gospodarcze, a wszystko to czyni bez pomocy zagranicy, jedynie wysiłkiem własnych rąk i mózgów, wzmożoną wydajnością pracy. Wysiłki te obrazuje właśnie obecna Wystawa Ziem Odzyskanych.

Codzienny wysiłek milionów ludzi nad podwojeniem wydajności pracy oraz usprawnieniem przemysłu i rolnictwa dla jak najszybszego usunięcia skutków wojny i okupacji, wymaga również wzmożonego wysiłku w dziedzinie ochrony sił roboczych i ich restytucji, a w razie wypadku losowego — zabezpieczenia bytu pracownika, którego głównym wysiłkiem następuje odbudowa kraju. Instrumentem w dziedzinie polityki opieki społecznej, któremu zostało powierzone tak bardzo ważne zadanie do spełnienia, są instytucje ubezpieczeń społecznych, które już z chwilą oddania Ziem Odzyskanych w ręce administracji cywilnej, objęły swą działalnością placówki ubezpieczeniowe, szpitale, sanatoria, zdroje itp. i podjęły normalną działalność ubezpieczeniową.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest przedstawienie działalności ubezpieczeń społecznych w dziedzinie świadczeń rentowych na Ziemiach Odzyskanych. Cyfry w nim podane opierają się na danych statystycznych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i na liczbach szacunkowych, albowiem nie wszystkie dane są oddzielnie dla Z. O. rejestrowane.

Do rzędu ważniejszych spraw w początkowych okresach należało zagadnienie sytuacji prawno - ubezpieczeniowej osób, które w chwili zmiany suwerenności, otrzymywały świadczenia ubezpieczeniowe — zwłaszcza rentowe — z niemieckich instytucyj ubezpieczeniowych.

W początkowych okresach stan prawny na tych ziemiach nie był jeszcze uregulowany, a raczej obowiązywało narazie formalnie ustawodawstwo niemieckie. Działalność instytucji ubezpieczeniowych regulowana była w tym okresie wewnętrznymi zarządzeniami Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Dążnością pierwszych takich zarządzeń było jak najszybsze objęcie opieką świadczeniową ludności tubylczej oraz repatriantów z terenów wschodnich, którzy na Z. O. masowo osiedlali się. Ponieważ stosowanie na Z. O. dwóch ustawodawstw ubezpieczeniowych — polskiego — do ludności osiedleńczej i niemieckiego — do autochtonów, było w pierwszych okresach odbudowy niemożliwe, a ogólną tendencją było jak najściślejsze zespolenie prastarych dzielnic polskich z Macierzą pod każdym względem, a więc i prawnym, zdecydowano się odrazu na stosowanie ustawodawstwa polskiego jednolicie do wszystkich uprawnionych, tak z ubezpieczenia polskiego, jak i niemieckiego. Postępowanie takie pozwoliło Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych uznać wszystkie uprawnienia obywateli polskich z ubezpieczenia niemieckiego i podjąć wypłatę świadczeń na tych terenach już od 1 czerwca 1945 r. tj. od następnego miesiąca po dniu przekazania tych ziem w administrację cywilnych władz polskich.

Stan prawny został następnie formalnie w analogiczny sposób uregulowany dekretami z dnia 19 listopada 1945 r. o zarządzie Ziem Odzyskanych (Dz. U. R. P. Nr 51, poz. 295) i z dnia 8 stycznia 1946 r. o zmianie i uzupełnieniu ustawy o ubezp. społ. (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 28).

W początkowym okresie działalności Ziemie Odzyskane zostały objęte przez Oddziały Z.U.S. w Chorzowie i Poznaniu z ekspozyturami we Wrocławiu i Gdańsku oraz przez tworzone stopniowo ubezpieczalnie społeczne. Ekspozytury powyższe zostały następnie przekształcone w samodzielne Oddziały Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

W miarę uruchomiania zakładów pracy i placówek administracyjnych, stan zatrudnienia na Z. O. stale wzrastał, a tym samym wzrastała też liczba ubezpieczonych. W miarę zaś postępowania repatriacji oraz stwierdzania obywatelstwa polskiego ludności tubylczej, wzrastała też liczba uprawnionych do świadczeń i wydatki na te świadczenia.

Dla scharakteryzowania działalności ubezpieczeniowej, podane zostaną dane odnoszące się do stanu zatrudnienia i świadczeń rentowych.

Liczba zakładów pracy na styczeń 1948 r. na Z. O. wynosiła około 33.719, w tym zakładów pracy w rolnictwie 2.641, co w stosunku do zakładów pracy na całym terenie Polski (194.644 i 12.405) stanowi około 17%, a dla rolnictwa około 21%.

Jaka jest liczba zatrudnionych w powyższych zakładach pracy można się zorientować po liczbie ubezpieczonych na wypadek choroby i macierzyństwa w ubezpieczalniach społecznych i w Spółce Brackiej w Tarnowskich Górach. która na Z.O. wynosi 920,7 tys. Porównując liczbę tych ubezpieczonych z liczbą ubezpieczonych na terenie całej Polski (3,680.5) widzimy, że ubezpieczeni ci stanowią około 25% ogółu ubezpieczonych.

Podobnie kształtuje się ten odsetek i w ubezpieczeniach rentowych (dane w tysiącach):

TABLICA 1.

Ubezpieczenie emerytalne						Wypadkowe (bez drobnych produc. rolnych)		
robotników			prac. umysł.					
Z.O.	cała Polska	%	Z.O.	cała Polska	%	Z.O.	cała Polska	%
654,7	2.358,9	28	163.0	652,4	25	822,6	3.126,5	26
w tym górnictwo								
101,5	309,8	33						
i rolnictwo								
81,7	177,6	33	7,1	16,5	43	88,8	228,0	39

Na podstawie obu powyższych zestawień widzimy zatem, że zakłady pracy na Z. O., które stanowią około 17% wszystkich zakładów pracy, zatrudniają około 25% pracowników całego terenu. Przeważają tu zatem większe zakłady pracy w porównaniu z pozostałym terenem.

Dane powyższe nie obejmują drobnych producentów rolnych.

Liczba zakładów pracy i zatrudnionych stale wzrasta. Danych ścisłych co do Z. O. jeszcze nie ma. Do pewnych wniosków możemy dojść, porównując dane ogólne. Otóż w porównaniu ze stanem z dnia 1.I.1947 r. liczba zakładów pracy wzrosła o 30,9%, zaś liczba ubezpieczonych o 16,7%. Wzrost ubezpieczonych pracowników fizycznych wynosi 21,3%, zaś pracowników umysłowych 22,3%. Ponieważ na Ziemiach Odzyskanych intensywniej odbudowuje się przemysł, należy dojść do wniosku, że procentowo liczba zakładów pracy i ubezpieczonych wzrosła bardziej niż na pozostałych terenach Polski.

TABLICA 2.

Przypis i wpływ z tytułu składek i odsetek zwłoki kształtował się w roku 1947 następująco (w mil. zł.):

Ubezpieczenie emerytalne						wypadkowe (bez drobnych producentów rolnych)		
robotników			prac. umysłowych					
Z.O.	cała Polska	%	Z.O.	cała Polska	%	Z.O.	cała Polska	%
A. przypis składek								
2.069,8	8.478,0	24	1.235,8	5.314,9	23	1.375,1	5.072,1	27
B. wpływy z tytułu składek i odsetek zwłoki								
1.851,7	8.002,2	23	1.099,9	4.982,1	22	1.160,4	4.529,5	25
Wpływy w % przypisu składek								
89,5	94,5	—	89,0	93,7	—	84,4	89,3	—

Przypis i wpływ składek również wzrósł znacznie w stosunku do 1947 r. i wykazuje nadal tendencję wzrostu.

Powyżej przedstawiony był wzrost liczby ubezpieczonych. Analogicznie kształtowała się i podstawa wymiaru składek, na co złożyły się: wzrost rzeczywistych zarobków pracowników wskutek regulacji płac, premiowania wydajności pracy itp. wznowienie zaopatrzenia reglamentowanego, połączone z przyznawaniem ekwiwalentów w gotówce, kontrola zakładów pracy itp. Wzrost podstawy wymiaru składek od stycznia 1947 r. od grudnia 1947 r. wyniósł dla robotników około 68,5%, zaś dla pracowników umysłowych około 72,4%. (Dane statystyczne Z. U. S. za IV kwartał 1947 r.).

Ponieważ oba te czynniki stale wzrastały, zatem i przypis składek musiał również wzrosnąć.

TABLICA 3.

Renty i zaopatrzenia na Z.O. (liczby szacunkowe)

1.1.1948 r.

(R = ubezp. emeryt. robotników; U = ubezp. emeryt. prac. umysł.; W = ubezp. od wypadków)

	inwalidzkie i zaopatrz. (R. U. i W.)		pochodne (R. U. i W.)		r a z e m	
	liczba rent	suma rent w mil. zł	liczba rent	suma rent w mil. zł	liczba rent	suma rent w mil. zł
Ogółem	45.909	85,0	36.440	75,0	82.349	160,0
w tym autochtonów	34.672	64,2	33.370	68,7	68.042	132,9

Liczby rencistów autochtonów obejmują również rencistów kolejowych na Z. O., które płacone są na razie z ogólnych funduszów ubezpieczeniowych do ewentualnego rozrachunku.

Z dniem 1 lutego 1948 r. dodatki na dzieci i renty sieroce zostały podwyższone do wysokości zasiłków rodzinnych. Wypłaty dla autechtonów bez rent kolejowych szacuje się następująco:

	33.394	67,8	32.106	67,4	65.500	135,2

TABLICA 4.

Liczba osób pobierających renty z tytułu poprzedniego ubezpieczenia na Ziemiach Odzyskanych (autochtoni) 1.I.1948 r.

	ubezp. emer. robotników	ubezp. emer. prac. umysł.	ubezp. wypadkowe	Razem	kolejowe			Łączna liczba (5+8)
					emerytalne	wypadkowe	razem	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Renty inwalidzkie wzgl. poszkodowanych								
mężczyźni	21.775	1.154	2.995	25.924	1.125	88	1.213	27 137
kobiety	6.740	292	438	7.470	55	10	65	7.535
razem	28,515	1 446	3.433	33.394	1.180	98	1.278	34.672
Renty wdowie i sierot niezupełnych								
	24.380	1.850	2.094	28.824	1.030	102	1.132	29.456
Renty sierot zupełnych								
	3.610	40	112	3.762	130	2	132	3.894
Renty dalszej rodziny								
	—	—	20	20	—	—	—	20
razem	56.505	3.336	5.659	65.500	2.340	202	2.542	68.042

Jak wynika z powyższego liczba rent autochtonów (bez rent kolejowych) w stosunku do wszystkich rencistów na Z.O. stanowi 79,6%, a z rentami kolejowymi 82,7. W analogicznym porównaniu tych liczb z ogólną liczbą rencistów (441,2 tys.) stosunek ten wynosi 14,8% i 15,4%.

TABLICA 5.

Wysokość rent Z.O. (autochtonów) — 1.2.1948

Renty inwalidzkie i poszkodowanych				renty wdowie		
Rodzaj ubezp.	liczba rencistów z dodatk. na dzieci	suma rent w tys.	przeciętna renty	liczba wdów z sierotami niezupeln.	suma rent w tys.	przeciętna renty
R	28.515	57.030,0		24.380	34.132,0	—
	dzieci 3.985	3.110,0		sieroty 23.555	18.835,0	
	28.515	60.140.0	2.109,0	24.380	52.967,0	2.173,0
U	1.446	2.892,0		1.850	2.590,0	
	dzieci 148	121,7		sieroty 1.354	1.032,8	
	1.446	3.013,7	2.084,2	1.850	3.622,8	1.958
W	3.433	4.393,0		2.094	3.350,4	
	dzieci 358	287,3		sieroty 1.242	948,5	
	3.433	4.680,3	1.364,0	2.094	4.298,9	2.053
razem	33.394	67.833,0	2.031,3	28.324	60.888,7	2.149,7

	Renty sierot zupełnych			Renty dalszej rodziny		
	liczba gron	suma rent w tys.	przeciętna	liczba gron	suma rent w tys.	przeciętna
R	3.610	6.128,0	1.698			
U	40	79,2	1.980			
W	112	249,2	2.224	20	22,0	1.100,0
razem	3.762	6.456,4	1.716	20	22,0	1.100,0

Przeciętna renta grona pozostałych czł. rodziny wynosi 2.098,3 zł.

Danych porównawczych co do kształtowania się na Z.O. przyrostu i ubytku rent jeszcze nie ma. Z danych ogólnych wynika, że ilość rent i suma wydatków na renty stale wzrasta. Od stycznia do grudnia 1947 r. ilość rent wzrosła o 36,3%. Największy wzrost ilości rent daje się zauważyć w ubezpieczeniu emerytalnym robotników (39,8%), następnie w ubezpieczeniu emerytalnym pracowników umysłowych (30,7%), a najmniejszy w ubezpieczeniu od wypadków (25,6%). Mały stosunkowo wzrost rent w ubezpieczeniu od wypadków tłumaczy się tym, że w ciągu 1947 r. wypłacono bardzo dużo odpraw, kapitalizujących renty nisko - procentowe.

Wzrost wydatków na renty w grudniu 1947 r. w porównaniu ze styczniem 1947 r. wynosił około 163,5%, przy czym w ubezpieczeniu emerytalnym robotników 185,7%, w ubezpieczeniu emerytalnym pracowników umysłowych 137,7%, w ubezpieczeniu od wpadków 95,8%. (Dane statystyczne Z.U.S. za IV kwartał 1947 r.).

Wzrost wydatków tłumaczony jest wzrostem rencistów i znaczniejszą podwyżką rent od kwietnia 1947 r.

Z danych zawartych w tablicy 6 wynika, że spośród 45.909 rencistów zamieszkałych na Z.O. najwięcej ich jest osiedlonych w miastach mniejszych i gromadach (30.319). W miastach powyżej 100 tys. mieszkańców mieszka tylko 12.196 rencistów, a w miastach od 20 — 10 tys. mieszkańców zaledwie 3.394 rencistów.

Najwięcej rencistów mieszka w wojew. śląskim (36.423); następne miejsce zajmuje woj. wrocławskie (4.650). Reszta rencistów (4.836) zamieszkuje pozostałe województwa Z. O.

Spośród miast największe zagęszczenie wykazuje Zabrze (5.896). Następnym miastem jest Bytom (2.608), Gliwice (2.131) i Wrocław (1.124).

TABLICA 6.

Terytorialne rozmieszczenie rencistów na Z.O. (inwalidów i poszkodowanych)

Miasta	Liczba rencistów (łącznie)	mężczyzn	kobiet
powyżej 100 tys. mieszkańców:			
Łącznie	12.196	9.806	2.390
Wrocław	1.124	801	323
Bytom	2.608	1.940	668
Gliwice	2.131	1.622	509
Zabrze	5.896	5.134	762
Szczecin	437	309	128
miasta od 20 — 100 tys. mieszkańców:			
Łącznie	3.394	2 353	1.041
woj. gdańskie	160	137	23
olsztyńskie	178	146	32
poznańskie	215	154	61
śląskie	1 638	924	714
szczecińskie	222	201	21
wrocławskie	981	791	190
pozostałe miasta i gromady:			
Łącznie	30.319	23.540	6.779
woj. białostockie	26	17	9
gdańskie	298	264	34
olsztyńskie	672	497	175
poznańskie	1.605	1 216	389
śląskie	24.150	18.623	5.527
szczecińskie	1.023	851	172
wrocławskie	2.545	2.072	473

TABLICA 7.

Płeć i stan rodzinny osób pobierających renty inwalidzkie lub poszkodowanych z tytułu poprzedniego ubezpieczenia na Ziemiach Odzyskanych (autochtoni) 1.I.1948 r.

Rodzaj ubezpieczenia	Płeć	Na 100 rencistów przypada: pobierających dodatki: bezradności	pobierających dodatki: na dzieci	dzieci	Na 100 Rencistów posiada dzieci: 0	1	2	3	4	5	6	7 i więcej
R	m	—	8,5	18,0	91,5	3,7	2,3	1,4	0,4	0,4	0,1	0,2
	k	—	0,7	1,0	99,3	0,4	0,2	0,1	—	—	—	—
	razem	—	6,6	14,0	93,4	2,9	1,8	1,1	0,3	0,3	0,1	0,1
U	m	0,69	6,9	14,5	93,1	3,8	1,7	0,7	0,5	—	0,2	—
	k	0,68	0,7	1,4	99,3	—	0,7	—	—	—	—	—
	razem	0,69	5,7	10,2	94,3	3,1	1,5	0,6	0,4	—	0,1	—
W	m	1,27	4,7	11,6	95,3	1,5	1,1	1,1	0,6	0,2	0,1	0,1
	k	0,46	1,4	2,3	98,6	0,9	—	0,5	—	—	—	—
	razem	1,17	4,3	10,4	95,7	1,4	1,0	1,0	0,5	0,2	0 1	0,1
K.Z.O. emeryt	m	—	6,6	12,2	93,4	2,4	2,8	1,4	—	—	—	—
	k	—	—	—	100,0	—	—	—	—	—	—	—
	razem	—	6,2	11,6	93,8	2,2	2,7	1,3	—	—	—	—
K.Z.O wypadkowe	m	4,55	2,3	7,3	97,7	2,3	—	—	—	—	—	—
	k	—	—	—	100,0	—	—	—	—	—	—	—
	razem	4,08	2,0	2,0	98,0	2,0	—	—	—	—	—	—

Danych, porównywalnych dla ogółu rencistów na Z. O. brak.

TABLICA 8.

Stan rodzinny osób, pobierających renty z tytułu ubezpieczenia na Ziemiach Odzyskanych (autochtoni) 1.I.1948

Rodzaj ubezpieczenia	Na 100 wdów (wdowców) przypada									
	wdów samotnych	wdów (wdowców) posiadających dzieci								
		dzieci sieroty niezupełne	1	2	3	4	5	6	7 i więcej	sieroty niezupełne
			dzieci (sierot niezupełn.)							
emer. robotników	62,7	37,3	5,8	15,2	9,2	4,4	1,7	0,6	0,4	96,6
emer. prac. umysł.	62,4	37,6	16,6	11,7	5,8	2,4	0,4	0,6	0,1	73,2
wypadkowo	70,9	29,1	11,8	9,9	4,9	1,8	0,2	0,4	0,1	57,8
K.Z.O. emer.	63,6	36,4	6,3	11,7	6,8	3,9	4,4	1,9	1,4	110,7
K.Z.O. wypad.	74,5	25,5	11,8	9,8	3,9	—	—	—	—	43,1

Danych, porównywalnych dla ogółu wdów na Z.O. brak.

TABLICA 9.

Stan rodzinny sierot zupełnych i dalszej rodziny pobierających renty z tytułu ubezpieczenia na Ziemiach Odzyskanych (autochtoni) 1.I.1948 r.

Rodzaj ubezpieczenia	Na 100 gron sierot zupełnych przypada							Na 100 gron dalszej rodziny przypada		
	sierot zupełn.	gron składających się z						osób dalszej rodziny	gron złożonych z	
		1	2	3	4	5	6 i więcej		1	2
		sierot zupełnych							osób	
emer. robot.	116,9	89,3	6,4	2,8	1,1	0,4	—	—	—	—
emer. prac. umys.	150,0	65,0	20,0	15,0	—	—	—	—	—	—
wypadkowe	155,4	60,7	26,8	10,7	—	1,8	—	100,0	100,0	—
K.Z.O. emeryt.	119,2	92,3	—	3,8	3,9	—	—	—	—	—
K.Z.O. wypad.	500,0	—	—	—	—	100,0	—	—	—	—

Danych, porównalnych dla ogółu sierot zupełnych i członków dalszej rodziny na Z.O. brak.

Jak wynika z powyższych kilku tablic, przedstawiających rolę ubezpieczeń rentowych w dziedzinie tzw. „bezpieczeństwa społecznego", tj. w zabezpieczeniu człowiekowi środków egzystencji w razie utraty zarobku w przypadku inwalidztwa lub innego wypadku losowego, rola tych ubezpieczeń jest bardzo duża i ważna. Wprawdzie wysokość świadczeń nie jest dostosowana jeszcze do poziomu, zapewniającego minimum utrzymania renciście, nie mniej jednak świadczenia te odgrywają dość poważną rolę w budżecie rodziny rencisty, a w sumie stanowią poważny czynnik stabilizujący i zapewniający na pewnym poziomie zbyt na rynku krajowym.

Ale nie tylko w dziedzinie tzw. „bezpieczeństwa społecznego" rola ubezpieczeń jest duża. Państwo jak wiemy, postawiło sobie za zadanie odbudowę w jak najszybszym czasie zniszczeń wojennych, doprowadzenie do pełnego rozwoju przemysłu we wszystkich częściach kraju oraz stworzenie takich nowych wartości, które dałyby możność osiągnięcia pełnego dobrobytu wszystkich warstw społecznych.

W tym celu zmobilizowane zostały wszystkie środki produkcyjne, a między innymi i siła robocza. Z dawnego prawa obywatela do pracy powstała zasada obowiązku pracy. Państwo, realizując zasadę pełnego zatrudnienia tak pod względem liczby zatrudnionych i czasu zatrudnienia, jak i pod względem spotęgowania rezultatów pracy, musi równocześnie dążyć do utrzymania człowieka pracy jak najdłużej w pełnym stanie zdolności do pracy. Wszelkie bowiem przerwy w pracy, spowodowane chorobą lub wypadkiem, wywołują poważne straty materialne. Tę rolę Państwa spełniają przede wszystkim ubezpieczenia społeczne przez akcję zapobiegania chorobom i restytucji zdolności do pracy, lecznictwo ubezpieczeniowe itp. Działalność lecznicza ubezpieczenia chorobowego została przedstawiona w osobnym artykule. Tutaj należałoby zwrócić tylko uwagę na działalność i wysiłek ubezpieczeń rentowych na pozostałych odcinkach pracy ubezpieczeń społecznych.

Oprócz lecznictwa, prowadzonego przez ubezpieczalnie społeczne z tytułu ubezpieczenia chorobowego, Zakład Ubezpieczeń Społecznych preliminował w swym budżecie na akcję leczniczą w 1948 r. kwotę 2.677.672 tysięcy złotych. Ponieważ liczba rencistów na Z. O. wynosi 15,4% ogółu rencistów Z.U.S., należy przyjąć, że około 15% preliminowanej kwoty tj. około 40 milionów złotych przypada na akcję leczniczą, prowadzoną na Z. O. na rachunek Z.U.S.

Obok powyższego lecznictwa na koszt ubezpieczeń rentowych prowadzona jest przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych akcja zapobiegawcza i restytucyjna. W roku 1948 preliminowano na ten cel 751,5 milionów złotych, z czego na Z. O. należy przyjąć około 112,7 milionów złotych. Do akcji zapobiegawczej należy zaliczyć również zwalczanie chorób zawodowych i finansową pomoc dla osób zagrożonych chorobami zawodowymi. W roku 1948, przeznaczono na ten cel stosunkowo małą kwotę, gdyż zaledwie 8 miilonów złotych. Na rok 1949 — zapro-

ponowano wstawienie na ten cel do preliminarza budżetowego Z.U.S. ponad 106 milionów złotych. Ponieważ większość przemysłów i pracowników narażonych na choroby zawodowe znajduje się na Śląsku i na Z. O., bardzo poważne sumy z powyższej kwoty będą udziałem Z. O. Jednym z bardzo poważnych zagadnień tak dla zakładów pracy, jak i instytucyj ubezpieczeniowych, jest tzw. akcja bezpieczeństwa pracy tj. obniżenie nasilenia ilości wypadków przy pracy, które w obecnym okresie intensywnej pracy i wykorzystywania surowców szczególnie się wzmogło i powoduje duże straty materialne w przemyśle i duże wydatki w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych.

Szczegółowymi danymi, wykazującymi w jaki sposób kształtuje się obecnie wypadkowość w poszczególnych częściach Polski Zakład jeszcze nie dysponuje. Z częściowych danych wynika, że górnictwo daje około 30%, zaś hutnictwo około 18% wszystkich wypadków.

Ponieważ analiza przyczyn wypadków i wieloletnie doświadczenia w Polsce i zagranicą wykazały, że prowadzenie akcji zapobiegania wypadkom jest celowe i że nawet w obiektywnie bardzo trudnych warunkach pracy można doprowadzić do znacznego obniżenia wypadkowości, Z. U. S. prowadzi w dość dużym rozmiarze akcję bezpieczeństwa pracy. Na akcję tę preliminował Zakład w roku 1948 kwotę 107,736.000 zł, z czego na akcję bezpośrednio prowadzoną przypada kwota 23,005.000 zł, zaś na popieranie i współdziałanie w akcji bezpieczeństwa pracy, prowadzonej przez Państwo, i poszczególne zakłady pracy, a w szczególności na subwencje i dotacje dla instytucji zajmujących się zagadnieniem bezpieczeństwa i higieny pracy, przypada kwota 84,731.000 zł.

Ponieważ liczba zakładów pracy na Z. O. stanowi około 17% wszystkich zakładów pracy, liczba zaś zatrudnionych w tych zakładach wynosi około 25% ogółu zatrudnionych, a nasilenie wypadkowości w podstawowych gałęziach przemysłowych (górnictwo i hutnictwo) reprezentowanych wprawdzie nie wyłącznie przez Z. O., ale w dużym procencie przez Z. O., kształtuje się dość wysoko, można przyjąć, że około $^2/_5$ preliminowanej kwoty, tj. około 43 milionów złotych pochłania akcja bezpieczeństwa pracy na Z. O.

Ogólna kwota zaproponowana do preliminarza na rok 1949 została podwyższona do 262,3 milionów złotych, z czego przypuszczalnie akcja bezpieczeństwa pracy na Z. O. pochłonie około 52 milionów złotych.

Zrealizowanie zasady pełnego zatrudnienia wymaga nie tylko wprzęgnięcia do twórczej pracy dla stworzenia nowych wartości gospodarczych wszystkich pełnowartościowych sił ludzkich, lecz również i wykorzystania energii twórczej ludności częściowo wytrąconej z produkcji z powodu choroby czy kalectwa. Za wykorzystaniem tej energii przemawiają nie tylko względy czysto ekonomiczne, które nie pozwalają w obecnej dobie odbudowy na marnotrawstwo tej energii, lecz również i względy społeczne. Stworzenie tym ludziom pewnych możliwości pracy i zarobku zapobiegnie ich degradacji społecznej i poczuciu zbędności i wytrącenia poza nawias życia i stworzy z nich pełnowartościowych obywateli.

Realizacja tego zadania następuje przez protezowanie i udzielanie środków pomocniczych przeciw zniekształceniu i kalectwu inwalidów pracy oraz przez szkolenie inwalidów pracy. Na protezowanie preliminowano ogółem w 1948 r. kwotę 89 milionów złotych, z czego na rencistów na Z. O. przypada około 12,5 milionów złotych. Na akcję szkolenia zawodowego inwalidów preliminowano w 1948 r. małą stosunkowo kwotę, bo tylko 8 milionów złotych, a to z uwagi na nieprowadzenie przez Z. U. S. szkół zawodowych we własnym zakresie

W roku szkolnym 1948/49 szkolenie odbywać się będzie w szkołach zawodowych przeznaczonych dla inwalidów wojennych i na ten cel zostaną preliminowane już znacznie wyższe kwoty, z czego z uwagi na dużą wypadkowość na Śląsku i Z. O. większość kwoty preliminowanej pochłonie przypuszczalnie szkolenie inwalidów pracy na Śląsku i Z. O.

Oto jest ogrom pracy i wydatków ubezpieczeń rentowych, który stanowi poważny wkład w dzieło odbudowy Polski.

Dr J. POTYKA

Ubezpieczenie pensyjne górników na Ziemiach Odzyskanych

NA ZIEMIACH Odzyskanych ubezpieczenie pensyjne górników przeprowadzały aż do zakończenia działań wojennych następujące oddziały niemieckiego Bractwa Górniczego:

Górnośląskie Bractwo Górnicze w Gliwicach na Śląsku Opolskim,

Dolnośląskie Bractwo Górnicze w Wałbrzychu na Śląsku Dolnym z wyjątkiem zagłębia węgla brunatnego,

Brandenburskie Bractwo Górnicze w Chocieburzu na Śląsku Dolnym w zagłębiu węgla brunatnego.

W 1945 r. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej poleciło Spółce Brackiej rozciągnąć swą działalność z mocą od 1.7.45 r. na obszar Śląska Opolskiego a od 1.10.1945 r. na obszar Śląska Dolnego. W wykonaniu tych zleceń rozciągnięto na te obszary statut Spółki Brackiej, który zastąpił od powyższych terminów obowiązujące tam dotychczas prawo niemieckie.

Do przeprowadzenia ubezpieczenia pensyjnego na Śląsku Dolnym utworzona została z dniem 1.10.1945 r. Ekspozytura Spółki Brackiej w Wałbrzychu, która mieści się w gmachu administracyjnym b. Dolnośląskiego Bractwa. Ze względów technicznych, oszczędnościowych a zwłaszcza z tego powodu, że zagłębie przemysłu węglowego Górnego i Opolskiego Śląska stanowi jedną całość gospodarczą, odstąpiono od utworzenia analogicznej Ekspozytury w Gliwicach. W konsekwencji przewieziono w latach 1945—46 z gmachu administracyjnego b. Bractwa Gliwickiego do Tarnowskich Gór 30 wagonów akt, w tym 105.000 akt pensjonistów i 300.000 akt członków czynnych oraz 1.500.000 kart przebiegu ubezpieczenia. Po ich uporządkowaniu stwierdzono brak około 20% materiału aktowego. Gotówki i papierów wartościowych nie zastano ani w Gliwicach ani w Wałbrzychu; prawdopodobnie zostały one wywiezione przy ewakuacji przez urzędników niemieckich. Urządzenia biurowe zastano w Gliwicach w bardzo zdewastowanym stanie, natomiast w Wałbrzychu urządzenia te ocalały w komplecie.

Na własność Spółki Brackiej przeszły nieruchomości b. Górnośląskiego Bractwa Górniczego w Gliwicach, a mianowicie gmach administracyjny i 3 lecznice. Gmach administracyjny w Gliwicach jest obecnie zajęty przez Politechnikę Śląską. Przejmowanie pozostałych 4 nieruchomości b. Górnośląskiego Bractwa oraz gmachu administracyjnego i 14 dalszych nieruchomości b. Dolnośląskiego Bractwa jest jeszcze w toku. Spółka Bracka wyremontowała 3 sanatoria b. Górnośląskiego Bractwa w Kudowie, Polanicy i Długopolu-Zdroju i rozpoczyna tam z dniem 1.7.1948 r. leczenie sanatoryjne swoich ubezpieczonych. Dotychczas sanatoria te były wykorzystywane na wczasy pracownicze górników. Sanatorium w Cieplicach-Zdroju, stanowiące własność b. Dolnośląskiego Bractwa, jest obecnie jeszcze zajęte przez Wojewódzki Urząd Ziemski w Wrocławiu.

Organa Spółki Brackiej: Walne Zebranie, Zarząd, Dyrekcja, Starsi Braccy, Komisja Rewizyjna i Komisja Świadczeniowa — obejmują swym zakresem działania ustalonym w statucie również obszary Ziem Odzyskanych.

Zwołanie Walnego Zebrania uległo odroczeniu do czasu przeprowadzenia wyborów Starszych Brackich na Śląsku Opolskim i Dolnym. Dla uwzględnienia szczególnych potrzeb lokalnych Ziem Odzyskanych Zarząd dokooptował jednak z głosem doradczym 4 przedstawicieli Śląska Opolskiego i Dolnego, a mianowicie 2 przedstawicieli zakładów brackich i 2 Starszych Brackich.

Centralnej Dyrekcji w Tarnowskich Górach podlegają bezpośrednio wszystkie zakłady brackie, wszyscy ubezpieczeni oraz pensjoniści z terenu Śląska Opolskiego. Agendy zaś Dyrekcji na terenie Śląska Dolnego sprawuje wyżej wspomniana Ekspozytura w Wałbrzychu.

Podobnie jak na Górnym Śląsku, teren działania Spółki Brackiej na Ziemiach Odzyskanych został podzielony na obwody brackie. Zasadniczo dla każdego zakładu brackiego utworzono osobny obwód. Kopalnie zaś, zatrudniające z reguły więcej niż 2.000 ubezpieczonych, są podzielone na kilka obwodów brackich. W dniu 31.5.1948 r. było na Ziemiach Odzyskanych 68 obwodów brackich. Wszystkie obwody są obsadzone przez tymczasowych Starszych Brackich. Rozpisanie wyborów na tych obszarach jest przewidziane w sierpniu br.

Komisja Rewizyjna Zarządu Spółki Brackiej obejmuje swą działalnością również Ekspozytury w Wałbrzychu.

Obowiązkowi ubezpieczenia pensyjnego podlegają wszyscy robotnicy bez różnicy płci i wieku, pozostający w stosunku pracy najemnej i zatrudnieni:

1) w podlegających prawu górniczemu zakładach górniczych wraz z zakładami pomocniczymi i przeróbczymi,

2) w kamieniołomach, w których wydobywanie odbywa się za pomocą materiałów wybuchowych,

3) w przedsiębiorstwach wiertniczo-górniczych,

4) w zarządach zjednoczeń zakładów określonych w pkt 1) oraz w centralnych zarządach tych zjednoczeń,

5) w Spółce Brackiej.

Liczba zakładów brackich i ubezpieczonych na Śląsku Opolskim i Dolnym:

	1.1.46 r.	1.1.47 r.	1.1.48 r.	30.6.48 r.
Liczba zakładów				
kop. węgla kamiennego	25	25	23	23
„ „ brunatnego	—	7	7	7
„ rudy i dolomity	—	2	2	2
pozostałe zakłady (piaskownie cegielnie, koksownie itp.)	8	35	23	26
	33	69	55	58
Liczba ubezpieczonych zatrudnionych				
kop. węgla kamiennego	51 898	70 505	75 300	75 450
„ „ brunatnego	—	2 531	3 044	2 939
„ rudy i dolomity	—	556	614	996
pozostałe zakłady (piaskownie, cegielnie, koksownie itp.)	3 300	9 041	13 471	14 380
	55 198	82 633	92 429	93 765

	1945 r.	1946 r.	1947 r.	1948 r
Przeciętna liczba ubezpieczonych	46 970	71 975	86 871	93 809

Składki na ubezpieczenie pensyjne są wymierzane w wysokości 12% pełnych zarobków brutto, przy czym całą składkę opłaca pracodawca.

Niemieckie Bractwa Górnicze prowadziły ewidencję ilości i wysokości składek, a od 1.1.1943 r. wysokości zarobków w formie rocznych lub dwurocznych kart składkowych. System ten nie był przejrzysty i wymagał wielkiej liczby druków. Celem dostosowania ewidencji składek niemieckich do systemu ewidencji Spółki Brackiej sporządza się dla ubezpieczonych z terenu Ziem Odzyskanych zbiorcze karty składkowe, stwierdzające przebieg ubezpieczenia od jego zapoczątkowania do zakończenia. Takich kart zbiorczych sporządzono dotychczas 94.000. Pozostaje do sporządzenia jeszcze 36.000 kart. Odtwarzanie przebiegu ubezpieczenia napotyka na poważne trudności z powodu zniszczenia licznych kart składkowych b. Bractwa gliwickiego wskutek działań wojennych. W celu uzupełnienia tych braków przeprowadza się korespondencję z zakładami brackimi. W przypadkach, w których nawet zakłady brackie nie posiadają (również wskutek zniszczeń wojennych) dowodów ubezpieczenia, przyjmuje się, że opłacone zostały składki III — VI klasy zarobkowej w zależności od czasu pracy i rodzaju zatrudnienia. Zupełnie brakuje kart, zawierających przebieg ubezpieczenia z tytułu pracy w zakładach, które podlegały Brandenburskiemu Bractwu Górniczemu w Chociborzu. Stwierdzenie tych okresów następuje za pośrednictwem Wydziału Konsularnego Polskiej Misji Wojskowej w Berlinie. Z drugiej strony niemieckie bractwa górnicze zwracają się do Spółki Brackiej za pośrednictwem Polskiej Misji Wojskowej o przesłanie zestawień okresów składkowych i o podanie wysokości świadczeń pensjonistów Niemców wysiedlonych. W tych przypadkach sporządza się wyciągi z poszczególnych akt rentowych i przesyła się do Polskiej Misji Wojskowej.

Z chwilą rozpoczęcia działalności Spółki Brackiej na Ziemiach Odzyskanych najważniejszym był problem wznowienia wypłaty świadczeń pieniężnych. Renciści pozbawieni byli od 1.3.1945 r. środków do życia. Do polepszenia ich położenia można było przystąpić dopiero po uregulowaniu podstaw prawnych oraz dokonaniu selekcji narodowościowej. Po rozciągnięciu zatem działalności Spółki Brackiej na Ziemie Odzyskane Dyrekcja Spółki Brackiej podjęła energiczną pracę nad wznowieniem wypłaty świadczeń na terenie Śląska Opolskiego dla pensjonistów narodowości polskiej. Wypłatę wznawiano z mocą wsteczną od 1.7.45 r. wpierw zaliczkowo, uwzględniając zasadniczo tylko długość okresu ubezpieczenia, a za poszczególne składki przyznawano stopniówkę (kwotę wzrostu) przeciętną. W ten sposób do miesiąca grudnia 1947 r. ukończono w zasadzie akcję wznawiania wypłaty i wypłacano zaliczkowo świadczenia dla:

inwalidów	11 108,
wdów	13 641,
sierot	10 468,
razem	35 217.

Dla porównania podaje się ilość pensjonistów byłego Bractwa Górniczego w Gliwicach w miesiącu grudniu 1939 r.

inwalidów	15 463,
wdów	9 107,
sierot	5 055,
razem	29 625.

Z powyższego wynika charakterystyczny, spowodowany skutkami wojennymi, wzrost liczby wdów i sierot na Ziemiach Odzyskanych.

Odmiennie niż na Śląsku Opolskim przedstawiała się sytuacja na terenie Śląska Dolnego. Wysłana już 29.9.1945 r. do Wałbrzycha grupa pracowników Spółki Brackiej zajęła się przede wszystkim organizacją ubezpieczenia chorobowego górników. W zakresie ubezpieczenia pensyjnego okazało się, że uprawnionych do pobierania świadczeń pensjonistów **narodowości polskiej** było tylko 9 sób, podczas gdy ogólna licz-

ba pensjonistów b. Dolnośląskiego Bractwa Górniczego w pierwszej połowie 1945 r. wynosiła:

inwalidów	12 204
wdów	9 066
sierot	3 852
razem	25 122

Z liczby tej jednak znaczna część wyjechała lub została wysiedlona do Niemiec.

Wypłatę świadczeń pensyjnych dla ubezpieczonych narodowości niemieckiej podjęto z mocą od 1.10.1945 r. tylko dla tych osób, które posiadają tzw. zielone zaświadczenia Ministerstwa Ziem Odzyskanych lub zaświadczenia Pełnomocnika Rządu R. P. dotyczące wyodrębnienia osób prześladowanych przez rząd hitlerowski.

Świadczenia wypłacane przez byłe niemieckie bractwa górnicze a przejęte przez Spółkę Bracką przelicza się według postanowień statutu Spółki Brackiej. Akcja ta, przedstawiająca bardzo żmudną pracę, jest jeszcze w toku.

Poniższa tablica przedstawia ruch pensjonistów na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945—48 (dane dotyczą końca każdego roku):

(Śląsk Opolski i Dolny) Liczba pensjonistów

Śląsk Opolski

	w grudniu		w czerwcu	
	1945 r.	1946 r.	1947 r.	1948 r.
inwal.	156	8 502	11 108	12 128
wdowy	60	7 667	13 641	15 670
sieroty niezup.	9	3 498	10 292	13 259
sieroty zup.	—	29	176	255
razem:	225	19 696	35 217	41 312

Śląsk Dolny

	w grudniu		w czerwcu	
	1945 r.	1946 r.	1947 r.	1948 r.
inwal.	1	21	336	790
wdowy	—	3	436	838
sieroty niezup.	—	—	6	24
sieroty zup.	—	—	—	—
razem:	1	24	778	1652

O ile chodzi o zasady przyznawania i wymiaru świadczeń dla pensjonistów Ziem Odzyskanych, to miarodajne są przepisy statutu Spółki Brackiej. Przepisy te zostały licznymi powojennymi uchwałami Zarządu dostosowane do nowych warunków. Najważniejsze z tych postanowień z zakresu prawa do świadczeń i ich wymiaru, a dotyczące Ziem Odzyskanych są następujące:

1. Uprawnienia nabyte i utrzymane do dnia 1.9.1939 r. według dotychczasowych przepisów prawnych uznano za utrzymane do końca roku 1945 niezależnie od uiszczania uznaniówek lub kontynuowania ubezpieczenia.
2. Dla początku płatności pensji miarodajne są odnośne przepisy statutu z tym zastrzeżeniem, że dla pensjonistów z terenu Śląska Opolskiego płaci się świadczenia najwcześniej od 1.7.1945 r., dla pensjonistów ze Śląska Dolnego najwcześniej od 1.10.1945 r.
3. Za zgodą Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej oraz analogicznie do praktyki Zakładu Ubezpieczeń Społecznych świadczenia przyznane przez niemieckie bractwa górnicze wypłaca się pensjonistom narodowości polskiej nadal, również w tych wypadkach, w których według przepisów statutu Spółki Brackiej nie istniałoby prawo do świadczeń.
4. Przyznane przez niemieckie Bractwo Górnicze pensje starcze lub żołd bracki, które to świadczenia wypłacane były bez badania, czy pensjonista jest niezdolny do pracy zawodowej, wypłaca Spółka Bracka nadal. Ponieważ jednak statut Spółki Brackiej nie przewiduje tego rodzaju świadczeń, przeto w takich wypadkach przeprowadza się obecnie badanie lekarskie pensjonisty, a w razie istnienia zdolności do pracy zawodowej, wstrzymuje się wypłatę pensji.
5. Członkom rodziny pozostałym po ubezpieczonych narodowości polskiej, którzy zginęli jako żołnierze polscy, zmarli w obozach koncentracyjnych lub w czasie pracy przymusowej, wypłaca się świadczenia pensyjne już w tym wypadku o ile ubezpieczony przebył przynajmniej 48 miesięcy składkowych, tj. minimalny okres wyczekiwania przewidziany w projekcie dekretu o ubezpieczeniu górniczym.
6. Zniesiono niemieckie przepisy dotyczące zbiegu świadczeń pensyjnych z rentą wypadkową. Zniesiono również przepisy o wstrzymaniu wypłaty wysługi o ile inwalida ze źródeł poza ubezpieczeniem społecznym ma uboczne dochody.
7. Ustalono, że składki płacone w markach niemieckich przelicza się na złote polskie w stosunku 1:1, przy czym dla wymiaru świadczeń za składki płacone wg. niemieckich klas zarobkowych oblicza się stopniówkę tej samej klasy Spółki Brackiej z tym, że za składki według niemieckiej VII, VIII, i IX klasy zarobkowej policza się stopniówkę najwyższej klasy Spółki Brackiej, tj. klasy VI.
8. Pensjonistom z terenu Ziem Odzyskanych, którzy w czasie od 1.1.1924 r. do 31.1.1945 r. byli ubezpieczeni w Kasie Pensyjnej Pracowników Umysłowych b. Bractwa Górniczego Rzeszy, zalicza się te okresy ubezpieczenia jako okresy brackiego ubezpieczenia pensyjnego przez przyznanie stopniówki klasy V wzgl. VI niezależnie od tego, że okresy te są zaliczone przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z tytułu ubezpieczenia pracowników umysłowych. Podwójne zaliczanie tych czasokresów uzasadnione jest tym, iż pracownicy ci we wspomnianym czasie uiszczali do Kasy Pensyjnej Pracowników Umysłowych wysokie składki obejmujące zarówno ubezpieczenie emerytalne powszechne jak i zawodowe. Składki te były około dwukrotnie wyższe od składek do ubezpieczenia robotniczego oraz około czterokrotnie wyższe od składek innych pracowników umysłowych do powszechnego ubezpieczenia pracowników umysłowych.
9. Świadczenia pensyjne obliczone w kwotach

zasadniczych wypłacano pensjonistom wraz z dodatkami przejściowymi ustalanymi przez Zarząd Spółki Brackiej.

Wysokość przeciętnej pensji na Ziemiach Odzyskanych przedstawia poniższe zestawienie:

Przeciętna pensja (Śl. Opolski i Dolny)	w grudniu 1946 r.	w grudniu 1947 r.	w czerwcu 1948 r.
pensja inwalidy	809, zł	1.225, zł	2.004, zł
„ wdowy	411, „	595, „	969, „
„ sieroty niezup.	160, „	400, „	400, „
„ sieroty zupełn.	320, „	800, „	800, „

	1946 r. zł	1947 r. zł	I półrocze 1948 r. zł
1. świadczenia bieżące	105.883.323,—	346.692.495,—	304.449.554,—
2. świadczenia jednorazowe	1.128.513,—	4.026.008,—	3.859.486,—
3. świadczenia rzeczowe	757.305,—	5.756.371,—	26.048.594,—
ogółem:	107.769.141,—	356.474.874,—	334.357.634,—

łącznie więc w tym okresie czasu około 800 milj. złotych.

Z polecenia Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej płaci również Spółka Bracka tymczasowe zasiłki za okresy ubezpieczenia pensyjnego przebyte z tytułu pracy w Niemczech i Czechosłowacji.

Zasiłki za okresy niemieckie są udzielane na warunkach i w rozmiarach przewidzianych w statucie Spółki Brackiej. Ich wysokość jest zależna od długości ubezpieczenia i wysokości opłacanych składek. Zasiłki za okresy czechosłowackie są wypłacane w ryczałtach ustalonych przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej i wynoszą obecnie:

	zł
dla inwalidy	3.000,—
dodatek na każde dziecko poniżej lat 1 8	500,—
dla wdowy	1.500,—
dla każdej sieroty bez ojca poniżej lat 18	750,—
dla sieroty bez ojca i matki poniżej lat 18	1.500,—

Na podstawie umowy polsko - czechosłowackiej o ubezpieczeniu społecznym z 5.4.1948 r. wypłata świadczeń za okresy czechosłowackie będzie w najbliższej przyszłości dokonywana bezpośrednio przez Centralną Kasę Bracką w Pradze. Z chwilą podjęcia wypłaty świadczeń czechosłowackich Spółka Bracka wstrzyma wypłatę zasiłków zastępczych.

Na obszarze Ziem Odzyskanych płaci się zasiłki—za okresy niemieckie w 768 przypadkach, za okresy czechosłowackie w 16 przypadkach.

Na podstawie układów, zawartych z Francją w dniu 10.2.1947 r. i z Belgią w dniu 24.3.1947 r., instytucje ubezpieczenia górniczego tych państw płacą swe renty uprawnionym, zamieszkałym na Ziemiach Odzyskanych, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie. Za okresy ubezpieczenia górniczego, przebyte w innych obcych państwach (Holandii, Związku Radzieckim, Rumunii itp.) Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie płaci tymczasowe zasiłki do czasu zawarcia z tymi państwami umów w dziedzinie ubezpieczenia społecznego.

Jako świadczenia rzeczowe udziela się pensjonistom zamieszkałym na Ziemiach Odzyskanych pomocy leczniczej na tych samych warunkach co pensjonistom (rencistom) na pozostałym obszarze Rzplitej.

Przy przejmowaniu wypłat i przyznawaniu nowych świadczeń kieruje się Spółka Bracka zasadą zupełnego zrównania pensjonistów narodowości polskiej zamieszkałych na Ziemiach Odzyskanych z pensjonistami z Ziem Dawnych. O ile w niektórych wypadkach przepisy statutu Spółki Brackiej były mniej korzystne dla pensjonistów, wprowadza się daleko idące ulgi, kierując się zasadą prawomocności świadczeń przyznanych przez byłe niemieckie bractwa górnicze. Ze względów bowiem społecznych i politycznych nie można było pozbawiać prawa do świadczeń osób narodowości polskiej, które świadczenia swe z niemieckich bractw górniczych już otrzymywały. Oczywiście o ile przyznanie pensji przez niemieckie bractwo górnicze nastąpiło ze względów politycznych lub propagandowych, świadczenia takie zostały wstrzymane. Należy bowiem stwierdzić, że świadczenia rentowe niemieckich instytucyj ubezpieczeniowych zostały w czasie wojny bardzo rozbudowane i to z jednej strony z motywów propagandowych dla zatrzymania jak największej ilości górników podeszłego nawet wieku, a z drugiej strony niemieckie instytucje nie potrzebowały liczyć się z trudnościami finansowymi, gdyż niemiecka machina wojenna czerpała ogromne zyski ludzkie i materiałowe z prawie całej wówczas okupowanej Europy.

Rozpatrując całokształt działalności brackiego ubezpieczenia pensyjnego na Ziemiach Odzyskanych stwierdzić należy, że mimo ogromnych zniszczeń wojennych i celowego zburzenia przez uchodzącego okupanta aparatu administracyjnego i materiałowego ubezpieczeń górniczych, polski aparat administracyjny w niedługim czasie uporał się z największymi trudnościami. Wykonuje on obecnie już należycie swoje zadania, polegające na zaspokojeniu potrzeb ubezpieczeniowych górniczego świata pracy mimo, że w stosunku do przejętych zobowiązań Spółka Bracka przejęła znikomy majątek (w nieruchomościach). Ludność autochtoniczna Ziem Odzyskanych, która z początku z pewną nieufnością odnosiła się do polskiego ubezpieczenia pensyjnego, obecnie uznaje wyniki pracy swej instytucji ubezpieczeniowej i darzy ją pełnym zaufaniem.

Dr WŁADYSŁAW MAZUREK

Lecznictwo sanatoryjne przeciwgruźlicze i zdrojowiskowe, dorosłych i dzieci

PROWADZONE PRZEZ ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH NA TERENIE ZIEM ODZYSKANYCH

ZAKŁAD Ubezpieczeń Społecznych, jako powołany z mocy ustawy do prowadzenia wspólnego lecznictwa dla wszystkich gałęzi ubezpieczeń społecznych, przystąpił prawie natychmiast po wyzwoleniu Ziem Odzyskanych do przejmowania zakładów leczniczych poniemieckich instytucji ubezpieczeń społecznych.

Gęsta stosunkowo sieć tych zakładów, zwłaszcza na terenie Dolnego Śląska, trudności komunikacyjne, zniszczenie dokumentów potrzebnych do ustalenia prawa własności niektórych obiektów, uniemożliwiły Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych objęcie zaraz po wyzwoleniu w posiadanie i zabezpieczenie wszystkich zakładów leczniczych na Ziemiach Odzyskanych; niektóre z nich znajdują się jeszcze nadal w użytkowaniu instytucji państwowych, samorządowych, organizacji zawodowych itp. Większość jednak obiektów leczniczych jest w posiadaniu instytucyj ubezpieczeń społecznych i to przeważnie zakłady lecznicze większe.

Zakłady lecznicze przejęte zostały w stanie przeważnie zniszczonym, ograbione z urządzeń leczniczych i ruchomości, szczególnie na terenie Pomorza Zach. i województwa olsztyńskiego.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych prowadzi na Ziemiach Odzyskanych sanatoria przeciwgruźlicze dla dorosłych, chorych na gruźlicę płuc, oraz sanatoria dla dzieci chorych na gruźlicę zakaźną i niezakaźną i gruźlicę układu kostno-stawowego; dla dzieci zagrożonych gruźlicą tzw. prewentoria.

Poza tym uruchomiono sanatoria zdrojowiskowe dla dorosłych dla leczenia kąpielowego schorzeń serca, naczyń krwionośnych, schorzeń gośćcowych itp.

LECZNICTWO PRZECIWGRUŹLICZE

I. Zakłady lecznicze czynne

Lecznictwo sanatoryjne przeciwgruźlicze dla dorosłych i dzieci wykonywane jest przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na terenie Ziem Odzyskanych w Zakładach leczenia gruźlicy w Bukowcu k/Kowar, obejmujących zespół następujących sanatoriów i prewentoriów:

1)	Sanatorium dla mężczyzn i kobiet w Kowarach	213 łóżek
2)	Sanatorium dla mężczyzn i kobiet w Bukowcu	284 „
3)	Sanatorium dla mężczyzn i kobiet w Wysokiej Łące	245 „
4)	Sanatorium dla kobiet w Kamiennej Górze	255 „
5)	Sanatorium dla dzieci w Kamiennej Górze	345 „
6)	Sanatorium pracy w Górzyńcu (Twardów)	123 „
7)	Prewentorium dla dzieci „Świetlana Góra" w Karpaczu	135 „
8)	Prewentorium dla dzieci w Ryjewie koło Kwidzynia	120 „
9)	Sanatorium dla mężczyzn i kobiet w Szklarskiej Porębie (prowadzone bezpośrednio przez Ubezp. Społ. w Częstochowie)	90 „
	Razem . . .	1.810 łóżek

Stanowi to prawie 80% ogólnej liczby łóżek czynnych tej kategorii zakładów leczniczych na Ziemiach Odzyskanych, a około 20% ogólnej liczby czynnych łóżek sanatoryjnych przeciwgruźliczych w Polsce.

II. Zakłady lecznicze w organizacji

1)	Sanatorium dla mężczyzn i kobiet w Gryfowie Śląskim (Gryfogóra)	250 łóżek
2)	Sanatorium „Karkonosze" dla młodocianych obojga płci w Szklarskiej Porębie	100 „
3)	Sanatorium „Jurata" dla mężczyzn i kobiet w Szkl. Porębie	100 „
4)	Prewentorium dla dzieci Karpacz - Zarzecze	120 „
5)	Sanatorium dla mężczyzn i kobiet w Zdunowie k/Szczecina	300 „
6)	Sanatorium dla mężczyzn i kobiet w Nowogardzie (Pomorze Zach.)	150 „
7)	Sanatorium dla mężczyzn i kobiet w Olsztynie	220 „
8)	Sanatorium dla dzieci w Olsztynku k/Olsztyna	220 „
9)	Prewentorium nadmorskie dla dzieci w Oliwie k/Gdańska	75 „
	Razem . .	1.535 łóżek

III. Zakłady lecznicze projektowane

1)	Prewentoria dla niemowląt i dzieci	1.000 łóżek
2)	Oddziały dla niemowląt chorych na gruźlicę przy sanatoriach dla dzieci	100 „
3)	Sanatoria dla niemowląt i dzieci chorych na gruźlicę zakaźną i niezakaźną	500 „
4)	Prewentoria dla młodocianych	500 „
5)	Sanatorium dla dorosłych, chorych na gruźlicę kości i stawów	300 „
6)	Sanatoria pracy	500 „
7)	Izolatoria dla nieuleczalnie chorych na gruźlicę płuc	400 „
	Razem . .	3.300 łóżek

Liczba łóżek w sanatoriach i prewentoriach instytucji ubezpieczeń społecznych dla dorosłych, młodocianych i dzieci wynosić będzie na terenie Ziem Odzyskanych:

łóżek czynnych	1.810
„ w organizacji	1.535
„ projektowanych	3.300
Razem . .	6.645 łóżek

t.j. około 1/3 ogólnej liczby łóżek przeciwgruźliczych, objętych planem sześcioletnim rozbudowy lecznictwa instytucji ubezpieczeń społecznych.

Czynne zakłady lecznicze wyposażone są na ogół we wszystkie urządzenia rozpoznawczo-lecznicze, wyróżnia się zaś wśród nich szczególnie sanatorium w Bukowcu, które posiada najlepsze urządzenia lecznicze i chirurgiczne i wykonuje takie zabiegi chirurgiczne jak torakoplastykę, przepalanie zrostów opłucnych, zabiegi na nerwie przeponowym, odmy pozaopłucnowe itp.

Jest to największy ośrodek chirurgicznego leczenia gruźlicy płuc nietylko w Polsce, ale i w Europie.

Od wyzwolenia do lipca 1947 r. chirurgia płucna wykonywana była w tym sanatorium przez lekarzy - specjalistów Niemców. Zakład Ubezpieczeń Społecznych zwolnił z pracy tych lekarzy, powierzając stanowisko chirurga-ordynatora prof. Dr K. Dębickiemu, który z zespołem pracujących ofiarnie lekarzy polskich zdołał podnieść wysoko poziom lecznictwa w sanatorium, zmniejszając śmiertelność pooperacyjną przez odpowiedni dobór chorych do leczenia chirurgicznego, zdobywając i ugruntowując wiarę szerokich rzesz chorych w wiedzę i zdobycze naukowe lekarzy polskich.

Materiał chirurgiczny przypadków chorobowych, wypracowany w sanatorium w Bukowcu, jest dotychczas w Polsce najobfitszy, zarówno pod względem jakości i ilości zabiegów chirurgicznych płucnych, jak i dotychczasowych wyników leczniczych. Materiały lekarskie z tego zakresu podane zostały na Zjeździe Chirurgów Polskich w Krakowie w początkach kwietnia 1948 r. oraz znacznie już wzbogacone — na Zjeździe Zrzeszenia Dyrektorów Sanatoriów Przeciwgruźliczych w Polsce, który odbył się w końcu czerwca 1948 r. w Sanatorium Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Kowanówku k/Obornik pod Poznaniem.

Sanatorium w Bukowcu jest dziś poważnym ośrodkiem naukowo - szkoleniowym, do którego kierowani są lekarze na przeszkolenie w zakresie chirurgicznego leczenia gruźlicy płuc przez instytucje państwowe, samorządowe itp. Czasokres szkolenia trwa od 3 do 6-ciu miesięcy, a nawet i dłużej, zależnie od kwalifikacji specjalistycznych kandydatów.

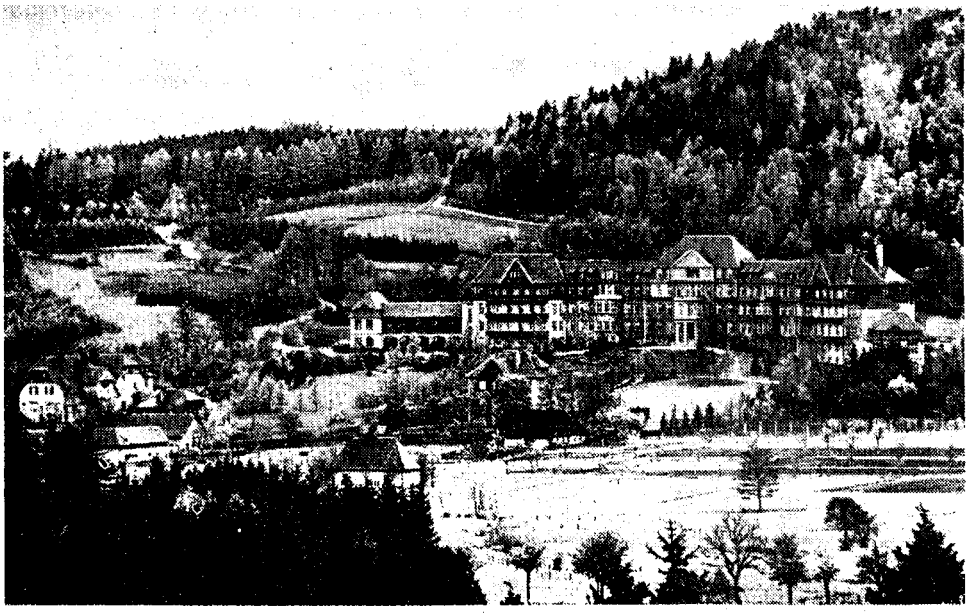

Sanatorium w Bukowcu k/Konar, Dolny Śląsk.

Na przeszkolenie zgłaszają się bądź lekarze-specjaliści - chirurdzy, dla zapoznania się z nowoczesnymi metodami chirurgicznego leczenia gruźlicy płuc, bądź też lekarze ftizjolodzy z przygotowaniem chirurgicznym.

Od stycznia 1948 r. z zespołu Zakładów Leczenia Gruźlicy w Bukowcu k/Kowar wyłączono ze względów administracyjno - gospodarczych sanatoria w Kamiennej Górze, tworząc samodzielną grupę sanatoryjną pod względem lekarskim i administracyjno-gospodarczym.

Uproszczono też dotychczasowo dość uciążliwą procedurę kierowania wszystkich chorych przez stację rozdzielczą w Kowarach w ten sposób, że chore dzieci i kobiety kierowane są bezpośrednio przez poszczególne instytucje do Kamiennej Góry, do Bukowca zaś mogą być bezpośrednio wysyłane tylko te przypadki gruźlicy płuc u kobiet, które wymagają leczenia chirurgicznego i to przeważnie torakoplastyki.

Zakłady leczenia gruźlicy w Bukowcu k/Kowar przejęte zostały przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych od Ministerstwa Zdrowia z dniem 1.3.1947 r.

Do sanatorium dla dzieci w Kamiennej Górze przyjmowane są dzieci obojga płci — chłopcy od 2-ch do 14 lat, dziewczęta od 2 do 16 lat, — z gruźlicą typu dziecięcego (zespół pierwotny, gruźlica gruczołowa) — niezakaźną; z gruźlicą typu dorosłych — zakaźną, oraz z gruźlicą układu kostno - stawowego. Oddział gruźlicy kostno-stawowej liczy około 160 łóżek ;jest to największy ośrodek sanatoryjny w Polsce dla leczenia tej kategorii schorzeń.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych zlikwidował w tym sanatorium oddział gruźlicy kości i stawów dla dorosłych, a to ze względów wychowawczych, wynikających przeważnie z niemożności ścisłego oddzielenia dorosłych od dzieci. Przy reorganizacji sanatorium brano pod uwagę i to, że gruźlica układu kostno - stawowego jest schorzeniem przeważnie wieku dziecięcego, i, że właściwe leczenie tego schorzenia w wieku dziecięcym jest podstawową tezą społeczno-lekarskiego zagadnienia leczenia tej kategorii gruźlicy.

W sanatorium pracy w Górzyńcu (Twardów) ozdrowieńcy, po przeprowadzeniu leczenia sanatoryjnego, zachowawczego lub chirurgicznego, zatrudnieni są w warsztatach stolarskich, przy pracy w ogrodzie, na roli itp. Praca dawkowana jest indywidualnie, według wskazań lekarskich, zależnie od stanu zdrowia. Jest to jedyne dotychczas w Polsce sanatorium pracy dla chorych na gruźlicę płuc.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych miał początkowo duże trudności w wykorzystaniu tego zakładu leczniczego ze względu na brak odpowiedniego personelu instruktorskiego - technicznego, oraz z braku lekarzy i fachowego personelu pomocniczo - lekarskiego a także ze względu na brak uświadomienia wśród chorych, którzy do sanatorium pracy idą niechętnie, uważając to za pracę przymusową.

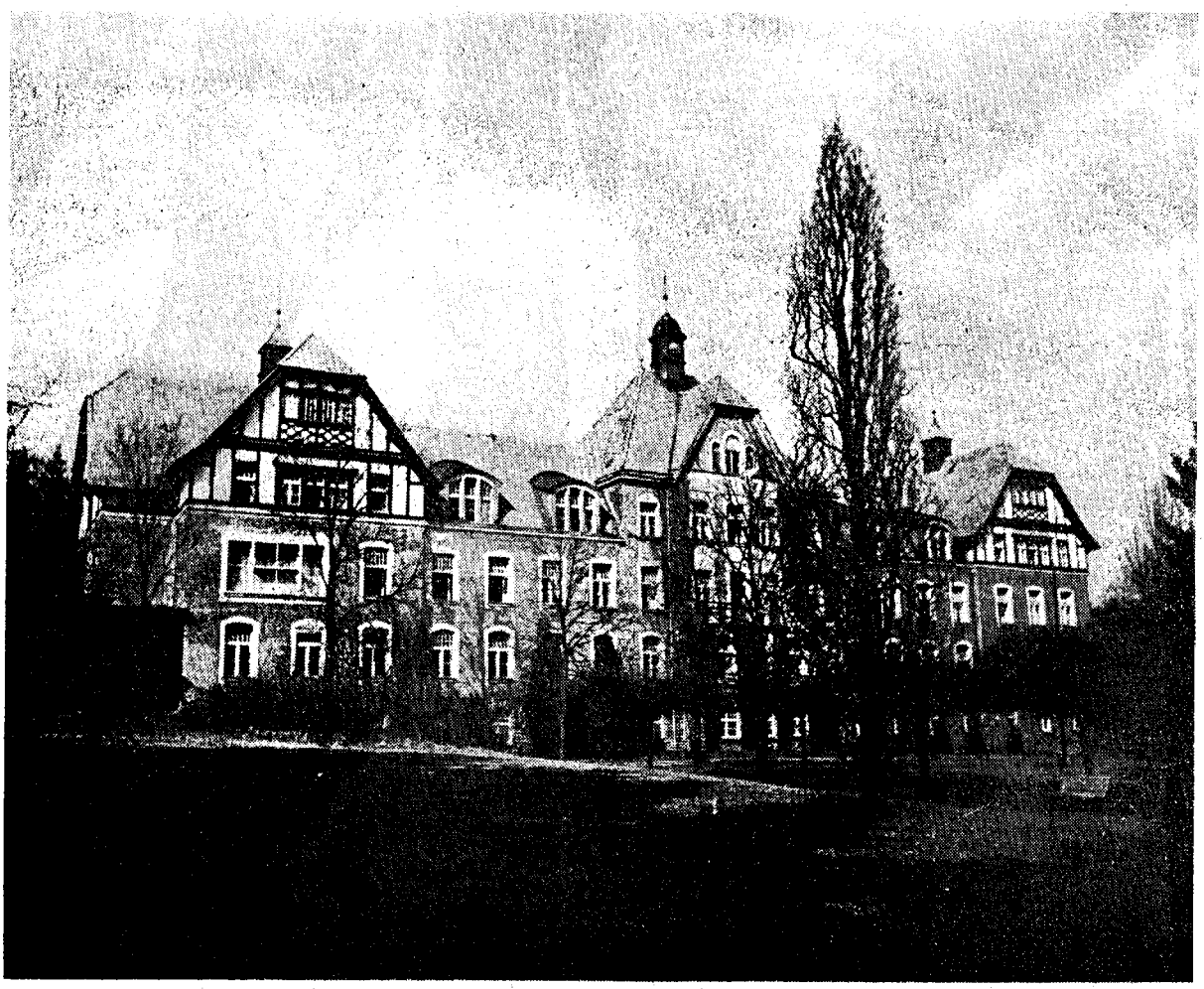

Sanatorium dla kobiet — Kamienna - Góra.

W sanatorium pracy przebywają chorzy, którzy po leczeniu sanatoryjnym, drogą readaptacji tj. powolnego przyzwyczajenia do pracy dotychczas wykonywanej przez chorego, wracają do swego zawodu. Inna kategoria chorych i to w przeważnej większości, wymaga przezawodowania tj. zmiany zawodu i tu sanatorium pracy napotyka na największe trudności, i to przeważnie wśród pracowników fizycznych, z uwagi na znaczne zróżnicowanie zawodów i związane ze zmianą zawodu niekiedy pogorszenie warunków materialnych.

Z powodu braku dostatecznej liczby sanatoriów pracy chorzy, zwłaszcza robotnicy, po kil-

ku lub kilkunastomiesięcznym leczeniu sanatoryjnym stają przeważnie w większości przypadków do pracy uprzednio wykonywanej. Długi okres bezczynności fizycznej, obniżający sprawność fizyczną ustroju, zmniejsza wydajność pracy, a wysiłek niewspółmierny do zachwianej sprawności fizycznej ustroju, przekreśla często osiągnięte wyniki leczenia. Chorzy tacy po 3 — 4-miesięcznej pracy stają się niezdolni nadal do zarobkowania, wracając ponownie do leczenia sanatoryjnego.

Zagadnienie rehabilitacji chorych na gruźlicę płuc, wkracza już wprawdzie na właściwe drogi, aczkolwiek w stopniu jeszcze może niewystarczającym w stosunku do wagi sprawy.

rium „Świetlana Góra" dla dzieci zagrożonych gruźlicą, w wieku od 6-ciu do 14 lat, po uprzednim gruntownym remoncie pomieszczeń. Jest to na razie jedyne prewentorium dla dzieci, prowadzone przez instytucje ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych. Uprzednio zakład ten był użytkowany przez Kuratorium Okręgu Szkolnego we Wrocławiu.

Nieznaczna stosunkowo liczba łóżek prewentoryjnych dla dzieci nie wynika z niedoceniania przez instytucje ubezpieczeń społecznych znaczenia akcji profilaktycznej. Zakład Ubezpieczeń Społecznych stanął na stanowisku, że w pierwszych trzech latach po wyzwoleniu, w okresie niejako ostrego pogotowia walki

Sanatorium dla dzieci — Kamienna - Góra.

Należy zaznaczyć, że sanatorium pracy w Górzyńcu nie posiada najlepszych warunków lokalowych, mieści się ono w kilku budynkach rozrzuconych wśród zabudowań osiedla, co utrudnia właściwą kontrolę chorych, przestrzeganie regulaminu sanatoryjnego itp. Mogłoby ono wchodzić w rachubę dla stworzenia w przyszłości w Górzyńcu osiedla dla gruźlików z uwagi na istniejące urządzenia rozpoznawczo-lecznicze, warsztaty mechaniczne i dobre warunki klimatyczne.

W styczniu 1948 r. uruchomił Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Karpaczu - prewentoz gruźlicą, należało, uwzględniając wszystkie dostępne możliwości techniczne, w pierwszym rzędzie izolować przypadki gruźlicy zakaźnej dla otoczenia, a wśród dzieci przypadki z czynną gruźlicą. Dlatego też przedwojenne sanatoria dla dorosłych przeznaczono na sanatoria dla dzieci (np. Ludwikowo k/Poznania); prewentoria zaś przedwojenne zamieniono na sanatoria dla dzieci (np. Kiekrz k/Poznania, Andrychów k/Białej). Natomiast akcja ochrony dzieci zagrożonych gruźlicą szła w kierunku organizowania kolonii i półkolonii letnich, akcji rozdawnictwa tranu itp.

Plany organizacyjne lecznictwa sanatoryjnego instytucji ubezpieczeń społecznych obejmują obecnie również i rozbudowę lecznictwa prewentoryjnego dla dzieci. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, mając na względzie niedostateczną liczbę lekarzy w Polsce, zwłaszcza lekarzy ftizjologów i racjonalną gospodarkę urządzeniami rozpoznawczo - leczniczymi, uznał zespołowe prowadzenie zakładów leczniczych za najbardziej właściwe. Taki system organizacyjny pozwala na utrzymanie jednolitego wysokiego poziomu opieki lekarskiej we wszystkich zakładach leczniczych zespołów, nawet przy mniejszej liczbie lekarzy - specjalistów, właściwe wykorzystanie urządzeń leczniczych, zapewnienie należytej aprowizacji zakładów leczniczych itp. Poza zespołem santoriów podgórskich w Bukowcu k/Kowar i w Kamienej Górze, w stadium organizacji znajduje się zespół sanatoriów wysoko - górskich dla dorosłych i młodocianych w Szklarskiej Porębie, oparty o czynne sanatorium Częstochowskiej Ubezpieczalni Społecznej z 90 łóżkami, wyposażone dostatecznie w sprzęt i urządzenia rozpoznawczo-lecznicze. Zespół ten obejmie sanatorium „Karkonosze" w Szlarskiej Porębie dla młodocianych w wieku od 15 do 18 lat z gruźlicą niezakaźną.

W Polsce znikoma jest liczba łóżek sanatoryjnych dla tej kategorii wieku chorych, nie ma zaś żadnego sanatorium o tym typie na terenie Ziem Odzyskanych. Względy natury wychowawczej przemawiają za celowością wydzielenia chorych młodocianych z sanatoriów dla dorosłych.

Do zespołu wymienionego włączone będzie również sanatorium „Jurata" w Szklarskiej Porębie dla dorosłych, zagrożonych gruźlicą, oraz dla przypadków z wygojonymi zmianami w płucach. Ta kategoria chorych wymaga szczególnej pieczy i okresowego leczenia klimatycznego dla

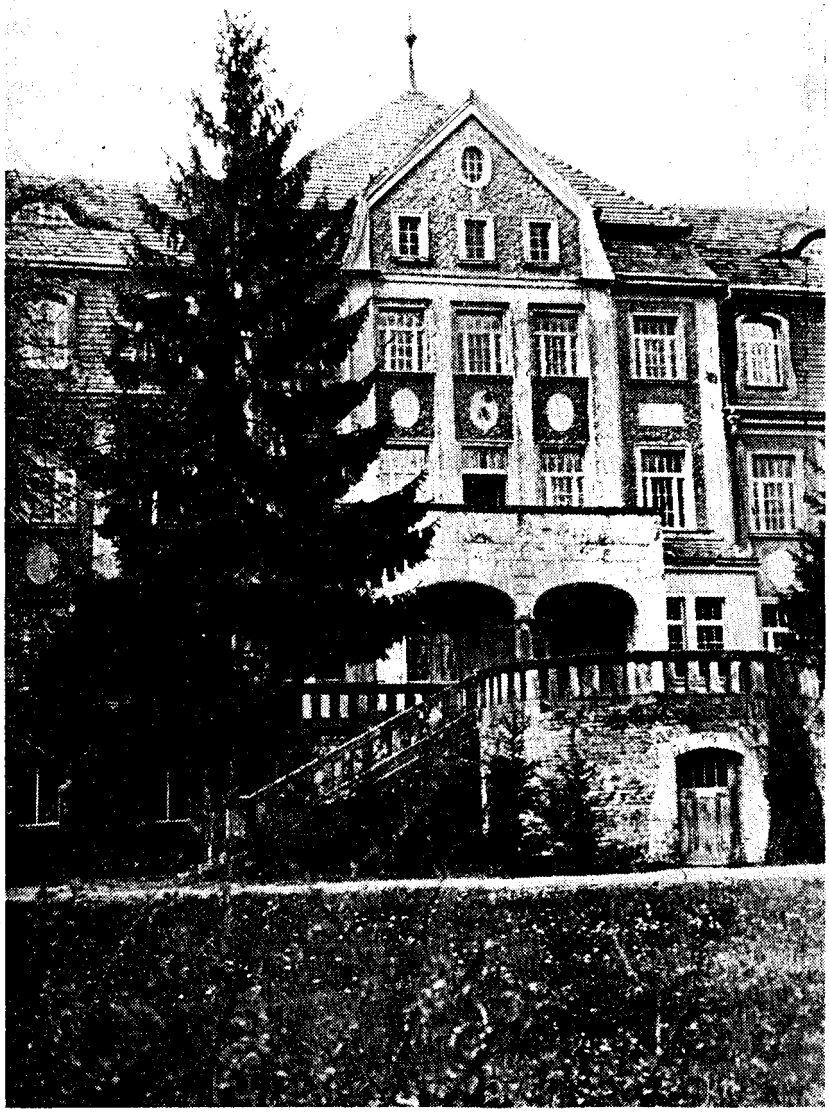

Sanatorium przeciwgruźlicze — Gryfów-Śląski.

zapobieżenia nawrotom choroby i utrzymania trwałej zdolności do pracy. Przypadki te nie znajdują należytej ochrony, a kierowanie ich do domów wypoczynkowych na stosunkowo krótkie okresy czasu nie osiąga należytego efektu.

Zespół sanatoryjny w Szklarskiej Porębie liczyć będzie około 300 łóżek.

Czwarty zespół — to prewentoria wysokogórskie dla dzieci w Karpaczu, oparte o czynne prewentorium „Świetlana Góra". Po uruchomieniu prewentorium w Karpaczu - Zarzeczu, zespół prewentoryjny rozporządzać będzie 255 łóżkami dla dzieci zagrożonych gruźlicą.

i przebudowie, na biura administracyjne zespołu w Bukowcu k/Kowar, mieszczące się obecnie w sanatorium w Wysokiej Łące, i na mieszkania dla personelu zespołu.

Realizacja planu nastąpi jeszcze w bieżącym roku.

Problem mieszkaniowy dla personelu sanatoriów przeciwgruźliczych jest niezmiernie trudny do rozwiązania, tym bardziej, że budynki mieszkalne na terenie sanatoriów przeciwgruźliczych położone są na ogół w strefie spacerowej dla chorych. Stanowi to niebezpieczeństwo zakażenia rodzin pracowników. Dla dzieci pracowników należałoby więc stworzyć ogródki

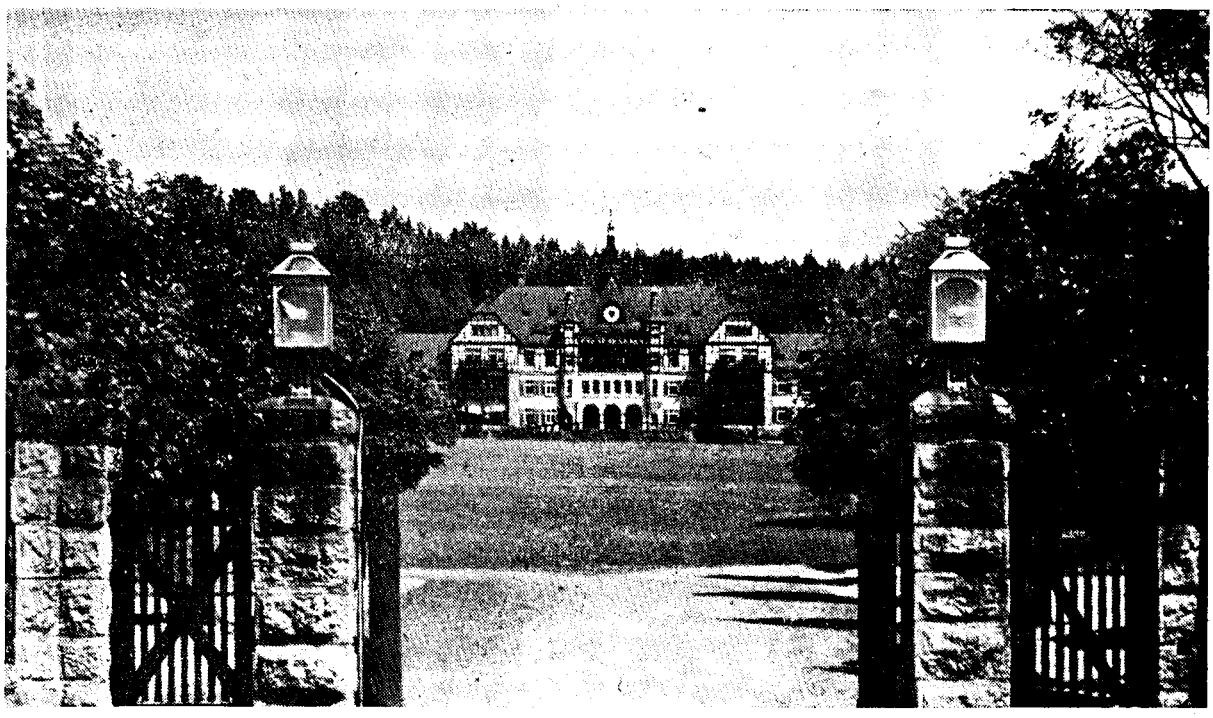

Sanatorium dla mężczyzn — Wysoka - Łąka.

Nieruchomość w Karpaczu - Zarzeczu użytkowana jest obecnie przez P.C.K., oddział we Wrocławiu; wykorzystywana jest całkowicie tylko w miesiącach letnich, co jest ze szkodą dla ogólnej gospodarki służby zdrowia w Polsce. Zakład Ubezpieczeń Społecznych prowadzi pertraktacje z Zarządem Głównym P.C.K. w Warszawie o zwrot nieruchomości.

Piąty ośrodek sanatoryjnego leczenia gruźlicy płuc dorosłych stanowi sanatorium typu podgórskiego w Gryfowie Śląskim (Gryfogóra), którego uruchomienie nastąpi w końcu sierpnia 1948 r., po przeprowadzonym gruntownym remoncie i przystosowaniu do sanatoryjnego chirurgicznego leczenia gruźlicy płuc. Sprzęt sanatoryjny i urządzenia rozpoznawczo-lecznicze znajdują się w trakcie kompletowania.

Sanatorium w Kowarach z uwagi na niewłaściwe położenie w mieście zostanie zlikwidowane i wykorzystane, po gruntownym remoncie dziecięce, izolowane, typu ogródków jordanowskich a to celem zmniejszenia ryzyka zakażenia.

Szósty zespół sanatoryjny typu nizinnego znajdujący się w stanie organizacji, stanowią — sanatorium dla dzieci z gruźlicą typu dziecięcego, niezakaźną, w Olsztynku koło Olsztyna oraz sanatorium dla dorosłych chorych na gruźlicę płuc w Olsztynie, z urządzeniami do chirurgicznego leczenia gruźlicy płuc, z oddziałem chirurgicznym na około 50 łóżek.

Sanatorium dla dzieci uruchomione zostanie w drugiej połowie sierpnia br.; roboty remontowe na ukończeniu, a sanatorium dla dorosłych w listopadzie br., po gruntownym remoncie.

Sanatorium dla dorosłych przejął Zakład Ubezpieczeń Społecznych od Okręgowej Dyrekcji Kolei Państwowych w Olsztynie w maju 1948 r., po dość długich zabiegach o zwrot tego obiektu instytucjom ubezpieczeń społecznych.

Ministerstwo Zdrowia i Ministerstwo Ziem Odzyskanych rozstrzygnęły ostatecznie spór na korzyść ubezpieczeń społecznych.

Siódmy ośrodek leczenia sanatoryjnego gruźlicy płuc stanowi sanatorium typu nizinnego dla dorosłych w Zdunowie, odległym od Szczecina około 25 klm. Sanatorium jest w remoncie, a uruchomienie jego przewiduje się w listopadzie br.

Sanatorium przystosowane będzie również do chirurgicznego leczenia gruźlicy płuc z oddziałem na około 70 łóżek.

Ze względu na pobliże Szczecina, gdzie nastąpi uruchomienie Akademii Lekarskiej, sanatorium służyć będzie jako ośrodek szkoleniowy dla studentów medycyny i lekarzy, a tym samym będzie miało zapewniony wysoki poziom lecznictwa przy współpracy sił naukowo-lekarskich Akademii.

Sanatorium w Zdunowie będzie, po Bukowcu, Kamiennej Górze, Gryfowie Śląskim i Olsztynie, piątym ośrodkiem chirurgicznego leczenia gruźlicy płuc w warunkach sanatoryjnych.

Ósmy ośrodek sanatoryjnego leczenia gruźlicy płuc stanowi sanatorium „Ustroń", typu nizinnego, w Nowogardzie, woj. szczecińskie, przeznaczone dla dorosłych chorych.

Sanatorium, odległe od miasta około 2 klm., położone jest w terenie lesistym. Uruchomienie sanatorium, w którym został przeprowadzony gruntowny remont, nastąpi w połowie sierpnia b. r.

Dziewiąty zespół sanatoryjny typu nizinnego — to nadmorskie prewentoria i sanatoria dla niemowląt i dzieci w Oliwie koło Gdańska.

W okresie 6-letniego planu rozbudowy lecznictwa instytucji ubezpieczeń społecznych tj. w czasie od 1950 — 1955 roku łącznie, przewidziana jest budowa prewentoriów i sanatoriów dla dzieci na około 600 łóżek dla wszystkich postaci gruźlicy wieku dziecięcego, łącznie z gruźlicą układu kostno - stawowego.

Rozległy, lesisty teren w Oliwie pozwala na stworzenie takiego ośrodka, w oparciu o współpracę z klinikami akademii Lekarskiej w Gdańsku.

Będzie to ośrodek naukowo - szkoleniowy prowadzony pod kierunkiem sił naukowo-lekarskich Akademii.

Zaczątkiem wymienionego zespołu będzie prewentorium w Oliwie, które jest w trakcie remontu; uruchomienie prewentorium nastąpi w listopadzie br.

Dziesiątym ośrodkiem leczenia sanatoryjnego gruźlicy, jest prewentorium nizinne dla dzieci w Ryjewie koło Kwidzynia, gdzie czynnych jest na razie 120 łóżek, prewentorium ma charakter barakowy.

Plan rozbudowy przewiduje etatową liczbę łóżek 300.

Zakłady lecznicze instytucji ubezpieczeń społecznych przyjmują do leczenia nie tylko chorych ubezpieczonych, lecz również i innych chorych, kierowanych na rachunek Skarbu Państwa, samorządu itp.

Instytucje ubezpieczeń społecznych wniosły i wnoszą nadal na Ziemie Odzyskane olrzymi wkład organizacyjny na odcinku akcji przeciwgruźliczej, przy czym niektóre ośrodki leczenia sanatoryjnego gruźlicy płuc będą jedynymi w ogóle tego typu zakładami leczniczymi, zwłaszcza na Pomorzu Zachod. i w woj. olsztyńskim.

Instytucje ubezpieczeń społecznych, kierując się planem odbudowy kraju kładą nacisk na budowę i rozbudowę zakładów leczniczych dziecięcych, gdyż na terenie Ziem Odzyskanych potrzeby te są w mniejszym stopniu zaspokajane w porównaniu z innymi dzielnicami kraju.

Wybór miejsca pod budowę zakładów leczniczych jak również i kategorie zakładów leczniczych zostaną uzgodnione z planami państwowej Służby Zdrowia.

LECZNICTWO SANATORYJNO-ZDROJOWISKOWE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych prowadzi we własnym zakresie następujące całoroczne sanatoria zdrojowiskowe:

1) sanatorium dla dorosłych w Kudowie-Zdroju	220 łóżek
2) sanatorium dla dorosłych w Świeradowie-Zdroju	45 „
razem. . . .	265 łóżek

Stanowi to około 15% ogólnej liczby łóżek sanatoryjno-zdrojowiskowych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Poza tym Zakład Ubezpieczeń Społecznych współpracuje z przedsiębiorstwem państwowym „Uzdrowiska Polskie", kontraktując 850 miejsc o typie sanatoryjnym w uzdrowiskach dolno-śląskich i Pomorza Zachodniego: Polanica, Duszniki, Cieplice, Świeradów, Szczawno, Lądek, Połczyn-Zdrój.

Niezależnie od tego Zakład zakontraktował 50 miejsc na oddziale balneoologicznym Szpitala im. św. Jadwigi w Cieplicach — dla przypadków cięższych gośćca stawowego.

Liczba łóżek sanatoryjno-szpitalnych w uzdrowiskach Ziem Odzyskanych, użytkowanych przez ubezpieczenia społeczne wynosi 1.165. Stanowi to około 40% ogólnej liczby łóżek sanatoryjno-zdrojowiskowych, własnych i kontraktowanych.

Ogólna liczba łóżek sanatoryjno-zdrojowiskowych wynosi bowiem 2845.

Plan lecznictwa sanatoryjno-zdrojowiskowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przewidywał uruchomienie w 1948 roku własnych sanatoriów na Ziemiach Odzyskanych: w Cieplicach, Szczawnie, Lądku, Polanicy, Czerniawie, Połczynie-Zdroju oraz rozbudowę już czynnych własnych sanatoriów w Kudowie i Świeradowie-Zdroju — na ogólną liczbę łóżek około 2 tysiące.

Brak odpowiednich pomieszczeń w uzdrowiskach Ziem Odzyskanych dla potrzeb instytucji ubezpieczeń społecznych uniemożliwił Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych zorganizowanie sanatoriów zdrojowiskowych na Ziemiach Odzyskanych w skali, odpowiadającej potrzebom dla wykonywania ustawy o ubezpieczeniu społecznym, co nie jest obojętne z punktu widzenia interesów ochrony zdrowia szerokich rzesz świata pracy. Oparcie lecznictwa zdrojowiskowego w przeważającej części na leczeniu

zdrojowiskowo-ambulatoryjnym nie może gwarantować osiągnięcia właściwych wyników leczenia, tym bardziej, że w następstwie ciężkich wojennych warunków bytowania i skutków pobytu w obozach wyniszczenia oraz obozach pracy, znaczny odsetek chorych zgłaszających się do leczenia zdrojowiskowego wymaga leczenia w warunkach sanatoryjnych.

Liczba tej kategorii chorych jest niewspółmierna do liczby miejsc o charakterze istotnie sanatoryjnym.

Leczenie zdrojowiskowe powinno być przeprowadzane przede wszystkim w całorocznych sanatoriach zdrojowiskowych, co gwarantuje

czenie dla uzdrowisk Ziem Odzyskanych, niestety, mało znanych szerszym rzeszom lekarzy praktykujących.

Brak dostatecznej liczby lekarzy uniemożliwia jednak właściwą rozbudowę lecznictwa sanatoryjno-zdrojowiskowego.

Instytucje ubezpieczeń społecznych powinny wziąć czynny udział w akcji organizacji sanatoriów zdrojowiskowych na Ziemiach Odzyskanych.

Odczuwa się brak sanatoriów zdrojowiskowych dla dzieci na terenie Ziem Odzyskanych zarówno całorocznych jak i sezonowych.

Sanatorium w Kudowie - Zdroju — pawilon „Zaolzianka".

osiągnięcie najlepszych wyników leczniczych, umożliwiając przyjmowanie w leczenie przypadków nawet cięższych.

Sanatoria całoroczne zapewniają choremu należytą opiekę lekarską, pielęgniarską, leczenie dietetyczne i są poważną stałą podstawą finansową dla uzdrowiska.

Sanatoria zdrojowiskowe całoroczne ściągają bardziej wartościowe siły lekarskie, są ośrodkami szkolenia lekarzy balneologów i pozwalają w warunkach klinicznych na śledzenie wyników leczniczych, co miałoby szczególne zna-

LECZNICTWO AMBULATORYJNO - ZDROJOWISKOWE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych w porozumieniu z Komisją Centralną Związków Zawodowych, mając na względzie umożliwienie szerokim rzeszom ubezpieczonych leczenia zdrojowiskowego w ramach urlopów wypoczynkowych, zobowiązał się od czerwca br. do pokrywania kosztów leczenia ambulatoryjno-zdrojowiskowego wczasowiczów i kosztów pobytu przez 3-ci tydzień w domach wypoczynkowych K.C.Z.Z.

Ubezpieczenia społeczne zobowiązały się również do pokrywania zasiłków pieniężnych w każdym przypadku skierowania ubezpieczonego w ramach wczasów leczniczych do leczenia zdrojowiskowego przez czas ponad okres przysługującego ubezpieczonemu urlopu taryfowego — łącznie do czterech tygodni.

Do leczenia ambulatoryjno-zdrojowiskowego kierowane są przypadki chorobowe lżejsze, nie wymagające stałej opieki lekarskiej, leczenia dietetycznego itp.

Akcja ta obejmie w bieżącym roku około 20 tysięcy pracowników, z tej liczby około 80% kierowanych na leczenia ambulatoryjno-uzdrowiskowe przypada na uzdrowiska Ziem Odzyskanych.

Lecznictwo ambulatoryjno - zdrojowiskowe może być racjonalnie prowadzone w oparciu tylko o całoroczne sanatoria zdrojowiskowe (eliminowanie przypadków cięższych itp.).

⁂

Sanatoria Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przeciwgruźlicze i zdrojowiskowe, jak również i prewentoria dla dzieci, czynne są przez cały rok, zapewniają chorym ubezpieczonym i członkom rodzin odpowiednie leczenie, opiekę lekarską i pielęgniarską i należyte odżywianie, przywracając zdolność do wykonywania zawodu i zarobkowania, zapobiegając przedwczesnemu inwalidztwu.

W sanatoriach dla dzieci i młodzieży prowadzone jest nauczanie w zakresie szkoły powszechnej i liceum, w zależności od stanu zdrowia dziecka. Dziecko w takich warunkach nie ma przerw w nauce, przebywając nawet kilka lat w sanatorium, zwłaszcza dzieci z gruźlicą kości i stawów.

Chorzy ubezpieczeni nie ponoszą żadnych opłat za pobyt i leczenie w sanatoriach, otrzymują nawet bezpłatny przejazd koleją i odpowiednie zasiłki pieniężne.

Czas pobytu w sanatoriach zdrojowiskowych wynosi od 4—6—8 tygodni, zależnie od stanu zdrowia chorego; w sanatoriach przeciwgruźliczych od 3 do 8 miesięcy, a w przypadkach po zabiegach operacyjnych na klatce piersiowej — nawet dłużej. Dzieci chore na gruźlicę kości i stawów leczone są bez przerwy do lat dwóch — trzech.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, przejmując w użytkowanie zakłady lecznicze na Ziemiach Odzyskanych częściowo w stanie zdewastowanym, doprowadził je do stanu używalności kosztem wysokich kwot. Ponadto Zakład Ubezpieczeń Społecznych ponosi wszystkie wydatki związane ze świadczeniami sanatoryjnymi, udzielanymi ubezpieczonym w zakładach leczniczych na Ziemiach Odzyskanych.

Jak poważne są kwoty wydatkowane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na lecznictwo sanatoryjne na Ziemiach Odzyskanych ilustrują następujące dane:

1) miesięczny koszt utrzymania własnych czynnych zakładów leczniczych wynosi ponad zł 30.000.000
2) miesięczny koszt leczenia ubezpieczonych w państwowych zakładach zdrojowych około zł 18.000.000
3) miesięczny koszt leczenia ambulatoryjno - zdrojowiskowego, prowadzonego w ramach leczniczych wczasów pracowniczych około zł 12.000.000

razem około . . . zł 60.000.000

miesięcznie.

Przewidywana liczba ubezpieczonych leczonych w 1948 roku na Ziemiach Odzyskanych w sanatoriach przeciwgruźliczych, zdrojowiskowych i w leczeniu ambulatoryjno-zdrojowiskowym wyniesie około 40 tysięcy osób.

Według stanu na dzień 1.1.1948 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych zatrudniał w zakładach leczniczych na terenie Ziem Odzyskanych około 800 pracowników, w tym 520 pracowników fizycznych i około 280 pracowników umysłowych łącznie z lekarzami, przyczyniając się w ten sposób do zaludnienia i zagospodarowania Ziem Odzyskanych.

Ze względu na brak lekarzy w Polsce nie wszystkie etaty w sanatoriach są w pełni obsadzone, odnosi się to również i do personelu pomocniczo-lekarskiego.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych mając na względzie utrzymanie lecznictwa w sanatoriach i prewentoriach na wysokim poziomie, potrzebę przeszkalania lekarzy zatrudnionych w sanatoriach, oraz pragnąc udostępnić zakłady lecznicze dla szkolenia lekarzy i studentów medycyny, nawiązał kontakty z klinikami Uniwersytetu we Wrocławiu.

W sanatorium dla dzieci w Kamiennej Górze odbyły się przed zakończeniem roku szkolnego kilkudniowe pokazy przypadków gruźlicy kości i stawów dla studentów medycyny, prowadzone pod kierownictwem prof. Dra Czyżewskiego, dyrektora Kliniki Chirurgicznej Uniwersytetu Wrocławskiego, który objął patronat naukowo-lekarski nad tym działem sanatorium.

Klinika pediatryczna Uniwersytetu Wrocławskiego wykazała również zainteresowanie sanatorium dziecięcym w Kamiennej Górze.

Prof. Dr Bross, dyrektor kliniki chirurgicznej we Wrocławiu, wyraził gotowość współpracy z sanatorium w Bukowcu w zakresie chirurgicznego leczenia gruźlicy płuc.

Docent Dr Demant Piotr z Uniwersytetu Warszawskiego drugi rok z rzędu poświęca 2—3 miesiące pracy w sanatorium w Kudowie Zdroju, zbierając odpowiednie materiały lekarskie do pracy naukowej.

Należy podkreślić z uznaniem zainteresowania świata nauki zakładami leczniczymi instytucji ubezpieczeń społecznych, które gotowe są

postawić wszystkie rozporządzalne środki, potrzebne przedstawicielom świata nauki dla celów naukowo-szkoleniowych.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, doceniając znaczenie higieny psychicznej w życiu chorych w sanatoriach, zajął się w porozumieniu z Komisją Centralną Związków Zawodowych organizacją referatów kulturalno - oświatowych, zwłaszcza w sanatoriach przeciwgruźliczych, gdzie chorzy przebywają nawet po kilkanaście miesięcy. Stworzenie chorym odpowiednich warunków kulturalno-rozrywkowych ma ogromny wpływ dodatni na proces zdrowienia ustroju.

Organizacja lecznictwa zakładowego instytucji ubezpieczeń społecznych, aczkolwiek posiada jeszcze duże braki, niemniej jednak odgrywa poważną rolę w utrzymaniu stanu zdrowotności Ziem Odzyskanych, ulegając stałemu rozwojowi.

SPIS RZECZY

Mgr **W. Bujarski**	Organizacja ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych	str. 1
Mgr **Zygmunt Cybulski**	Zakłady gospodarcze instytucyj ubezpieczeń społecznych na Ziemiach Odzyskanych	str. 5
T. Gleixner i W. Zbierański	Rozwój ubezpieczenia chorobowego na Ziemiach Odzyskanych	str. 11
Mgr **Jan Wasylecki**	Świadczenia Rentowe na Ziemiach Odzyskanych	str. 24
Dr **J. Potyka**	Ubezpieczenia pensyjne górników na Ziemiach Odzyskanych	str. 30
Dr **Władysław Mazurek**	Lecznictwo sanatoryjne przeciw-gruźlicze i zdrojowiskowe ZUS na Z. O. . .	str. 34

PRENUMERATA: rocznie zł 600.—, numer pojedyńczy zł 50.—.

Redakcja i administracja: ul. Czerniakowska 231. Konto P.K.O. 1970, Warszawa.

REDAGUJE KOMITET REDAKCYJNY

Wydawca: ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH w WARSZAWIE

Drukarnia N.K.W. S.L. w Warszawie, ul. Skolimowska 5. Tel. 4-1915. **B-55817**

DRUKARNIA
N. K. W.
STRONNICTWA
LUDOWEGO
WARSZAWA
SKOLIMOWSKA 5
TELEFON 4.19-16